

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Bc. Denisa Porubová

Sociální skupina v kontextu vzdělávání, její význam a možná
rizika (pilotní studie)

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně, pod odborným vedením a použila jsem prameny uvedené v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne 6. června 2016

.....

podpis

Poděkování:

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala Mgr. Michalu Růžičkovi, Ph.D. hlavně za trpělivost, lidský a vstřícný přístup, odborné vedení práce a poskytování cenných rad. Veliké díky patří rovněž tvůrcům webových stránek Sociometrie.cz, kteří mi poskytli, zdarma, webovou aplikaci sociometrického nástroje SO-RA-D. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině za podporu a povzbuzování během celého studia.

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
TŘÍDA ŽÁKŮ A STUDENTŮ JAKO MALÁ SOCIÁLNÍ SKUPINA	7
1.1 Vymezení pojmu	7
1.2 Vznik a vývoj skupiny	7
1.3 Znaky skupiny	7
1.4 Klasifikace skupin	8
1.5 Dynamika a struktura malé sociální skupiny	9
1.5.1 Dynamika malé sociální skupiny a její vliv na člověka	9
1.5.2 Struktura malé sociální skupiny	Chyba! Záložka není definována.
2 ASPERGERŮV SYNDROM	14
2.1 Diagnóza Aspergerův syndrom	14
2.2 Možné příčiny vzniku Aspergerova syndromu	15
2.3 Obraz člověka s Aspergerovým syndromem	15
2.3.1 Sociální chování	16
2.3.2 Komunikace	17
2.3.3 Inteligenční profil člověka s AS	18
2.3.4 Zájmy, stereotypie a citlivost člověka s AS	19
3 POSTAVENÍ ČLOVĚKA S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM VE ŠKOLNÍ	
TŘÍDĚ	21
3.1 Vliv školy na žáka s AS	22
3.2 Obraz nedagnostikovaného žáka s AS	22
3.3 Klasifikace žáka s AS ve školní třídě	23
3.4 Styk s vrstevnickou dospívající skupinou ve vyučovacím procesu	24
4 RIZIKA PRO ČLOVĚKA S AS VYPLÝVAJÍCÍ Z INTERAKCÍ V MALÉ	
SOCIÁLNÍ SKUPINĚ –ŠKOLNÍ TŘÍDĚ	26
4.1 Nepochopení vzniklých situací	26
4.2 Pedagog, který si neví rady s „problémovým“ chováním svého žáka	27
4.3 Neinkluzivní přístup k žákovi s AS	27
4.4 Stres a úzkost	28
4.5 Šikana dětí s AS	29
5 SOCIOMETRIE	31

5.1	Z historie sociometrie	31
5.2	Sociometrické techniky.....	31
5.3	Sociometrické testy.....	32
5.4	Charakteristika SO-RA-D jako diagnostická technika	34
5.5	Práce se SO-RA-D	34
5.6	Interpretace výsledků, zvláště indexů.....	37
5.7	Individuální indexy v diagnostice jednotlivce	37
5.7.1	Kombinace indexů u jedince	38
5.8	Praktická tvorba matic vlivu a sympatií, výpočty indexů, tvorba sociogramu.....	40
PRAKTICKÁ ČÁST		46
6	VLASTNÍ PRAKTICKÉ ŠETŘENÍ.....	46
6.1	Metodologie	46
6.1.1	Cíl praktické práce.....	46
6.1.2	Výzkumný soubor a metoda sběru dat	46
6.2	Analýza a interpretace výsledků výzkumu	47
6.2.1	Indexy žáků na základních školách	47
6.2.2	Indexy žáků na středních školách.....	51
6.2.3	Indexy žáků na vysoké škole	54
6.3	Shrnutí, interpretace analýzy a závěry výsledků sociometrického šetření	56
7	DISKUSE A PŘEHLED SLEDOVANÉ OBLASTI.....	60
8	ZÁVĚR.....	62
REFERENČNÍ SEZNAM.....		64
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....		69
SEZNAM OBRÁZKŮ.....		70
SEZNAM TABULEK		71
SEZNAM PŘÍLOH		72

ÚVOD

Odborná literatura poskytuje celou řadu definic sociální skupiny nejen v kontextu vzdělávání. Jedná se především o definice týkající se vzniku a vývoje skupiny, jejich znaků, klasifikace, dynamiky a struktury. Konkrétněji jsou definovány pojmy jako sociální pozice, status či role. Cílem těchto definic je zachytit postavení osoby v rámci společnosti, zmapovat a popsat možné vzájemné interakce s dalšími osobami. Uvedené definice často obsahují slova „jedinec“ či „subjekt“. Tyto pojmy mohou způsobit odlidštění uvedených definic a tyto následně ztrácejí vazbu na konkrétní osobu, jejíž pozici se snažíme v rámci sociální skupiny zachytit.

Cílem mé diplomové práce je popsat vztahy v rámci sociální skupiny s vědomím, že „jedinec“, či „subjekt“ je člověk – zdravý či s jistými zdravotními handicapy, které do určité míry mohou ovlivňovat postavení dané osoby v rámci sociální skupiny. Bude se tedy jednat o studii vlivu zdravotní indispozice na postavení v rámci sociální skupiny. Konkrétně bude zkoumán vliv poruchy autistického spektra (PAS) - Aspergerova syndromu na sociální interakci osoby s touto poruchou v rámci sociální skupiny. Nepříznivá kombinace samotného sociálního zařazení a přítomnosti poruchy autistického spektra mohou být příčinou rizik v podobě nevhodného dalšího vývoje osobnosti či spouštěčem šikany v kolektivu.

Samotný proces zjišťování sociálního pozice osob s Aspergerovým syndromem bude zjišťován pomocí metody sociometricko-ratingového dotazníku (SO-RA-D). Budou analyzovány vliv, oblíbenost, náklonost a ovlivnitelnost osob - žáků v malé sociální skupině – školní třídě, ve které je osoba s poruchou autistického spektra – Aspergerovým syndromem. Studie bude navíc provedena napříč vzdělávacími úrovněmi – od ZŠ po SŠ. Budou popsány základní charakteristiky sociálního postavení osob s poruchou autistického spektra v závislosti na typu a vzdělávacím stupni. V závěru bude popsána snaha uvedené sociální vzorce využít k prevenci možných rizik v sociální skupině a rovněž k identifikaci osob s poruchou autistického spektra v kolektivu studijní skupiny na VŠ, kdy přítomnost PAS je možná, avšak není potvrzena.

TEORETICKÁ ČÁST

1 TŘÍDA ŽÁKŮ A STUDENTŮ JAKO MALÁ SOCIÁLNÍ SKUPINA

1.1 Vymezení pojmu

Malou sociální skupinu tvoří dva a více, maximálně však 30-40 členů (Černoušková, 1987, str. 7), které spojuje určitý znak (např. zájem, činnost, příbuzenství, pohlaví apod.). Navzájem se znají, vstupují do sociálních interakcí, vyvíjejí společnou činnost v rámci společných cílů či účelů skupiny. Členové skupiny mívají společnou ideologii, názory, hodnoty, normy, které ovlivňuje jejich vzájemné vystupování ve skupině. Malá sociální skupina má vliv na chování svých členů, kteří ve skupině zaujímají různé sociální pozice a přijímají různé sociální role. Člověk se cítí být příslušníkem nějaké skupiny celý život. V rámci skupiny mohou vznikat i podskupiny členů, kteří jsou si blíží. (Lovašin in Výrost, Slaměník, 2008)

1.2 Vznik a vývoj skupiny

V případě školní třídy hovoříme o formální skupině, tedy uměle vytvořené na základě stejné věkové kategorie a mnohdy blízkosti bydliště. Rozhodujícím momentem pro vznik studijní skupiny je společný cíl, tj. absolvování povinné školní docházky nebo vzdělání. Přirozeným produktem sociálních interakcí je vytváření pozic (statusů) a rolí ve skupině. Členové skupiny si vytvářejí systém závazných pravidel (norem). (Helus, 2007)

1.3 Znaky skupiny

- Vzájemná interakce (vzájemné působení),
- společné cíle,
- vědomí příslušnosti ke skupině (vnímám sebe jako člena skupiny),
- organizovanost skupiny (pozice, role, vztahy),
- společná ideologie (hodnoty, normy, disciplína). (Černoušková, 1987)

1.4 Klasifikace skupin

dle velikosti (zápisky z hodin Sociální psychologie)

- malé skupiny: všichni se znají a komunikují tváří v tvář, např. školní třída, pracovní kolektiv, výcvikové skupiny
- velké skupiny: nemusí se znát osobně, ale spojuje je nějaký společný jev nebo zájem, např. politická skupina, návštěvníci kina, žáci školy, zaměstnanci firmy

dle vzniku (Nakonečný, 2009)

- formální: skupina vykazuje nutnost organizovanosti, členství je uděleno na základě nějakého rozhodnutí většinou bez vlastní vůle, např. třída, pracovní kolektiv, vojenská jednotka
- neformální: vzniká bez zásahu instituce, např. rodina, manželství

dle doby vzniku (Výrost, Slaměník, 2008)

- primární: zde dochází k prvnímu sociálnímu učení, ve skupině převládají důvěrné a intimní vztahy, např. rodina, přátelé
- sekundární: skupina je vytvořená náhodně, vztahy jsou založené na racionalitě např. pracovní kolektivy

dle přístupu (zápisky z hodin Sociální psychologie)

- otevřené: členové do skupiny volně vstupují a vystupují, vstupní pravidla jsou volná, např. sportovní kluby, kamarádi
- uzavřené: pro vstup a výstup jsou vypracovaná přísná pravidla (taneční kurz – je přesně stanovený počet párů)

dle trvání (zápisky z hodin Sociální psychologie)

- dočasné: např. lidé na nádraží čekající na vlak
- stálé: např. studium na VŠ

dle členství (Výrost, Slaměník, 2008)

- členská: jsem členem skupiny, ale je mi to lhostejné, např. fronta na zmrzlinu
- referenční: jedinci usilují o členství, např. exkluzivní kluby, modelky
- z donucení: např. vězení, armáda

- s členstvím nezrušitelným: z členství nemůžeme nikdy odejít, např. rodina

dle druhu činnosti (Černoušková, 1989, str. 8)

- pracovní
- výchovné
- hrové: cílem je relaxace, uspokojení potřeby seberealizace
- rekreační atd.

Specifickým druhem je skupina svépomocná. Jedná se o sdružení osob se stejným problémem, např. Sdružení osob s Parkinsonovou nemocí, osob závislých na návykových látkách, Rain-Man, LORM atd.

1.5 Dynamika a struktura malé sociální skupiny

1.5.1 Dynamika malé sociální skupiny a její vliv na jedince

Vše, co se děje uvnitř skupiny, je možno nazývat skupinovou dynamikou. Jednotlivci se podílejí na procesu rozhodování, po přijetí skupinových norem mají závazek k určitému jednání, dostává se jim podpora druhých členů skupiny. Společně přijímají sociální role a ve skupině existuje neformální uvolněná atmosféra. Skupinový cíl je všemi akceptovatelný.

Dynamika skupiny se vyznačuje tendencí ke:

- **Kooperaci (spolupráci) nebo konkurenci (soutěživosti),**

Kooperace přináší členům uspokojení ze společné činnosti a pozitivní prožitek přijetí ostatními členy ve skupině. Kooperující členové bývají ve skupině oblíbenější než členové soutěživí. Pro ty je nejdůležitější vykazovat vyšší výkon, než podávají ostatní členové skupiny. Touží po uznání a společenské prestiži. Nejsou tak oblíbení, ale jsou ceněni pro svou kompetenci a výkon.

- **skupinové kohezivité (soudržnosti),**

Kohezi můžeme chápat jako vnitřní sílu skupiny působící na její členy s účelem zůstat ve skupině. Člověk pak hovoří o skupině jako „MY“. Vysoce soudržné skupiny nazýváme kolektivy. Mají podobné postoje a zaměření. Snížili-li se míra koheze, dochází k utváření

podskupin. Koheze je tedy závislá na síle pozitivních vazeb ve skupině. (Výrost, Slaměník, 2008)

- **konformismu (názorové shodnosti),**

Konformismus je tlak, který vyvíjí skupina na jednotlivce a znamená chování shodné s normami a přizpůsobení se těmto normám. Jde o přejímání názorů, postojů a způsobu chování ve skupině. Nekonformní členové jsou v různé míře skupinou tolerováni, a to v závislosti na jejich pozici a roli ve skupině. Konformní chování je odměňováno projevem souhlasu a uznáním. Naopak za nekonformní chování jsou členové skupiny trestáni různými způsoby, od posměšků až po fyzické napadení. S tím jsou úzce spojeny skupinové normy. (Nakonečný, 2009)

- **vytváření skupinových norem,**

„Ve skupině se utvářejí i obecnější pravidla, která odrážejí pravidelně se vyskytující formy chování a určují akceptovatelné (doporučené, žádané) chování členů skupiny. V odborné terminologii se tato pravidla označují jako sociální normy skupiny.“ (Výrost, Slaměník, 2008, str. 324)

Znamená to tedy, že norma je očekávání týkající se toho, jak se mají členové skupiny chovat. Je to tedy nepsaný systém práv a povinností, které musí dodržovat všichni členové, jinak následuje sankce, ať už pozitivní či negativní. Nerespektování norem může člena skupiny oslabit v pocitu členství ve skupině, čímž se naruší sociální rovnováha, a to může být předpokladem buď k rozpadu skupiny, nebo k vytvoření podskupiny či formování nového souboru norem. Díky skupinovým normám se může měnit i individuální pohled člena skupiny na řešenou věc či situaci. Dodržování norem přímo podléhá také tomu, jak moc je pro člena skupina atraktivní. Nově příchozí členové se snáz normám přizpůsobí, protože jim záleží na kladném přijetí skupinou. (Nakonečný, 2009, Mareš, 2013)

- **skupinovému řešení problému,**

Skupina má mnohem větší pravděpodobnost k vyřešení nějakého problému, pokud je vedena vhodným stylem. Komunikace je pak mnohem efektivnější a na problém se nahlíží z více úhlů pohledu.

- **komunikaci.**

V závislosti na stylu vedení skupiny může být komunikace ve skupině jednosměrná nebo participující. Podle Černouškové (1987) se projevuje komunikace, atmosféra a produktivita skupiny v závislosti právě na stylu vedení skupiny.

Autoritářský styl je typický svou dráždivostí, nedůvěrou a agresí mezi svými členy. V situacích se objevují osobní výčitky a obviňování. Politiku skupiny určuje vůdce a skupina vykazuje vysokou kvantitu, ale nízkou kvalitu výkonu.

Při demokratickém vedení skupiny dominují mezi členy přátelské vztahy a komunikace je všem členům otevřená, připouští se diskuse. Kvalita výkonu, stabilita a organizovanost skupiny umožňuje členům účinně čelit možným frustracím. Z pohledu komunikace je tento styl vedení nejefektivnější.

Liberální styl vedení skupiny přináší svým členům neorganizovanou volnost, která může vyústit v disharmonické vztahy a nespokojenost členů.

1.5.2 Struktura malé sociální skupiny

Abychom mohli dobře porozumět vztahům ve skupině a její činnosti, měli bychom si vysvětlit význam slovního spojení - skupinová struktura. Jde o typický systém vnitřního složení skupiny, který je rozložen do statusů a rolí. *„Základem utváření struktury skupiny je postupné odlišování se členů skupiny - z původně neznámých anonymních osob se stávají osoby známé, které se od sebe odlišují různými znaky a vlastnostmi. Z nich jsou nejdůležitější ty, které se týkají vztahů ve skupině a činnosti skupiny.“* (Výrost, Slaměník, 2008, str. 323)

Struktura skupiny je tedy tvořena sociálními vztahy, kdy každý člen ve skupině zaujímá hierarchicky specifické místo (sociální pozici), které se ale časem může měnit. Sociální pozice může být ovlivněna pohlavím, věkem, vzděláním či osobnostními charakteristikami. Jedinci s nižší sociální pozicí většinou usilují o vyšší, z čehož pak vyplývá vyšší míra osobní moci, síla vlivu na skupinu a možnost rozhodování. Naopak sociální status je vnímán jako trvalejší pozice, která je vázána na osobnostní vlastnosti jedince. Status je ocenění člověka společností, ale zároveň jsou na něho kladena očekávání. Ze sociálního statusu pro jedince vyplývá míra autority, moci, výsad a ohodnocení. *„Skupinový status je definovaný jako míra autority, prestiže, uznání, které má jedinec vůči ostatním členům skupiny.“* (Výrost, Slaměník, 2008, str. 324)

Statusový systém se vytváří již během prvních vzájemných kontaktů ve skupině a jedná se o poměrně rychlý proces. Ke zjištění skupinové struktury užíváme sociometrické metody, ve kterých se projeví preference či odmítnutí mezi jednotlivými členy skupiny. Více v kapitole č. 5.

Při prvních kontaktech v rámci skupiny se ihned začínají projevovat rozdíly mezi jejími členy. Ve vztazích se začínají manifestovat vlastnosti a schopnosti jedinců, které pak vedou ke stanovení sociální role. „*Sociální role jsou skupinou sdílená očekávání, která se týkají toho, jak se má určitá osoba ve skupině chovat.*“ (Výrost, Slaměník, 2008, str. 324)

Lidé častokrát přejímají skupinovou roli z role životní. Jinak řečeno, když je jedinec ve svém osobním životě podřízený, oběť, komik, vůdce apod. bude pravděpodobné, že takovou roli bude mít i mezi ostatními členy sociální skupiny. Členové skupiny vzájemně mezi sebou velmi rychle rozlišují, kdo má jaký vliv, jak je kdo oblíbený a v čem se členové od sebe liší. Následně se pak diferencují vlivy a popularita jedinců. Oblíbený člen se cítí jistě, sebevědomě, ostatním projevuje důvěru, zato neoblíbený člen prožívá samotu, nejistotu, má sklon k agresivitě a přecitlivění.

V podstatě všechna dělení sociálních rolí jsou obsahově totožná, jen jsou autory pojata z různých úhlů pohledu. Jelikož se v empirické části výzkumu budu zabývat sociometrií, vybrala jsem z mnohého klasifikaci sociálních rolí z hlediska sociometrických parametrů podle Nakonečného (2009, str. 406), v nichž sehrají podstatnou roli vzájemné sympatie a míra četnosti vzájemných voleb.

- Hvězda – směřují k ní maximální možná hodnocení všech členů ať už pozitivních či negativních,
- outsider – je osoba, která hodně volí, ale je málo volena, členy negativně hodnocena,
- antihvězda – neboli zavržený, tato osoba má maximum negativních voleb,
- izolát – tato osoba nikoho nevolí a není ani volena, žije „na okraji skupiny“,
- ambivalentní status – má stejný počet kladných i záporných voleb, je to komplikovaná pozice,
- šedá eminence – tato osoba stojí v pozadí skupiny, spolu s lídrem skupiny se navzájem volí pozitivně.

Z pohledu rakouského psychoterapeuta, psychoanalytika a psychiatra Raula Schindlera existují ve skupině čtyři pravidelně se vyskytující role (Habr, Šoubová, Rohlenová, 2015)

- Role ALFA – vůdce, populární osoba, se kterou se všichni ve skupině ztotožňují,
- role BETA – expert, oblíbená, zábavná a kreativní osoba, která má vysokou sociální pozici,
- role GAMA – dělník, akceptovaný pasivní člen, který vzhlíží k ALFĚ,

- role OMEGA – „obětní beránek“, okrajový člen, který vyvolává soucit u ALFY, je považován za trpěnou a neschopnou osobu,
- a ještě přidal roli „P“ – protivníka, nepřítele skupiny.

Některé role mohou být obsazovány vždy – např. „obětní beránek“, jiné role, např. expert nemusí být bezpodmínečně obsazeny. Existují rovněž role plnící určité funkce ve skupině – např. kašpar, intrikán apod. Tyto role přímo nesouvisí s osobnostními vlastnostmi člena skupiny a jsou dané osobě přiřknuty skupinovým procesem.

Dle Černouškové (1989) je stanovení pozic a jejich klasifikace z hlediska sociální přitažlivosti a míry osobní moci následující:

- populární osoba (vůdci)
- atraktivní osoba (pomocníci)
- závislá osob (souputníci)
- pozitivní osoba (jen sledují a nekritizují)
- periferní osoba (stojí mimo skupinu, rádi kritizují)

2 ASPERGERŮV SYNDROM

2.1 Diagnóza Aspergerův syndrom

Někdy se stává, že znalost diagnózy člověka je nepodstatnou nálepkou, která snižuje jeho lidskou hodnotu. Avšak pro odbornou veřejnost je zdrojem informací, na základě kterých vzniká vhodná terapeutická intervence.

„Ve čtyřicátých letech minulého století, téměř ve shodnou dobu, dva vědci nezávisle na sobě popsali dětskou poruchu, kterou pojmenovali autismus.“ (Preißmann, 2010, str. 10). Hans Asperger, rakouský dětský lékař a profesor medicíny, pozoroval děti a jejich neobvyklé zájmy při normální či zvýšené inteligenci. Dílo Hanse Aspergera bylo během jeho života nedoceněno a zásluha za popsání nemoci byla přisuzována vědci jménem Leo Kanner.

Aspergerův syndrom (dále jen AS) byl v roce 1992, pod označením F 84.5, přijat Světovou zdravotnickou organizací do klasifikačního systému MKN-10 a spolu s ostatními poruchami autistického spektra je považován za jednu z nejzávažnějších vývojových poruch vůbec. (Preißmann, 2010)

„Pervazivní vývojové poruchy (ve světě se rozšířil a v současné době je běžně používán termín Poruchy autistického spektra) jsou vývojovou vrozenou poruchou, která ovlivňuje celou osobnost člověka, ačkoliv intelekt a řečové schopnosti jsou dobré. Slovo pervazivní znamená vše pronikající a vyjadřuje fakt, že vývoj dítěte je narušen do hloubky v mnoha směrech.“ (Thorová in Čadilová, Jůn, Thorová, 2007, str. 12)

Příčinou, že dítě nedokáže vyhodnotit informace tak jako děti stejné mentální úrovně, jsou vrozená postižení mozkových funkcí neumožňující dítěti komunikovat, sociálně interagovat a prokazovat fantazii a kreativitu jako jeho intaktním (zdravým) vrstevníkům. (Thorová in Čadilová, Jůn, Thorová, 2007)

Do poruch autistického spektra spadají diagnózy Dětský autismus, Atypická autismus, Dětská dezintegrační porucha, Rettův syndrom, Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby, Jiné pervazivní vývojové poruchy a Pervazivní vývojové poruchy NS (nespecifikovatelné).

Z výzkumu vyplývá, že větší riziko výskytu AS vzniká u chlapců než u dívek 1:9. Odhaduje se, že v populaci je míra výskytu 0,5%, to je pro Českou republiku přibližně 50 000 osob s touto diagnózou. Každým rokem se narodí s AS cca 400 dětí. (Pešek, 2013)

AS nemůžeme vyléčit, ale naším cílem bude umožnit těmto lidem důstojně, tolerantně a s úctou žít. Jít vstříc vzájemnému pochopení, zajistit snadnou orientaci světa, ve kterém se mohou bezpečně pohybovat a snažit se tyto naše světy vzájemně propojovat.

2.2 Možné příčiny vzniku Aspergerova syndromu

Mezi možné příčiny vzniku AS až do 60. let 20. století podle Kannerera byl považován emocionální chlad matky k dítěti a nedostatek lásky při jeho výchově. Tato teorie je již považována za překonanou. (Preißmann, 2010).

Dnes se vědci přiklání k těmto neurobiologickým příčinám: (dostupné na cs.wikipedia.org)

- Genetické faktory (postižení vzniká dysfunkcí tří až deseti genů, které se zřejmě účastní vývoje mozku),
- mozková poškození (zejména funkční poruchy levé poloviny mozku a abnormální změny v mozkovém kmeni),
- nedostatečné propojení mozkových center,
- extrémně mužský typ mozku (vysoká hladina testosteronu v těle matky během těhotenství).

Řada zahraničních odborníků se shoduje na souhře několika faktorů, spíše než na jedné příčině způsobující PAS.

Nyní se často spekuluje o souvislost vzniku PAS s očkováním. Touto teorií se zabývají zejména akademičtí a vědečtí pracovníci, autoři populárních prací, ve svých odborných publikacích – např. (Parker, 2004). Principem je otrava organismu konzervačním prostředkem THIMEROSALENEM, jenž je tvořen z 60% rtutí a je obsažen v očkovacím séru pro děti.

Další teorie mluví o metabolické změně organismu, která se stala spouštěčem PAS. Náprava pak přichází s detoxikací organismu, bezlepkovou stravou a mléčnou dietou.

Opravdové příčiny však zatím nejsou známy a z důvodu nedostatečných medicínských důkazů byly tyto důvody vyloučeny.

2.3 Obraz člověka s Aspergerovým syndromem

Pokud budeme chtít porozumět zvláštnostem chování člověka a AS, měli bychom se snažit pochopit jeho vnímání, prožívání a jednání. Jedině tak si můžeme utvořit reálný obraz

bez předsudků o daném člověku. Nyní se tedy společně zaměříme na specifika projevů v oblastech, která jsou pro AS typická.

2.3.1 Sociální chování

Lidé s AS mohou být přijímáni společností jako lidé „zvláštní.“ Často trpí depresi, sebezraňováním v různých podobách a agresivitou. Chybí jim „zdravý rozum“ - jsou pak považováni za podivíny, mentálně retardované nebo naopak geniální. Manželé Gillbergovi (Thorová in Čadilová, Jůn, Thorová, 2007) v roce 1989 vymezili kritéria sociálního chování, která se týkají symptomatiky AS:

- Nezáměr o interakci nebo kontakt s vrstevníky a s tím spojená neschopnost najít a udržet si blízké přátele na úrovni svého věku a intelektu,
- špatný odhad nebo nepochopení sociální situace a absence společenského tlaku,
- někdy neúprosné a striktní dodržování společenských pravidel,
- špatná orientace v sociálních vztazích a nepřiměřená emocionální reakce,
- potíže ve vyjadřování složitějších pocitů, omezené prožívání emocí,
- zvláště strnulý pohled někdy až úplná absence očního kontaktu,
- nečitelný výraz tváře.

V následujícím textu si uvedeme podrobnější informace, vyplývající z pozorování chování člověka s AS. Společně poznáme jeho odlišnosti a úskalí, na které naráží při kontaktu s intaktními vrstevníky.

Důvodem proč může narůstat komunikační a vztahová bariéra mezi člověkem s AS a jeho vrstevníky je ten, že pro dítě s AS je mnohem zajímavější společnost dospělých lidí. Jsou pro něho velikým zdrojem informací a snáze mu tolerují jeho zvláštnosti v sociálních dovednostech. Proto si nenacházejí kamarády mezi vrstevníky a raději se uchylují do klidných koutků, kde je nebude nikdo rušit. (Attwood, 2005)

„Dítě samo sebe nevnímá jako člena skupiny, sleduje hlavně své zájmy. O ostatní se nestará. Bývá odolný vůči tlaku vrstevnické skupiny ohledně nejnovějších módních výstřelků a zálib, hraček, oblečení. Bývá zřídka kdy zváno na dětské večírky a nemívá moc kamarádů.“ (Attwood, 2005, str. 36)

Dítě s AS doslovně, jednoznačně, pravdivě, výstižně a často nevhodně komentuje situace, čímž druhé může přivést do rozpaků. Uvedme si jeden skutečný příklad z mé praxe. Konkrétně se jedná o sedmiletého chlapce s AS.

Při mimořádné schůzi pedagogů bylo paní ředitelkou veřejně řečeno, že používání soukromých mobilních telefonů v pracovní době je nepřípustné. Chlapec toto sdělení slyšel. Po čtrnácti dnech, když přišla paní ředitelka na hospitaci do třídy, ji chlapec zavolal a před paní učitelkou řekl: „Paní ředitelko! Můžu vám něco říci? Moje paní učitelka už dvakrát telefonovala, právě když máme cvičit!? A vy jste říkala, že se to nesmí!“ Chlapec s dobrým úmyslem informoval o porušování pravidel, čímž dostal paní učitelku do rozpaků.

„Dítě s Aspergerovým syndromem není drzé a ani nechce být. Prostě neví, jak jinak by se v dané situaci mělo zachovat.“ (Attwood, 2005, str. 37)

Pro člověka s AS je těžké soustředit se na udržení očního kontaktu a zároveň poslouchat, co druhý říká. Netuší, že z pohledu a výrazu tváře se dá mnohé vyčíst, nereaguje na ně. Emoce „druhého světa“ jsou pro něho nečitelné a ty své nedokáže přiměřeně projevit, jak od něho ostatní očekávají. Zachovává si „kamennou tvář.“ (Attwood, 2005)

2.3.2 Komunikace

Komunikace je jedním z nejvýraznějších problémů pro člověka s AS. Pragmatická rovina řeči (použití řeči v odpovídajícím kontextu) je značně zasažena. Deficitem je neschopnost vyžádat si nebo oznámit informaci, vyjádřit a popsat vztahy, pocity, prožitky, události, udržet téma hovoru, střídat role posluchače a mluvčího. Pro člověka s AS nepředstavuje řeč nástroj, jak dosáhnout svého cíle. Navzdory těmto deficitům mohou mít lidé s AS bohatou slovní zásobu až encyklopedický slovník, který aktivně využívají. Manželé Gillbergovi (Thorová in Čadilová, Jůn, Thorová, 2007) uvádí následující pravděpodobné zvláštnosti v komunikaci člověka s AS:

- Opožděný vývoj řeči v dětském věku,
- absence porozumění vtipu, ironii, nadsázky, metafory,
- ulpívání na vlastním preferovaném tématu,
- encyklopedická slovní zásoba,
- specifické prozodické faktory řeči (nevýrazný a monotónní hlas),
- vytváření vlastních slovních novotvarů,
- užívání vulgárních výrazů, potíže s vykáním.

Člověka s AS obvykle nezajímá to, co jeho sdělení říká okolí. Klidně najednou komunikaci zastaví a jednoduše se na něco zeptají či prohlásí, aniž by se to vztahovalo ke kontextu předešlého tématu. Někdy to jsou zcela nevhodné komentáře, jindy naopak úryvky

hovorů a textů, které již někde slyšeli. Předpokládají, že jejich komunikační partner přemýšlí stejně jako oni. Doslovně si vysvětlují to, co slyší a vidí. (Attwood, 2005)

Uveďme si krátký příklad. *„Návštěva pochvalně dítěti řekla – máš tatínkovy oči! Dítě bylo touto poznámkou zcela vyvedené z míry. Zoufale se obrátilo na matku a namítalo – Mami, ale já mám přece svoje!“* (Attwood, 2005, str. 76) Metafora může být důvodem, proč mohou být lidé s AS v komunikaci zmateni, ačkoliv máme dobrý úmysl. Je tedy nutné vysvětlit, co přesně naše sdělení znamená.

V mluvním projevu člověka s AS může zaznamenat odlišnosti v oblasti prozódie. Zejména v rytmu sdělení, neadekvátní hlasitosti projevu, absence expresivního zbarvení aj. Z toho pak vyplývá neschopnost rozpoznat stupeň závažnosti sdělení, spojený s nedokonalým vyhodnocením zvukových nuancí při percepci prozodických faktorů řeči. Např.: *„Ty jsi ale miláček!“* (Máš mě tak rád? Nebo jsem něco provedl?)

Jedním z dalších deficitů v oblasti komunikace je potíž soustředit se na projev mluvčího v kolektivu více hovořících osob najednou. I když všichni mluví o tomtéž, člověk s AS se ztrácí v tématu hovoru. Komunikace je pro něj nestrukturovaná, obtížně uchopitelná a chaotická. (Attwood, 2005)

2.3.3 Inteligenční profil člověka s AS

Na základě použití standardizovaných inteligenčních testů, jako první, Elizabeth Wurstová – kolegyně Hanse Aspergera, (in Attwood, 2007) specifikovala odlišný profil inteligenčních schopností u dětí s AS. Závěrem byly znamenité výsledky ve faktických znalostech a aritmetice. Avšak celkový inteligenční kvocient snižovaly výsledky v oblasti porozumění textu, uspořádání obrázků a řešení absurdních situací. V těchto dílčích oblastech bylo totiž nutné využít sociální inteligenci. Rozložení a struktura inteligenčního kvocientu u člověka s AS je tedy mnohem důležitější než konečný výsledek testu. Výborným pomocníkem při řešení úkolů a situací bývá fotografická paměť, která jim umožňuje zapamatovat si celé stránky knih, návodů a studijních textů.

„Pro lidi s Aspergerovým syndromem platí, že když se naučí postup nějaké činnosti, nedokážou si tuto zkušenost zobecnit nebo přenést do jiných situací. Skutečně nechápou, že to, co se naučí v určitých okolnostech, mohou využít i jinde.“ (Attwood, 2005, str. 117)

Rigidní myšlení jim nedovoluje přizpůsobit se změnám v uvažování. Mívají na sebe vysoké nároky, které hraničí až s dokonalostí. Nesnášejí, když se s nimi jedná jako s malými dětmi a raději preferují komunikaci na úrovni dospělé osoby, ačkoliv tomu nemusí odpovídat

jejich věk. Studie Hanse Aspergera potvrdily, že lidé s AS mají tendence k vymyšlení příběhů, v nichž stěží oddělují realitu od fikce. To, co vidí v televizi, považují za skutečné. Média a výpočetní technika se tak často stává jejich “ideálním“ společníkem. Nemusí s nimi mluvit, reagují pořád stejně a fungují logicky. (Attwood, 2005)

Avšak nepopíratelnou zásluhu na pokroku ve vědě i umění vděčíme právě nemalému počtu lidí s AS. Nezřídka zastávají výsadní společenské postavení v různých profesích, jako jsou počítačová experti, akademičtí pracovníci, právníci i vědci. V této souvislosti jsou uváděni Albert Einstein, Wolfgang Amadeus Mozart, Marie Curie a mnoho dalších. (Ledgin, 2002)

2.3.4 Zájmy, stereotypie a citlivost člověka s AS

Pro člověka s AS je typický hluboký a intenzivní zájem o specifickou oblast nebo činnost, která se pro něho může stát absolutní prioritou. Tento zájem dominuje i v jeho konverzacích a v průběhu života se zpravidla nemění. Objevuje se v různých podobách například ve sběru zvolených předmětů nebo hromadění informací.

„ ...například štítky z piv, motýlky, kroužky na klíče, žluté propisky, vysavače nebo záchodové štětky. Jistě nikoho nepřekvapí, že sbírka štětek rodinu onoho dítěte nepotěšila, protože jakmile přišli někam na návštěvu, jejich syn se okamžitě vydal na průzkum domu, aby zjistil, jaké štětky mají. Rodiče, díky jeho sbírce následně zjistili, kdo jsou jejich opravdoví přátelé a kdo jen známí.“ (Attwood, 2005, str. 88)

Obvykle vašeň sběratelství nepodléhá módním trendům a zájmům vrstevníků. Mezi nejoblíbenější oblasti patří vlaky, dinosauři, elektronika, encyklopedie a další. Dominantní zájem ve sportovních aktivitách lidé s AS nemívají. Vyhýbají se sportovním kolektivním činnostem, jelikož v této oblasti selhávají. Mívají špatnou koordinaci končetin a jsou těžkopádnější, než jejich intaktní vrstevníci. Tento deficit přetrvává až do dospělosti. (Attwood, 2005)

Manželé Gillbergovi (Thorová in Čadilová, Jůn, Thorová, 2007) popisují zvláštní pohyby, absenci pohybu rukou při chůzi, rychlé mrkání, grimasy ve tváři, tiky.

Stereotypie spočívá v důsledném vyžadování pravidelného denního režimu a ověřených postupů, které musí být dodržovány. Jestliže je něco jinak, pro člověka s AS tato rozdílnost představuje veliký podnět ke stresu, vzteku nebo úzkosti. V této chvíli se mohou objevovat afektivní záchvaty.

Je známo, že lidé s AS bývají velmi citliví na některé zvuky a doteky, zvláště na hlavě, nadloktí a dlaních. To vysvětluje, že neradi pracují s modelínou a s čímkoliv, co se lepí na ruce. Mohou být hypersenzitivní na chuť, vůně, barvy, intenzitu světla a zvuků. Na druhé straně stejný člověk minimálně reaguje na bolest, chlad, horko, zatímco běžnému člověku by tyto podmínky připadaly nesnesitelné. Bolest pro člověka s AS nemusí být signálem k opatrnosti v nebezpečné situaci. Například horký nápoj vypijí bez mrknutí oka. (Attwood, 2005)

Někteří trvají na stále stejném šatníku, jelikož prožitek z nošení oděvů se dotykově nemění. Temple Grandinová (in Attwood, 2005, str. 132, Interview with Dr Temple Grandin, 1996), žena s diagnózou Aspergerův syndrom, významná americká zooložka, tento nepříjemný prožitek popsala takto: *„Dotyk kůže na kůži přímo nesnáším, radši nosím dlouhé kalhoty, aby mě ty intenzivní nepříjemné pocity pořád neprovázely.“*

Díky hypersenzitivitě mohou mít lidé s AS i značně omezený jídelníček. Za mou desetiletou praxi jsem se setkala s přecitlivělostí např. na mrkev v polévce, hrášek v pomazánce - nevdá jim chuť, ale barva. Nesnesou knedlíky polité svíčkovou – když je vše zvláště v mističkách, je po problému. Špagety nesní, dokud nejsou úhledně poskládány na lžici vedle sebe aj.

Zkusme si ale na chvíli představit, jak „nás,“ intaktní společnost, vnímá člověk s AS. Nabízím vám úryvek z výtvaru Dianny Mearové - 1994 (in Attwood, 2005, str. 46), který zazněl na konferenci v Oslu 2007 z úst Francescy Happe.

*„Lidé jsou všude,
mluví a chodí v pestrobarevném oblečení.
Jejich hovor je jako hřmot kobylich kopyt.
Jejich barvy mě oslepují, jsou moc barevné.
Jejich řeči mě ohlušují, jsou moc hlučné.
Barvy mě bolí do očí,
řeči mě bolí do uší.
Proč jen ti lidé nemohou být zticha a nosit obyčejné barvy.*

*Lidé jsou ty nejméně pochopitelné bytosti.
Nic, co říkají,
Nic, co udělají,
nedává smysl.
Proč musejí být tak nepochopitelní?“*

3 POSTAVENÍ ČLOVĚKA S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM VE ŠKOLNÍ TŘÍDĚ

Období školní docházky bývá obecně pro žáky s AS jedno z nejtěžších životních období vůbec. Pro intaktní vrstevníky může být jejich přítomnost ve skupině, díky snížené sociální kompetenci v rámci diagnózy AS, poměrně bouřlivá. Aby vyučovací proces probíhal co nejefektivněji s ohledem na diagnózu AS, měly by být náležitě vytvořeny a splněny podmínky pro jeho vstup. Protože i ten může do budoucna ovlivnit sociální postavení a úspěšnost žáka s AS ve skupině vrstevníků.

Předpokladem pro dobrou integraci žáka s AS je:

- Pozitivní a otevřený přístup školy,
- ochotný a vstřícný pedagogický sbor, který je vyškolený v problematice PAS,
- kvalitní individuální vzdělávací plán (IVP) vypracovaný týmem odborníků (speciální pedagog, psycholog, výchovný poradce aj.),
- pravidelné poradenské konzultace ze strany poradenských zařízení, zejména speciální pedagogická centra (SPC) pro děti, žáky a studenty s poruchou autistického spektra, supervize,
- příprava třídního kolektivu ke vstupu spolužáka s AS včetně jejich zákonných zástupců,
- v případě potřeby využit asistenta pedagoga,
- pravidelná a respektující spolupráce mezi rodinou a školou. (Bělohávková, 2010)

Vosmik a Bělohávková (2010) uvádějí několik kladných a záporných skutečností, které se naplňují při integraci žáka nebo studenta s AS.

Za kladný aspekt považují možnost žáka s AS naučit se, prostřednictvím vhodného napodobování takového chování, které se objevuje v běžných sociálních podmínkách přirozeného prostředí. Snazší přizpůsobení se budoucímu studiu/povolání. Integrace má také pozitivní vliv na sebevědomí žáka s AS i jeho zákonné zástupce. Individuální přístup zajišťující asistent. Příležitost rozvíjet se ve specifickém oboru a tím také reálné zajištění případné potřeby žáka s AS být v kontaktu s vrstevníky.

Záporným aspektem jsou například nižší míra zajištění osobitých potřeb žáka s AS a každodenní, těžko ovlivňující zatížení s sebou přinášející nepříjemné emoce. Problémem pak

může být nedostatečné vzdělání pedagogů, které bývá příčinou případné šikany, nezažitého úspěchu, neadekvátní komparace (srovnávání) se spolužáky.

3.1 Vliv školy na žáka s AS

Dítě s AS zpracovává sociální vztahy rozdílně než jeho okolí, se kterým je v interakci. Zvláštním dojmem působí i dítě s AS na své okolí. O vzájemné pochopení těchto dvou polaritních světů se snaží vzdělávací systém základní školy, který dokáže zabezpečit nebo minimálně předložit podmínky k vzájemnému fungování s cílem rozvíjet veškeré oblasti, ze kterých mohou těžit oba světy. Toto nabytí má významnou úlohu i pro sebepojetí a sebevědomí u dítěte s AS. Objevují se ale také žáci, kteří ke svému vzdělávání vyžadují asistenta, nebo je jim doporučeno vzdělávání ve speciální škole. Čím dříve je zjištěn fakt, že jde o diagnózu Aspergerův syndrom, tím dříve je zahájena podpůrná péče a dítě s AS může využívat svého potenciálu. V opačném případě může školní prostředí způsobit psychickou škodu, jež s sebou přinese stálé zklamání a pocit narůstajícího selhávání z běžného hodnocení, kterým rodiče i učitelé často v žákovi vzbuzují pocit „divného“ člověka, což nepříznivě nabolívá vzdělávací strategii. Dítě s AS, které vnímá nepodporující vlastní sebeobraz z rodinného prostředí, strádá o to víc, když tato představa o jeho samotném se naplňuje také ve škole. (Fontana, 2003, Vosmik a Bělohlávková, 2010).

Osvícený pedagog, který dokáže bez předsudků přijmout dítě s AS a tvořit v něm empaticky roli žáka, musí počítat s nutností sofistikovaně vytvářet situace podporující zažívání úspěchů a neupřednostňovat urputné plnění očekávaného výkonu. Takové zážitky podporují sebedůvěru nutnou pro fungování v třídním kolektivu. (Fontana, 2003).

3.2 Obraz nediodnostikovaného žáka s AS

Stejně tak je důležité, aby pedagog disponoval schopností rozpoznat zřejmé indicie u žáka, kterému nebyla poskytnuta diagnostika. V této schopnosti je řada učitelů stále ještě nevzdělána. V těchto případech je první období mladšího školního věku startovacím obdobím, které odkrývá nápadné projevy, jako jsou nestandardní schémata v chování a nezvyklé vlastnosti. Od 12 let, kdy žák bez diagnózy AS přechází na 2. stupeň základní školy, jsou nápadnosti výraznější oproti minulým rokům. Kontakt s vrstevníky je eliminován na minimum. Jeho sociální projev vypadá, jako by pravidla společenského chování neznal nebo si liboval v jejich nedodržování se záměrem druhé straně způsobit újmu. Také jeho nápadný psychomotorický neklid na neočekávaně změněné situace ztěžují adaptaci na reorganizaci

činností. Svou plejádu projevovaných emocí žák neuplatňuje v souvislostech, které by vrstevníkům dávaly smysl, a proto může být jejich sociálně veřejný konsensus nabouráván. Nezajímají ho kolektivní pohybové hry. Projevuje se netečně vůči vynaloženému napětí vrstevníků. Nerozumí metaforám, oční kontakt naváže v nejnnutnějším případě a modulace hlasového projevu s vyjadřovacími schopnostmi nekoreluje s projevem jeho vrstevníků, čímž si začíná nést stigma v sociálních situacích, které v minulosti nebývaly tak časté. Z psaného textu si vybere pouze to, čím může obohatit své informační vědomosti. Stejně tak přistupuje v interakci s vrstevníky, od kterých urputně vyžaduje jen věcné informace potřebné k osobnímu zpracování vlastního informačního vědomostního pole. Protože mu chybí představivost, ulpívá ve verbálním projevu na podrobnostech a nevystihne podstatu svého sdělení. I v tomto nižším sekundárním vzdělávání přetrvávají výrazné rituály, které mohou být podpořeny o nestandardní pohybové vzorce objevující se v prožívaných úzkostech za neverbálních projevů gestikulace. (Vosmik, Bělohávková, 2010).

U žáka s AS nemusí být odlišnost ve školním prostředí vždy čitelná, ale latence specifických projevů v chování se dá jednoduše označit výroky „*divný*“, „*samotářský*“, „*sobecký*“, „*nevychovaný*“, „*nepřizpůsobivý*“ *apod., nebo se schovává za jiné diagnózy (ADHD)*. (Vosmik, Bělohávková 2010, str. 17, 18). Toto zkreslené vnímání napomáhá okolnímu prostředí k projevům odmítání nebo dokonce šikanování, jelikož si vrstevníci chování dítěte s AS vysvětlují jako nenormální, na které je žádoucí negativně reagovat. Sebevědomí poté závrtně klesá a dítě se identifikuje s představou o sobě samém na popud vnějších vlivů. Pocit nepřijetí způsobuje depresivní nálady, které ústí do sociálního ústraní. V případě, že nedojde k identifikaci se s nízkým sebevědomím na základě vnějších vlivů – reakcí vrstevníků dítě s AS začne vztahovačně útočit na autory sdělení. Často se vyskytuje tzv. „*polaritní přesvědčení, pomocí kterých tito lidé myslí a události hodnotí černobíle.*“ (Pešek 2013, str. 8). „*Jsem vadný a nenormální. Aby to druzí nepoznali, musím být průměrný.*“ „*Jsem neschopný a k ničemu. Musím být perfektní, nesmím udělat chybu, nesmím být horší než ostatní, jinak to druzí poznají a budou si o mě myslet, že jsem k ničemu.*“ „*Druzí lidé jsou zlí, hnusní, chtějí mě ovládnout a pokořit. Aby si nemysleli, že se jen tak nechám, tak jim budu vzdorovat.*“ (Pešek 2013, str. 8, 9, 10)

3.3 Klasifikace žáka s AS ve školní třídě

Podle Vosmíka a Bělohlávkové (2010) mezi sociální inteligencí a mentální úrovní je diametrální rozdíl po kvantitativní i kvalitativní stránce. Protichůdným způsobem může reagovat žák ve školní třídě buď osamoceně, nebo přehnaně aktivně, proto se rozlišuje pět typů, kdy převládající typ se upevňuje až v dospělém věku.

- Typ osamělý – samotářský

Žák nejeví žádný zájem o fyzický kontakt ani jinou formu komunikace s vrstevníky. Neudrží a nenaváže oční kontakt a míra cítit bolest je minimální.

- Typ pasivní

Tento neprojevující se typ žáka s AS aktivní kontakt nevyvolává, ale ani se mu nevyhýbá. Omezeně přijímá pozitiva ze sociální komunikace. Neřekne si o pomoc a omezené je nejen vciťování se do druhých, ale také empatie bez přítomnosti rozumovosti. Hra je pro něj jistou zátěží, protože neví, jak se do ní zapojit, a proto k ní přistupuje pasivně. Jen zřídka se objevují poruchy chování, zpravidla se vyznačuje hypoaktivitou.

- Typ aktivní – zvláštní

Přemrštěná přirozenost ve vzájemném působení v sociálních situacích je častokrát tak vyhocená, že jde až o nevhodné a neslušné projevy. Jde například o sociální dezinhibici (nepřiměřený, neadekvátní, jednostranný tělesný kontakt u neznámých lidí), nerespektování osobního pole jednotlivců, se kterými se žák s AS dostává do kontaktu. Podivínská mimika a nulový poměr ke komunikačnímu partnerovi, bývá doprovázen hyperaktivitou.

- Typ formální – afektovaný

Přiřazuje se žákům s vyšším inteligenčním kvocientem, proto od něj můžeme očekávat znalosti encyklopedických kvalit. Jeho rétorika je na vysoké úrovni a v řeči je zjevná odměřenost, ale informační bohatost. Urputně dodržuje pravidla a předpisy, jejich porušení vyvolá nepřiměřenou reakci. Všem vyřčenému rozumí příliš přesně, vtipy a jim příbuzné alternativy nechápe. Sdílet pravdu je pro něj bytostně důležité, často i netaktním a necitlivým způsobem.

- Typ smíšený – zvláštní

„Vyznačuje se nesourodým chováním, záleží na prostředí situaci a osobě, s níž je v kontaktu.“
(Vosmik, Bělohlávková, 2010, str. 19)

3.4 Styk s vrstevnickou dospívající skupinou ve vyučovacím procesu

Sebestřednost studenta s AS se projevuje i ve chvílích, kdy navazuje komunikační spojení za předpokladu dodržování pravidel. Odmítá provádět ty aktivity, kterými se baví ostatní, protože jsou pro ně nezajímavé a neatraktivní. Pokud se jedná o oblast, o kterou se student s AS aktivně zajímá a je vybavený dostatečným množstvím informací, urputně a pedanticky prosazuje svůj zájem a pravidla. V případě, že spolužáci porušují obecná pravidla, tak reagují velmi zlostně. V tomto případě dávají přednost kooperaci s učitelem, o kterém ví, že se může spolehnout na respektování nedostatků jeho sociálních dovedností. Tato spolupráce je pro něj nosnější i pro učitelovu míru znalostí. Z praktického hlediska je lepší zadat studentovi individuální práci. V rámci integrace jde primárně o zlepšení vztahů v sociální skupině, proto je vhodné vytvářet přiměřené situace, ve kterých se student s AS učí vzájemné interakci mezi vrstevníky.

V adolescenci může dojít k upřímnému vyjádření snahy o sblížení se s vrstevnickou skupinou, ale dochází ke zmařeným pokusům, jejichž příčinou je nedostatečný nácvik sociálních dovedností. Takové nezdary umocňují a podporují anxiozitu (nepříjemný emoční stav), v horším případě deprese. Pro nácvik žádoucího sociálního chování je bytostně důležité dodržovat pravidla, jež dítě, žák i student s AS striktně dodržují a dávají jim pocit bezpečného prostředí, díky kterému se učí patřičným dovednostem vhodným pro život s vrstevníky. Když už se studentovi s AS podaří navázat kamarádství, jde o povrchní kvalitu. Nezvládají se operativně projevovat ve vztazích za účelem prohloubit jejich kvalitu. Je pro ně snazší zosobnění se s fiktivní postavou, ke které vzhlíží. Uvědomění si své výrazné odlišnosti vnímají právě v citlivých okamžicích vyhledávání kamarádů, kdy chápou, že žádné nemají, což je přivádí do nepohodlných stavů, depresí. „*Další velký problém nastává v okamžiku, kdy si někoho jako kamaráda vyhlédnou a domnívají se, že ten druhý to vnímá stejně.*“ (Vosmik, Bělohávková, 2010, str. 25)

4 RIZIKA PRO ČLOVĚKA S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM VYPLÝVAJÍCÍ Z INTERAKCÍ V MALÉ SOCIÁLNÍ SKUPINĚ – ŠKOLNÍ TŘÍDĚ

Čtení sociálních signálů a sociální interakce v malé sociální skupině mohou být pro člověka s AS velmi nesrozumitelné. Aby se vyhnul negativnímu pohledu, reakcím, přijetí ze strany intaktních vrstevníků na svou osobu, je dobré znát rizika, se kterými se během vzdělávacího procesu i mimo něj může setkávat a pak v ideálním případě se těmito rizikům vyhnout či se jim pokusit zabránit. Ale to už může být do jisté míry i věc pedagoga popř. výchovného poradce, jak se dozvíme níže.

„Věděla jsem, že jsem jiná, ale nevěděla jsem proč. Můj svět byl bohatý, plný barev a hudby, které mě obklopovaly, ať jsem šla kamkoli. Myslela jsem, že ostatní vnímají svět stejně, ale zdálo se, že moje chování lidi rozčiluje a že se ode mě drží raději dál. Došla jsem k závěru, že je to ta pravá příčina, proč žádné moje přátelství dlouho nevydrží.“ (Lowesonová, 2008, str. 38)

„Problémové chování Aspergerova syndromu je často pouze sekundárním jevem obtíží v komunikaci s jejich okolím. Zlepšení v této oblasti může tedy i pozitivně přispět k lepšímu přijetí dítěte s Aspergerovým syndromem.“ (Vosmik, Bělohávková, 2010, str. 116)

Nyní se tedy společně podíváme, jakým nástrahám může čelit člověk-žák s AS v malé sociální skupině – třídě.

4.1 Nepochopení vzniklých situací

Nastává tehdy, když intaktní vrstevníci nepochopí, z důvodu rozdílného smýšlení, reakce člověka s AS, které vyvstávají při společných kontaktech a v komunikaci.

„Chyba nebyla v tom, že bych nebyla schopna porozumět událostem a situacím, ale v tom, že mi vysvětlení ostatních nestačila.“ (Lowesonová, 2008, str. 34)

Abychom co nejvíce předcházeli nepochopením ze stran intaktních spolužáků, jako pedagog sdělujeme svému žákovi vlastní emoce, pravidla, požadavky v konkrétních situacích („teď se zlobím“, „mám radost“, „jsem smutná“) tak, aby je pochopil v co největší možné míře. (Straussová, Knotková, 2011)

Z pohledu pedagoga je toto právě chvíle, kdy můžeme zasáhnout a pomoci mu vysvětlit emoce, situaci, okolnosti, ve kterých se nachází. Straussová doporučuje pro větší

pochopení, rozkreslit sociální situaci. Prý jediné prý tak, dítě s AS, má možnost poznat, jaké jsou příčiny a následky dění kolem něj. Pokud žák, díky nepochopení, opakovaně prožívá nejistotu a úzkost ve skupině vrstevníků, narušuje se tím jeho sebevědomí a může se tak snadno stát outsiderem sociální skupiny. Tento fakt může mít katastrofální následky.

Nácvik účelné komunikace je tedy základem pro přijatelné ovlivňování okolí. Například zadání obtížného úkolu může vyvolat u dítěte s AS vztek (kope, křičí aj.). Cílem je naučit ho funkční ekvivalent k těmto projevům, může jim být např. věta „nedaří se mi to, potřebuji pomoc“ nebo „tento úkol je pro mne moc těžký“ aj. Jakmile se komunikace stane funkční, existuje velká pravděpodobnost, že frekvence jejího používání (po pozitivním přijetí ostatními) vzroste a „problémové“ chování se omezí. (Shopler, Riechler, Lansing, 1997)

4.2 Pedagog, který si neví rady s „problémovým“ chováním svého žáka

Z vlastní zkušenosti vím, že učitelé mají k dispozici omezený počet odborných publikací zabývajících se rozvojem sociálních dovedností lidí s AS. V současné době tak mohou čerpat ze zahraničních zdrojů. V České republice poskytuje kurzy s touto tematikou Národní ústav pro autismus, z.ú. (NAUTIS), který vznikl transformací občanského sdružení Asociace pomáhající lidem s autismem (APLA). (Vosmik, Bělohávková, 2010) Rozvíjení sociálních dovedností u lidí s AS pak pomáhá každému z nich zvládnout různé konkrétní situace, vyplývající z běžného života a interakci s vrstevníky.

4.3 Neinkluzivní přístup k žákovi s AS

Nefunkční a následně nefungující inkluze může segregovat žáka s AS mimo společnost, v našem případě kolektiv školní třídy. Nastíním vám nyní situaci, která může být důkazem výše uvedeného. Jedná se o dívku s AS ve věku jedenácti let, která měla skládat zkoušku Eleven plus exam (Test zkoumající verbální a neverbální schopnosti, vědomosti v matematice a angličtině a na základě výsledků těchto testů se ukáže, zda žák může pokračovat ve studiu na gymnáziu, nebo jen na střední či odborné škole. Tento test byl využíván v letech 1944-1976 v Anglii). (Jelínková in Lowesonová, 2008).

„Kdyby mi někdo řekl, že si mám přečíst informace, které byly k testu přiloženy, pak bych se možná pokusila některé otázky zodpovědět. Moc by mi pomohlo, kdyby informace o zkoušce byly rozděleny na malé části, abych nebyla zahlcena přemírou slov, která mi splývají. To se nestalo, a tak jsem nesložila jedenáctiletou zkoušku.“ (Lowesonová, 2008, str. 40)

Nějaký čas už od dob, kdy se tato zkouška prováděla, uplynul. Nicméně i dnes se můžeme setkávat s neinkluzivním přístupem k žákům se zdravotním postižením, který je diskriminuje a tím následně zbavuje dobrého startu pro vstup do vzdělávacího procesu mezi intaktní vrstevníky.

4.4 Stres a úzkost

Groden, Cantela, Princen a Berryman (in Shopler, Mesibov, 1997) na základě klinických zkušeností tvrdí, že autistické chování je funkčně spojeno s pocitem stresu a úzkosti. Stres a úzkost může vycházet z problému komunikačního deficitu, kdy lidé s AS nejsou schopni jasně vyjádřit své vlastní potřeby a emoce, z čehož pak vyplývá neschopnost porozumět emocím a potřebám intaktní společnosti.

Stres a úzkost mohou vyvolávat rovněž změny v prostředí a časovém rozvrhu člověka s AS. Při dlouhodobém působení stresu může docházet k autoagresivitě jedince s AS.

„Je možno tedy vyslovit hypotézu, že sebezraňování poskytuje úlevu od bolesti, nebo že bolest způsobená sebezraňováním je menší stres, protože si ji dítě působí samo, než bolest, která má vnější příčinu.“ (Shopler, Mesibov, 1997)

Projevy stresu mohou být různé. Od agresivity, křiku, ječení, výbuchu vzteku, přes sebekousání, tlučení hlavou o zeď až po vyštiřování kůže z těla aj. (Thorová in Čadilová, Jůn, Thorová, 2007, str. 16)

Když k tomu přidáme trest, který vyplyne např. z ječení či agresivity ve vyučovacím procesu, znamená to pak pro dítě s AS jen navýšení stresu původního.

4.5 Vůdce vrstevnické skupiny, který ovlivní pohled na jedince s AS

Žák s AS může být nejvíce ohrožen autokratickým, despotickým vůdcem skupiny. Vůdce má totiž ve skupině specifický význam, který je doprovázen vysokým postavením a velkým vlivem na ostatní členy skupiny. Vůdce může být i osoba, která si svůj vliv neuvědomuje, avšak skupinu značně ovlivní a to jak pozitivně, tak negativně. Pokud tedy vůdce bude považovat jedince s AS za „postiženého blbce“ (jak často slýchávám), může tak na něho nazírat i celá vrstevnická skupina. Tento postoj pak může být spouštěčem šikany. (Černoušková, 1987)

4.6 Šikana dětí s AS

Šikana se může stát pro člověka s AS začarovaným kruhem, ze kterého se nedokáže vymanit a tyto křivdy může často přijímat jako součást svého života, aniž by si uvědomil, že se stal obětí šikany. V této situaci je uvězněn a do budoucího života si může nést zraněnou duši, rozvrácenou psychiku a v krajních případech pokus o sebevraždu. Lidé s AS se těmto křivdám neumí bránit a stávají se tak lehkým cílem šikany a rozhodně to není jejich chyba. Záměrně nikoho neprovokují. (Dubin, 2009)

Šikana je závažným problémem nejen pro člověka s AS, který je vůči ní bezmocný a zranitelný. Konstantareas (in Dubin, 2009) uvádí, že 22 osob z 22 s poruchami autistického spektra ve věku od 11-19 let se setkávali opakovaně s šikanou z řad vrstevníků. Otázkou zůstává, proč jsou lidé s AS tak častým cílem šikany ze stran intaktní společnosti? Odpověď může být jednoduchá.

K šikaně mohou přispívat charakteristické rysy Aspergerova syndromu, kterými jsou:

- **Nízká frustrační tolerance,**

Nepodstatné změny, které lidé běžně nevnímají, se mohou stát pro člověka s AS, nepřekonatelným problémem, který může vyústit v rozladění, zlost až ve ztrátu sebekontroly. Spolužáky pak může být člověk, s těmito projevy, označen jako „divný“, protože každé chování, které překročí určitou hranici tolerance, bývá nápadné. A co je nápadné, může se snadno stát záminkou pro šikanu.

- **jednosměrná mysl,**

Lidmi s AS se nedaří rozdělovat pozornost na více stran a tak se snadno může stát, že se při sociálních interakcích tzv. „nechytají“. Sledovat několik podnětů najednou je náročné pro intaktní společnost natož pro člověka s AS.

- **problémy s motorikou,**

Ostatním vrstevníkům se člověk s AS může jevit jako „nemehlo.“ Tato oblast je zvláště nápadná při hodinách tělesné výchovy a může následně vyvolávat u vrstevnické skupiny posměšné reakce. Nástin obrazu motoriky je popsán v kapitole 2.3.4.

- **důvěřivost,**

Lidé s AS berou veškeré výroky doslovně. Mohou se pak stát snadným terčem výsměchu.

- **snížená reakční pohotovost na slovní útoky,**

- **nečitelnost neverbální komunikace vrstevníků a s tím spojené nedostatečné pochopení významu sdělení,**

- **neobvyklé zájmy,**

Lidé s AS mohou mít zájmy, které vyvolávají v řadách vrstevníků obdivné ohlasy jako například znalost MHD zastávek na všech dopravních linkách, železniční jízdní řády s průjezdními stanicemi, latinské názvosloví všech dinosaurů aj. Na druhé straně pak zájmy jako sběr záchodových štětek, rektálních čípků, kožichů aj. vyvolávají mezi vrstevníky rozporuplné reakce a člověk s AS je tak snadno považován za „blázna.“

- **kulturní negramotnost,**

Neznalost v tématech populární hudby, módy a aktuálních výstřelků segreguje člověka s AS v komunikaci mimo hru. Ten obvykle lpí na vlastních tématech hovoru z oblasti vlastních zájmů.

- **encyklopedický slovník.**

Lidé s AS mohou disponovat extrémně širokou slovní zásobou a jejich verbální projev může znít velmi strojeně a pedantsky, čímž se izolují od kolektivu vrstevnické skupiny. Tyto zvláštnosti pak mohou vést k posměchu nebo šikaně. (Dubin, 2009)

Jedním z důvodů, proč může být člověk s AS šikanován, je i jeho **nedostatečná osobní hygiena**. Howlingová (in Jelínková, 2000) popsala případ chlapce, který sice věděl, že si má každý den měnit spodní prádlo, ale v režimu nebylo, aby prádlo pral. Takže když došlo čisté prádlo, špinavé úhledně složil do skříně a dále vytahoval a používal jako čisté.

Tyto všechny výše uvedené skutečnosti mohou vést intaktní vrstevníky v sociální skupině k šikaně člověka s AS.

5 SOCIOMETRIE

Postavení žáků v rámci školní třídy lze stanovit některou ze sociometrických technik. V této kapitole bude stručně popsána historie sociometrie a základní typy jejích technik s akcentem na metodu Sociometricko-ratingového dotazníku (SO-RA-D), který bude pro svoji výhodnost (viz níže) užít ke stanovení pozice žáka s AS.

5.1 Z historie sociometrie

Za základní dílo sociometrické literatury je považována kniha „Who Shall Survive?“, která byla vydána v roce 1934 psychiatrem a psychologem Jacobem L. Morenem. Jakob L. Moreno se narodil v roce 1892 v Bukurešti a v roce 1917 ve Vídni vystudoval lékařskou fakultu. V tomto období rovněž realizoval první experimenty s dětskými skupinami a formuloval teze budoucího psychodramatu a skupinové terapie. Během svého působení v uprchlickém táboře v době první světové války poprvé využil sociometrický test. Již zmíněné psychodrama, sociometrický test a sociodrama byly literárně popsány v roce 1923. (Petrušek, 1969)

Sociometrie dle Morena je postavena na poznacích hlubinné psychologie Sigmunda Freuda a teorii spontánních skupin Fouriera a Owena. Vnitrokolektivní vztahy založené na sympatiích a antipatiích byly Morenem studovány a hodnoceny tak, že bylo zjišťováno, komu z ostatních členů skupiny by tázaná osoba dávala přednost v případě, kdy by bylo třeba vykonávat definovanou společenskou činnost. Tento proces umožnil určit, které osoby se navzájem přitahují, popř. odpuzují, jaké podskupiny vznikají, které osoby mají vyšší či nižší neformální autoritu. Moreno touto cestou odhalil dynamiku a strukturu dané sociální skupiny. (Černoušková, 1987)

5.2 Sociometrické techniky

Sociálně psychologická literatura má sklon redukovat možné varianty sociometrických technik pouze na techniku sociometrického testu. Existují však i další techniky, jejichž autorem je samotný Jacob L. Moreno (in Černoušková, 1987), který uvádí tento přehled sociometrických technik:

- Test seznámení,
- sociometrický test,
- test vzájemného působení,

- test rolí,
- test spontánnosti,
- psychodrama,
- sociodrama,
- živé noviny,
- terapeutický film,
- obecné studium jednání in situ (v přirozené situaci).

Je nutno poznamenat, že jiní autoři činní v oblasti sociometrie definují jiný výčet sociometrických technik (Petrusek, 1969, str. 102). Ze studia odborné literatury lze usuzovat, že je velmi obtížné uvést alespoň širší definici pojmu „Sociometrická výzkumná technika“. Tuto, i s vědomím možné neúplnosti definice, lze označit jako postup, který poskytuje sociálně psychologicky či sociologicky interpretovatelná data, jež je možno podrobit teoretickému rozboru (Černoušková, 1978, str. 20). Z uvedené definice vyplývá, že za sociometrickou techniku nelze považovat např. terapeutické postupy, jejichž výsledkem je pouze neopakovatelný efekt a ne soubor relevantních dat.

Sociometrické výzkumné postupy lze rozdělit na techniky ke stanovení situace a techniky, jejichž cílem je změna pozice dané osoby, tzv. restrukturování.

Postupem času docházelo k rozvíjení sociometrických technik, byly představovány techniky nové, či odvozené od již existujících, či techniky kombinující jednotlivé dílčí přístupy. Často vznikaly požadavky na speciální typ sociometrické techniky, která by co nejlépe popisovala a hodnotila situaci ve specifické sociální skupině – např. školní třídě. (Černoušková, 1987)

5.3 Sociometrické testy

Z hlediska definice pojmu sociometrie je nejlépe uchopitelným a interpretovatelným přístupem některá z modifikací sociometrického testu (původně definovaného Morenem).

Sociometrický test má podobu dotazníku, který obsahuje zejména:

- Preferenční otázky, jejichž obsah je určen zvolenými kritérii (společná práce za určitých podmínek, společné trávení volného času, apod.),
- seznam lidí, kteří mohou být zapojeni,
- seznam jejich možných vlastností a příznaků, které ovlivňovaly volbu.

Každý tázaný obdrží dotazník, ve kterém zatrhne či jinak označí příslušné osoby a jejich vlastnosti.

Podobně, jako lze popsat vývoj sociometrických technik obecně (viz výše), lze tento vývoj pozorovat i v případě samotné metody sociologického testu. Rovněž zde dochází ke vzniku nových typů testů, odvozování od již existujících, či testy kombinující dílčí přístupy. Z dotazníků užívaných k získávání dat pro analýzu prostředí školní třídy lze mimo jiné jmenovat: (Diagnostika školní třídy, 2010)

- **Dotazník D-1, D-2** (Doležal) – vhodný pro druhý stupeň základní školy, zejména pro diagnostiku prvních fází šikany. Výstupem je 32 tabulek umožňujících přípravu intervence ve třídě,
- **Dotazník MCI** – naše třída (Fraser) – vhodný pro užití ve 3. až 7. třídě ZŠ, výstupem je pohled dětí na svou třídu. Výhoda spočívá v jeho rychlé administraci a vyhodnocení. Neposkytuje však konkrétní preference dítěte v rámci třídy,
- **Dotazník CES** (Mareš) – dotazník sociálního klimatu školní třídy – vychází z dotazníku typu MCI, srovnává názor žáků a učitelů na situaci ve třídě. Pedagoga považuje za centrální postavu klimatu ve třídě,
- **Dotazník DSA** (Juhás) – dotazník určený výhradně pro použití psychology. Zjišťuje, jak se dítě cítí akceptováno spolužáky.
- **Dotazník SO-RA-D** (Hrabal) – je založen na Morenově pojetí sociometrie. Jedná se o nejstarší metodu, jsou zkoumány vliv žáků, sympatie a atraktivita. Je snadný z hlediska pořízení sociometrických dat. Poměrně pracné vyhodnocení dotazníků je možno realizovat automatizovaně pomocí dostupných softwarových nástrojů, navíc v podobě sociogramu. Je vhodný pro žáky od 6. třídy ZŠ,
- **Dotazník B-4** (Braun) – dotazník pro 2. až 3. třídy ZŠ. Zjišťuje spokojenost žáka se svou třídou, srovnává kladné a záporné body z preferencí v rámci třídy. Vyhodnocení je jak kvantitativní, tak kvalitativní. Je tak možno srovnávat jednotlivé třídy v rámci školy,
- **Dotazník B-3** (Braun) – vhodný pro žáky ZŠ od 4. třídy po maturitní ročníky SŠ. Dotazník je konstrukčně podobný jako B-4, navíc zachycuje sebevnímání dítěte v rámci třídy. Pocity žáka jsou zaznamenány formou stupnice.
- **Socioklima** (Mikulková) – jedná se o obrázkový i textový dotazník specifických sociálních rolí, jsou mapovány tendence třídy a vztahy k autoritám.
- **Strom s postavami** – v případě potřeby testování v kolektivu dětí předškolního věku je nutné využít metody, která je srozumitelná i bez nutnosti znalosti čtení či psaní.

Dobře k tomu může posloužit např. obrázkový test uvedený v Friedelová, Jurová, Macková, Urbancová, 2012. Tento test je přílohou č. 1.

Z důvodu poměrně snadného způsobu zajištění sociometrických dat, možnosti tato data automaticky vyhodnotit pomocí počítačového programu a z důvodu univerzálnosti metody pro jednotlivé věkové kategorie respondentů byla ke zjištění postavení osoby s AS v malé sociální skupině – kolektivu školní třídy v empirické části diplomové práce použita sociometrická technika SO-RA-D (Sociometricko-ratingový dotazník).

5.4 Charakteristika SO-RA-D jako diagnostická technika

Prezentací, zpracováním a interpretací lze metodu SO-RA-D s určitými odchylkami chápat jako jak klasickou sociometrickou techniku, tak i ratingový (klasifikačně hodnotící) postup.

Zmíněné odchylky jsou následující:

- Vzájemně se hodnotí všichni členové skupiny,
- k hodnocení je užito 5-ti bodové škály, tzv. Likertova typu,
- hodnocení je doplněno o zdůvodnění,
- technika je výrazně zaměřena na osobnostní charakteristiku,
- SO-RA-D má normy.

Výchozí sociometrická data jsou zpracovávána pomocí sociometrické matice. Rovněž je možno sociometrická data znázornit pomocí sociogramu. Výsledky jsou vyjádřeny kvantitativně indexy vlivu, oblíbenosti a náklonnosti. Index vlivu a index oblíbenosti jsou aritmetickým průměrem hodnocení obdržených od ostatních členů skupiny, index náklonnosti je aritmetickým průměrem hodnocení, která jedinec uvedl při hodnocení ostatních členů sociální skupiny. (Hrabal, 1979)

5.5 Práce se SO-RA-D

Metoda SO-RA-D je použitelná od 6. ročníku základních škol. Výsledky jsou stabilnější a spolehlivější s rostoucím věkem respondentů, tj. s délkou jejich přítomnosti v dané sociální skupině.

Po příchodu osoby, která provádí měření do třídy, jsou žáci požádáni o spolupráci při výzkumu vztahů mezi žáky. Následně jsou žákům rozdány záznamové archy (obr. Záznamového archu - příloha č. 2 s předvyplněným seznamem všech žáků školní třídy a je dán pokyn k vyplnění záhlaví v záznamových listech. Vyplnění dotazníků následně probíhá ve třech krocích:

- Hodnocení vlivu spolužáků,
- hodnocení sympatií spolužáků,
- zdůvodnění sympatií spolužáků.

V průběhu vyplňování dotazníku udržujeme přátelskou atmosféru a klid ve třídě. Je-li to nutné, klidně, ale důrazně napomeneme rušitele.

Jak již bylo uvedeno výše, zpracování dotazníků je možno provést buď ve formě sociogramu – graficky, nebo matice – statisticky.

Zpracování SO-RA-D dotazníků pomocí sociometrické matice je nejdůkladnější způsob analýzy, zejména v případě, že s daty bude pracováno mnohostranně a dlouhodobě a jde-li o analýzu třídy jako skupiny, či individuálně diagnostické využití výsledků u velké části sociální skupiny.

Sociometrické matice, dvě v každé třídě, si lze představit jako turnajovou sportovní tabulku pro hru „každý s každým“. Přenos dat z dotazníků do třídních matic je prováděn pomocí tiskopisů (viz příloha č. 3), které patří k standardním přílohám příručky SO-RA-D, popř. je proveden softwarově při vyplňování dotazníků respondenty přímo na počítači. (Sociometrie.cz, 2016)

Postup tvorby sociometrické matice lze shrnout slovně takto:

- Do prvního sloupce jsou zapsána jména všech žáků, kteří dotazník vyplnili,
- do záhlaví jsou zaznamenána jména všech žáků třídy, o nichž se spolužáci vyjadřovali, přičemž oba seznamy jsou totožné s individuálními záznamovými listy,
- nejprve jsou uváděna jména chlapců, následně dívek,
- následně jsou do matice zaneseny všechny číselné údaje do příslušného řádku označeného jménem hodnotícího. Řádky náležející nepřítomným žákům nejsou vyplňovány.

Ve vyplněné matici jsou následně ve sloupcích pod jménem každého žáka hodnocení, která získal a v řádcích ta hodnocení, která dal. Levá horní část matice obsahuje údaje chlapců o chlapcích CoC, pravá horní část chlapců o dívkách CoD, levá dolní část dívek o chlapcích DoC a pravá dolní část obsahuje údaje dívek a dívkách DoD.

Elementární výsledky jsou součty sloupců v tabulkách vlivů i sympatií. Diagnostický význam mají rovněž součty řádků v tabulce sympatií. Součty jsou prováděny zpravidla pro celou třídu a dostáváme tak celkové hodnocení všech o jedinci Voj – nebo u řádků jedince o všech joV. V částech CoC jsou jednotlivé údaje všech chlapců o jednom Coc, u dívek – všech dívek o jedné Dod, zbývající dvě části (CoD a DoC) jsou méně významné, vyhodnocení se provádí jen ve zvláštních případech. Součty jsou zaznamenávány do řádků a sloupců pro ně vyhrazených pod maticí a vedle ní.

Součty obdržných hodnocení jednotlivých žáků jsou sestaveny do pořadí od nejnižších. Uvedená pořadí jsou nejjednodušším ukazatelem pozice žáků ve školní třídě podle vlivu, oblíbenosti a náklonnosti.

Dalším typem výsledků jsou indexy. Ty jsou aritmetickými průměry hodnocení. Indexy jsou počítány tak, že u jednotlivce je součet dělen počtem hodnocení. Získané průměry zapisujeme pod matici do řádku nebo sloupce označeného \bar{x} .

Průměr vypočítaný ze součtu sloupce v matici vlivu je individuální index vlivu, z celé matice je to index Voj, z jednotlivých částí Coc a Dod. Stejná symbolika platí pro oba zbývající indexy.

Index oblíbenosti je průměrem hodnocení sympatičnosti žáka ostatními a je určen jako průměr sloupce v matici sympatií.

Index náklonnosti je průměrem hodnocení v řádku v matici sympatií. Je zde možno získat hodnoty joV, CoC a DoD.

Aritmetický průměr všech hodnocení vlivu ve třídě definuje třídní index vlivu, stejně lze získat i třídní index sympatií. Oba indexy charakterizují třídu jako skupinu.

Podobně jako v celé matici lze získat údaje o pozici žáka ve třídní skupině, je možno zjistit jeho postavení ve skupině chlapců či děvčat. (Hrabal, 1979)

Postup prací při tvorbě sociometrické matice a výpočet indexů bude prezentován na příkladu reálné školní třídy dále v této práci.

5.6 Interpretace výsledků, zvláště indexů

Obecně lze říci, že interpretace získaných výsledků se řídí těmito zásadami:

- Bez hlubší analýzy lze indexy užít pouze jako kvantitativního údaje o pozici ve skupině a ne jako údaje o osobnosti. Pro analýzu osobnostního významu je vhodné užít (kromě jednotlivých indexů) také srovnání všech tří získaných indexů a navíc vysvětlení indexů poskytnutá dotazovanými žáky,
- hodnota indexů pro diagnostiku osobnosti je závislá na věku a délce existence skupiny, navíc i na intenzitě kontaktu.

Diagnostický význam rozdílů mezi indexy – zejména v případě indexů vlivu a oblíbenosti, závisí na míře jejich nezávislosti. K diferenciaci těchto indexů dochází také postupně s přibývajícím věkem a délkou kontaktu. (Hrabal, 1979)

5.7 Individuální indexy v diagnostice jednotlivce

Index vlivu ve třídě naznačuje zejména pozici žáka, jeho podíl na dění ve třídě a dyadických (párových) vztazích. Lze tak odhalit vůdce a okrajové žáky. Je třeba si uvědomit, že u vůdců nejde vždy o efektivní vedoucí, ale často o žáky nezávazně, nebo i nezáměrně ovlivňující chování ostatních. Z pozice podle vlivu nelze bez dalšího zkoumání vyvodit závěr na předpoklady pro třídní funkce.

Po osobnostní stránce hovoří index vlivu o sociální síle – zdatnosti jedince z hlediska hodnot a norem skupiny. Roli zde hrají obecné, celospolečenské hodnoty – fyzická či intelektuální síla, vzhled, zvláštní znalosti, dále věkově specifické hodnoty a rovněž hodnoty školní – úroveň vědomostí.

Vlivní jedinci jsou častěji aktivní, extravertní, dominantní. U málo vlivných osob je častý nedostatek potřeby, nechuť či neschopnosti prosazovat se, u extrémně nízkých indexů lze usuzovat na poruchu sociability (při vyloučení např. nově příchozích žáků do již utvořené třídy).

Index oblíbenosti naznačuje míru uznání žáka spolužáky, která se projevuje v tendenci spolužáků navazovat se subjektem kontakt. Vlivné osoby lze označit jako „otce“ třídy, oblíbené lze charakterizovat jako „třídní matky“ a neoblíbené jako „nepřijatá děti“.

Sympatičnost – je jev velmi komplexní, proto je možno zpravidla nalézt více možností zdůvodnění sympatií. Hlavní zdroje sympatií jsou:

- Sociální síla – je společná pozici podle oblíbenosti a vlivu,

- interindividuální sociabilita,
- emocionální ladění subjektu.

Index náklonnosti je indikátorem afektivní akceptace spolužáků subjektem. Jedná se o komplexní a méně stabilní údaj, který je ovlivněn nejen reálnými charakteristikami posuzujícího, ale i jeho individualitou. Na velikost indexu náklonnosti působí zejména kvalita a kvantita sociálních potřeb posuzujícího a s tím související emoce, hloubka a objektivnost jeho vnímání druhých i sebe sama, dále různá pravdivost sdělení o prožívaném a poznávaném.

5.7.1 Kombinace indexů u jedince

Kombinace různých indexů ukazují na různé profily sociálních potřeb a s tím související různé způsoby jejich uspokojování. Hypoteticky můžeme tyto způsoby považovat za typický vzorek všech kontaktů s vrstevníky (Hrabal, 1979).

Z kombinací hodnot indexů vlivu a oblíbenosti patří podle Hrabala (1979) mezi nejvýznamnější:

- **vysoký vliv, vysoká oblíbenost** – přijatý populární vůdce, jeden z vůdců. Osobnostně se zpravidla jedná o sociálně aktivního, či sociálně zaměřeného vůdce s předpokladem k interindividuální aktivitě, dobré úrovni sociální percepce a afiliační tendenci (snaha a schopnost vycházet s druhými). Lze s ním navázat dobrý osobní kontakt, nedá se přesvědčit k akci proti spolužákům,
- **vysoký vliv, nízká oblíbenost** – výrazná protikladnost ukazatelů signalizuje převažující dominanci a sebeuplatňování se sníženou potřebou akceptace. Svou pozici tyto osoby opírají o respekt, až obavy a nejistotu slabších. Někdy se jedná o neakceptované vůdce s despotickými sklony. Jejich působení na morální stav třídy je téměř vždy negativní, ať usilují o cokoliv,
- **oblíbení, nevlivní** – lze zde očekávat silnou afiliační tendenci spojenou se sklonem plnit očekávání partnerů, což je základní příčinou oblíbenosti. Schopnost prosazení se a ovlivňovat druhé je snižena. Vysoký index náklonnosti v této kombinaci naznačuje dobrosrdečnost, nadměrnou důvěřivost. Nižší či střední index náklonnosti naznačuje kritický, citlivý vztah k lidem, vnitřní náročnost spojenou s potřebou kontaktu,
- **neoblíbení, nevlivní** – kombinace těchto nízkých hodnot naznačuje na maladaptaci (nepřizpůsobení se novým životním podmínkám). Neoblíbení a nevlivní nemají obvykle čím spolužákům imponovat a navíc se v různých směrech chovají sociálně neadekvátně, což naznačuje disharmonickou osobnost v sociální oblasti. Výše indexu

náklonnosti bývá u těchto osob extrémní – velmi vysoká či velmi nízká. Vysoká hodnota indexu náklonnosti naznačuje povrchní sociabilitu spojenou s málo citlivou sociální percepcí. Nízký index náklonnosti ukazuje na přítomnost agresivity – obranné či útočné.

- **Průměrné hodnoty indexů vlivu a oblíby** – žáci v tzv. sociometrickém stínu – sociometrické indexy jsou zde méně vypovídající než o žácích v extrémních pozicích. Tito žáci se v osobnostních rysech velmi liší, spolužáci je méně znají, mohou mít pozitivní sociální kvality, ale i skryté obtíže a poruchy, zpravidla ale nejsou sociálně maladaptovaní.

Mezi žáky s různým poměrem indexů oblíby a náklonnosti lze často nalézt následující struktury:

- **Oblíbení se středně vysokým indexem náklonnosti** – často jsou to vlivní, dominantní, pozitivně ladění, sociálně citliví, nekonvenční a kriticky se popisující (pokud jde i dodržování norem) jedinci,
- **Oblíbení s vysokým indexem náklonnosti** – často jsou to jedinci zaměřeni na interindividuální kontakt, méně na skupinovou interakci. Index vlivu zde nebývá vysoký. Tyto osoby jsou převážně kladně laděné s vyrovnanou emocionalitou s důrazem na dodržování norem, nebývají introvertní,
- **Neoblíbení s vysokým indexem náklonnosti** – jsou většinou osoby vážné, se sklonem k introverzi, silně vyžadující dodržování norem, hodnotí se jako emocionálně stabilní. Vysoká sociální desireabilita dotazníkových údajů ukazuje, že pozitivní sebehodnocení a popis druhých není zcela spolehlivý. Často se vyskytuje autostylizace sociálně žádoucím směrem a zkreslená sociální percepcie,
- **Oblíbení s nízkým indexem náklonnosti** – mají zvýšenou potřebu intenzivního interindividuálního kontaktu, který je plně neuspokojuje při zvýšené sociální citlivosti a náročnosti na sebe i na druhé. Kritičnost spojená s tendencí plnit očekávání druhých vytváří vnitřní tenzi, která neumožňuje zaujímat vysokou pozici podle vlivu.

Celková interindividuální adaptovanost svědčící o normálním vývoji sociability žáka a projevuje se alespoň průměrnými indexy vlivu, oblíby a náklonnosti. Obecně platí zásada, že důležitější pro bazální adaptovanost osoby, než indexy vyjadřující pozici ve třídě, je několik pozitivních reciprokových vazeb, v krajním případě alespoň jedna. Jejich absence je spolehlivým indikátorem neadaptovanosti, alespoň v rámci třídy.

V případě požadavku na jednorázová měření a se zaměřením na konkrétní jedince (např. osoby s AS) je možno dotazníky SO-RA-D vyhodnotit rovněž formou sociogramu. Sociogramy jsou grafickým znázorněním vzájemných voleb jednotlivců ve skupině. Sociogramy zachycují jednu z následujících charakteristik:

- Pozitivní vliv,
- negativní vliv,
- pozitivní sympatie,
- negativní sympatie.

Sociogram je tvořen soustřednými kružnicemi, jmennými pozicemi a šipkami spojující tyto pozice. Kružnicím náleží číselná hodnota udávající počet získaných hlasů. Kružnice, jíž náleží nejvyšší počet hlasů, leží nejbližší středu, kružnici nejvzdálenější od středu náleží nejnižší počet hlasů. Jmenné pozice obsahují jména jednotlivých žáků ve třídě. Spojení jmenných pozic definuje hlasování mezi žáky. Jednostranná šipka definuje jednostranné hlasování, šipka vede k příjemci hlasu. Oboustranná šipka označuje vzájemné hlasování mezi dvěma členy skupiny. (Sociometrie.cz, 2016)

Pro úspěšné vytvoření sociogramu je nutno nejdříve dichotomizovat vytvořené sociometrické matice. (Hrabal, 1979) uvádí dva doporučené způsoby dichotomizace:

- „Ekonomický“: údaj 1 v sociometrické matici – kladná volba (+), údaje 4,5 v sociometrické matici – záporná volba (-),
- „Úplný“: údaje 1,2 v sociometrické matici – kladná volba (+), údaje 3,4,5 v sociometrické matici – záporná volba (-).

5.8 Praktická tvorba matic vlivu a sympatií, výpočty indexů, tvorba sociogramu

Výše v této kapitole bylo slovně teoreticky popsáno zpracování dotazníků SO-RA-D formou vytvoření sociometrických matic vlivu a sympatií a následným výpočtem indexů vlivu, náklonnosti a sympatií. Zmíněno bylo rovněž vyhodnocení formou sociogramu. Uvedený slovní postup bude nyní aplikován na konkrétní případ školní třídy o sedmi žácích. Grafická podoba užitých tabulek se bude mírně lišit od originálních SO-RA-D formulářů

z důvodu elektronického zpracování sociometrických dat a přítomností komentářů autorky diplomové práce.

Vstupními informacemi jsou dotazníky SO-RA-D vlivu a sympatie vyplněné sedmi žáky vybrané školní třídy – ukázka viz. příloha č. 4. Uvedené údaje zaneseme do sociometrické matice – Tab. 1, provedeme součty v jednotlivých řádcích a sloupcích. Jak již bylo uvedeno výše, tyto součty jsou nejjednodušším ukazatelem pozice osoby v sociální skupině z hlediska vlivu, ovlivnitelnosti, sympatií a náklonnosti. Dále je ve sloupcích a řádcích dopočítán aritmetický průměr (hodnota součtu v řádku či sloupci podělená počtem hodnocení). Získaná hodnota průměru je přímo jedním z výše uvedených sociometrických indexů - vlivu, ovlivnitelnosti, sympatií a náklonnosti.

Tab. 1: Matice vlivu

Vliv		Hodnocení žáci Sloupce=hodnocení obdržena							Urču je pořa dí	Ind ex ovli vni eln osti
		Honza	Kuba S.	Nency	Tomáš	Kuba Z.	Michael	Adam		
Hodnotící žáci Řádky=hodnocení daná	Honza	x	2	3	4	5	3	4	21	3,50
	Kuba S.	2	x	5	3	5	1	3	19	3,17
	Nency	5	5	x	5	5	5	5	30	5,00
	Tomáš	3	2	5	x	5	1	3	19	3,17
	Kuba Z.	4	2	5	1	x	4	3	19	3,17
	Michael	5	1	5	3	5	x	5	24	4,00
	Adam	4	2	5	2	2	2	x	17	2,83
Určuje pořadí	Σs	23	14	28	18	27	16	23		
Index vlivu	φ	3,83	2,33	4,67	3,00	4,50	2,67	3,83		

Pro názornost bude uveden výpočet indexu vlivu žáka Honzy IV_H :

$$IV_H = \frac{\Sigma s}{\text{počet hodnocení}} = \frac{23}{6} = 3,83$$

Podobně lze vypočítat index ovlivnitelnosti, např. též žáka Honzy IO_H :

$$IO_H = \frac{\Sigma \check{r}}{\text{počet hodnocení}} = \frac{21}{6} = 3,5$$

Tab. 2: Matice sympatií

Sympatie		Hodnocení žáci Sloupce=hodnocení obdržená							Určuje pořadí	Index náklonnosti
		Honza	Kuba S.	Nency	Tomáš	Kuba Z.	Michael	Adam		
									$\Sigma\check{r}$	ϕ
Hodnotící žáci Řádky=hodnocení daná	Honza	x	2	3	3	4	5	3	20	3,33
	Kuba S.	3	x	3	1	4	3	4	18	3,00
	Nency	5	5	x	5	5	5	5	30	5,00
	Tomáš	2	2	5	x	2	1	3	15	2,50
	Kuba Z.	4	2	5	1	x	4	2	18	3,00
	Michael	4	3	5	2	4	x	4	22	3,67
	Adam	1	1	5	2	1	1	x	11	1,83
Určuje pořadí	Σs	19	15	26	14	20	19	21		
Index obliby	ϕ	3,17	2,50	4,33	2,33	3,33	3,17	3,50		

Pro názornost bude opět uveden výpočet indexu obliby žáka Honzy IOB_H :

$$IOB_H = \frac{\Sigma s}{\text{počet hodnocení}} = \frac{19}{6} = 3,17$$

Podobně lze vypočítat index náklonnosti, např. též žáka Honzy IN_H :

$$IN_H = \frac{\Sigma \check{r}}{\text{počet hodnocení}} = \frac{20}{6} = 3,33$$

Ze získaných třídních dat lze vytvořit rovněž sociogram. Nyní bude prezentována tvorba sociogramu pozitivního vlivu, další sociogramy (negativního vlivu, pozitivní sympatie, negativní sympatie) lze vytvořit obdobně. Oběma výše uvedenými způsoby dichotomizované matice vlivu (Tab. 1) jsou uvedeny v Tab. 3 a Tab. 4.

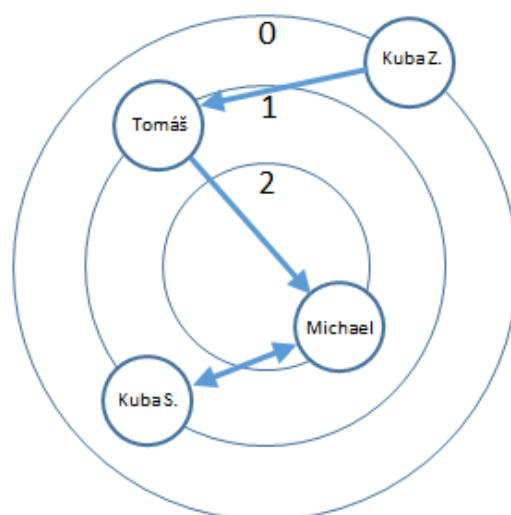
Tab. 3: „Ekonomicky“ dichotomizovaná matice vlivu

Vliv		Hodnocení žáci Sloupce=hodnocení obdržená							Urču je pořa dí	Urču je pořa dí
		Honza	Kuba S.	Nency	Tomáš	Kuba Z.	Michael	Adam		
Hodnotící žáci Řádky=hodnocení daná	Honza	x			-	-		-	0	2
	Kuba S.		x	-		-	+		1	2
	Nency	-	-	x	-	-	-	-	0	6
	Tomáš			-	x	-	+		1	2
	Kuba Z.	-		-	+	x	-		1	3
	Michael	-	+	-		-	x	-	1	4
	Adam	-		-				x	0	2
Určuje pořadí	$\Sigma+$	0	1	0	1	0	2	0		
Určuje pořadí	$\Sigma-$	4	1	5	2	5	2	3		

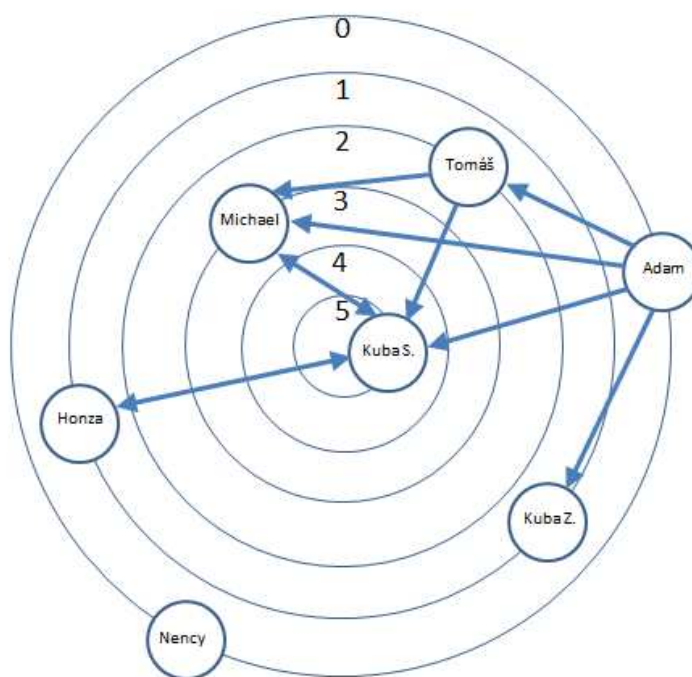
Tab. 4: „Úplně“ dichotomizovaná matice vlivu

Vliv		Hodnocení žáci Sloupce=hodnocení obdržená							Urču je pořa dí	Urču je pořa dí
		Honza	Kuba S.	Nency	Tomáš	Kuba Z.	Michael	Adam		
Hodnotící žáci Řádky=hodnocení daná	Honza	x	+	-	-	-	-	-	1	5
	Kuba S.	+	x	-	-	-	+	-	2	4
	Nency	-	-	x	-	-	-	-	0	6
	Tomáš	-	+	-	x	-	+	-	2	4
	Kuba Z.	-	+	-	+	x	-	-	2	4
	Michael	-	+	-	-	-	x	-	1	5
	Adam	-	+	-	+	+	+	x	4	2
Určuje pořadí	$\Sigma+$	1	5	0	2	1	3	0		
Určuje pořadí	$\Sigma-$	5	1	6	4	5	3	6		

Sociogram s „ekonomickým“ způsobem dichotomizace je na obr. 1, „úplně“ dichotomizovaný sociogram poté na obr. 2.

Obr. 1 – Sociogram pozitivního vlivu – „ekonomická“ dichotomizace

Obr. 2 – Sociogram pozitivního vlivu – „úplná“ dichotomizace

Z obou uvedených vyobrazení vyplývá různá podoba sociogramu pro různé způsoby dichotomizace. V případě možnosti volby způsobu dichotomizace se jedná o nalezení vhodného kompromisu mezi jednoduchostí, rychlostí zpracování („ekonomická“ dichotomizace) a přesností, komplexností zachycení všech voleb žáků („úplná“

dichotomizace). Různý způsob dichotomizace však rovněž poskytuje různé výsledky v pořadí žáků se zjišťovanou vlastností – zde s pozitivním vlivem. V případě „ekonomické“ dichotomizace se jako osoba s největším pozitivním vlivem jeví Michael, v případě „úplné“ dichotomizace je nejvlivnějším Kuba S. Zde se tedy „úplná“ dichotomizace rovněž ukazuje jako přesnější zachycení skutečnosti (Kuba S. má nižší index vlivu v Tab. 1). Jak už však bylo uvedeno výše, je to za cenu zvýšené časové náročnosti a relativní menší přehlednosti tvorby sociogramu.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 Vlastní praktické šetření

Tato kapitola se bude věnovat praktickému šetření postavení osob s AS v rámci malé sociální skupiny – kolektivu školní třídy. Zkoumány a analyzovány budou jak postoje a pocity osoby s AS vůči spolužákům, tak i postoje a pocity spolužáků vůči osobě s AS. Pořízená sociometrická data budou zpracována ve formě tabulek pořadí a sociometrických indexů definujících sociální pozici osob s AS ve školní třídě. Pozornost bude rovněž věnována případné změně sociální pozice v průběhu jednotlivých etap vzdělávacího systému.

6.1 Metodologie

Zatímco ke zpracování teoretické části diplomové práce byla použita technika kvalitativní analýzy odborné literatury a rovněž byly využity nabyté poznatky z absolvovaných předmětů v rámci studia na Univerzitě Palackého v Olomouci, stěžejní metodou k získání dat v praktické části byl Sociometricko-ratingový dotazník.

6.1.1 Cíl praktické části

V souladu s cíli této diplomové práce je úkolem vlastního empirického šetření identifikovat postavení jedinců s AS v rámci malé sociální skupiny – kolektivu školní třídy, ve kterém je známá přítomnost osoby s AS. Na základě zjištěných výsledků bude proveden pokus o definování znaků charakteristických pro jedince s AS, navíc v různých úrovních vzdělávacího systému. V případě zjištění existence takových charakteristik, bude v kolektivu školní třídy s neznámou přítomností jedince s AS realizována snaha o jeho zjištění.

6.1.2 Výzkumný soubor a metoda sběru dat

Vlastní empirický výzkum probíhal na třech typech škol – základních, středních a škole vysoké. Přítomnost jednoho či více žáků s AS byla vždy známá na školách základních a středních, kolektivy vysokoškolských studijních skupin budou sloužit k pokusu o identifikaci osoby s AS, avšak byly vybrány takové studijní skupiny, ve kterých je přítomnost studenta s AS pravděpodobná – navrženo VŠ pedagogem s psychologickým vzděláním. Za účelem zjištění školních kolektivů s přítomností osoby s AS v Moravskoslezském kraji bylo v počáteční fázi autorkou práce kontaktováno a navštíveno Speciální pedagogické centrum pro děti, žáky a studenty s Poruchou autistického spektra při ZŠ Kpt. Vajdy v Ostravě –

Zábřehu, které eviduje tyto osoby a poskytuje jim komplexní speciálně pedagogickou, psychologickou a sociální intervenci. Na základě doporučení pracovníků centra bylo vybráno a osloveno 25 základních a středních škol v ostravském regionu. Z oslovených institucí bylo autorce umožněno provést sociometrické měření v šesti ZŠ a SŠ třídách. Měření ve dvou VŠ studijních skupinách bylo realizováno na základě jednání a konzultací s akademickými pracovníky VŠ.

Autorka práce si je vědoma poměrně malého počtu realizovaných průzkumů způsobených jak nízkým počtem škol se zájmem o spolupráci v rámci tématu diplomové práce, tak i omezeným časem pro její realizaci. Provedený průzkum je tedy třeba chápat jako pilotní s možností jeho dalšího rozšiřování a ověřování zjištěných poznatků.

Žáci všech navštívených tříd byli požádáni o vyplnění dotazníků SO-RA-D. Postup práce byl v souladu s kapitolou 5.5 této diplomové práce. Získané výsledky byly zpracovány formou sociometrických matic a sociogramů pomocí SW vybavení, které je k dispozici (sociometrie.cz). Vlastní způsob vyhodnocení je shodný s postupy popsány v kapitole 5.8. Výsledky za jednotlivé školní třídy budou prezentovány ve formě tabulek s uvedenými indexy vlivu, oblíbenosti, náklonnosti a ovlivnitelnosti jednotlivých žáků a z důvodu přehlednosti budou tyto doplněny o skupinový sociogram dané školní třídy. Žáci s AS jsou v tabulkách a sociogramech odlišeni velkými tiskacími písmeny. Na základě získaných poznatků budou definovány charakteristiky, které budou uvedeny v další kapitole této práce.

6.2 Analýza a interpretace výsledků výzkumu

6.2.1 Indexy žáků na základních školách

Kapitola bude obsahovat tabulky s indexy vlivu, ovlivnitelnosti, oblíbenosti a náklonnosti žáků základních škol, na kterých probíhalo sociometrické šetření. Pro jednodušší orientaci v zjištěných hodnotách budou uvedeny rovněž sociogramy jednotlivých tříd viz. příloha č. 5.

Základní škola 1

Tab. 5: Indexy a pořadí žáků

	Jméno a příjmení	Vliv		Obliba		Náklonost		Ovlivnitelnost	
1	Jan	2.357	4/13	1.571	1/13	2.125	4/11	2.813	5/10
2	Barbora	2.643	7/13	1.714	3/13	2.500	7/11	3.000	7/10
3	Aleš	2.714	8/13	1.571	1/13	2.625	8/11	3.688	10/10
4	Adéla	4.214	12/13	3.214	12/13	1.625	2/11	1.625	1/10
5	Romana	3.571	10/13	2.286	7/13	3.625	11/11	3.375	9/10
6	Eliška	2.600	6/13	2.067	4/13	-	-	-	-
7	Rostislav	2.929	9/13	2.143	6/13	2.188	5/11	3.125	8/10
8	Viktor	4.286	13/13	3.929	13/13	1.563	1/11	1.750	2/10
9	Filip	2.214	2/13	1.643	2/13	2.438	6/11	3.375	9/10
10	Jakub	1.714	1/13	3.071	11/13	2.000	3/11	3.000	7/10
11	Dorota	2.333	3/13	2.667	8/13	-	-	-	-
12	Nikola	2.643	7/13	2.071	5/13	2.688	9/11	2.875	6/10
13	Lukáš	1.714	1/13	1.643	2/13	1.625	2/11	2.188	3/10
14	Kateřina	2.214	2/13	1.714	3/13	1.563	1/11	2.563	4/10
15	VÍT	3.714	11/13	2.929	10/13	3.000	10/11	2.563	4/10
16	Prokop	2.929	9/13	2.714	9/13	2.438	6/11	2.813	5/10
17	Lucie	2.429	5/13	1.571	1/13	2.000	3/11	2.875	6/10

Na základě výše uvedené tabulky pořadí s indexy pro **Základní školu 1** lze konstatovat následující:

- Osoba s AS je Vít,
- Vít patří v kolektivu k málo vlivným a spíše neoblíbeným žákům,
- Vít hodnotí ostatní jako spíše vlivné, avšak také nesympatické, tedy necítí se být součástí třídního kolektivu (index náklonnosti), avšak index ovlivnitelnosti naznačuje důležitost dodržování skupinových norem,
- ostatními je slovně hodnocen jako *trouba*, *divný* či *snaživý*,
- Vít sám se až na dvě výjimky o ostatních nevyjadřuje.

Základní škola 2

Tab. 6: Indexy a pořadí žáků

	Jméno a příjmení	Vliv		Obliba		Náklonnost		Ovlivnitelnost	
1	Tereza	2.571	6/15	2.214	5/11	2.600	7/12	3.400	11/11
2	Jiřina	4.200	15/15	3.867	11/11	-	-	-	-
3	Vojtěch	2.857	9/15	2.500	7/11	1.533	2/12	2.667	3/11
4	Aneta Du.	2.714	8/15	2.214	5/11	2.667	8/12	3.267	10/11
5	Aneta Dv.	2.000	1/15	1.643	1/11	2.667	8/12	3.133	8/11
6	Anna	3.071	11/15	1.857	2/11	2.933	11/12	3.000	6/11
7	Hana	2.214	3/15	2.714	8/11	2.600	7/12	2.733	4/11
8	ŠTĚPÁN	3.500	13/15	2.143	4/11	1.000	1/12	1.133	1/11
9	Ellen	2.643	7/15	2.429	6/11	2.800	9/12	2.933	5/11
10	Adéla	2.429	4/15	2.000	3/11	2.867	10/12	3.200	9/11
11	Ondřej	3.714	14/15	3.500	10/11	2.467	6/12	3.067	7/11
12	Max	3.357	12/15	2.714	8/11	2.600	7/12	2.933	5/11
13	Jan	3.000	10/15	2.786	9/11	3.400	12/12	2.533	2/11
14	Vilém	2.500	5/15	1.643	1/11	2.333	5/12	3.267	10/11
15	Lucie	2.143	2/15	2.214	5/11	2.200	4/12	2.667	3/11
16	Antonín	2.429	4/15	2.429	6/11	1.867	3/12	2.667	3/11

Na základě výše uvedené tabulky pořadí s indexy pro **Základní školu 2** lze konstatovat následující:

- Osoba s AS je Štěpán,
- Štěpán patří v kolektivu k málo vlivným a spíše oblíbeným žákům,
- jako oblíbený je hodnocen převážně dívkami,
- Štěpán hodnotí ostatní jako vlivné a sympatické, tedy cítí se být součástí třídního kolektivu (index náklonnosti), a index ovlivnitelnosti naznačuje též důležitost dodržování skupinových norem,
- ostatními je slovně hodnocen jako *hodný* (hodnocení dívek), *smíšek* (hodnocení dívek), *všude strká nos*,

- Štěpán sám ostatní hodnotí převážně z hlediska vědomostí v různých oblastech, např. *počítačový mistr, rozumí kočkám*, atd.

Základní škola 3

Tab. 7: Indexy a pořadí žáků

	Jméno a příjmení	Vliv		Obliba		Náklonost		Ovlivnitelnost	
1	Venuše	3.100	6/11	2.800	8/9	2.364	3/8	2.727	3/8
2	Dominik	1.700	1/11	2.700	7/9	2.909	8/8	3.000	5/8
3	Zdeněk	4.400	10/11	2.800	8/9	2.455	4/8	2.545	1/8
4	Barbora	2.400	4/11	1.900	3/9	2.636	6/8	3.091	6/8
5	Philip	4.500	11/11	2.400	5/9	2.455	4/8	2.909	4/8
6	Matyáš	2.300	3/11	1.800	2/9	2.545	5/8	3.091	6/8
7	Dalton	3.200	7/11	2.500	6/9	2.818	7/8	3.091	6/8
8	Lucie	2.818	5/11	3.545	9/9	-	-	-	-
9	Daniela	3.700	9/11	2.400	5/9	2.364	3/8	3.455	7/8
10	Radek	2.100	2/11	1.800	2/9	1.545	1/8	3.545	8/8
11	JURIJ	3.300	8/11	2.200	4/9	2.455	4/8	2.636	2/8
12	Artem	2.100	2/11	1.700	1/9	1.727	2/8	2.545	1/8

Na základě výše uvedené tabulky pořadí s indexy pro **Základní školu 3** lze konstatovat následující:

- Osoba s AS je Jurij,
- Jurij patří v kolektivu k málo vlivným a spíše oblíbeným žákům,
- Jurij hodnotí ostatní jako vlivné a neutrálně sympatické, tedy má neutrální vztah k třídnímu kolektivu (index náklonnosti), avšak index ovlivnitelnosti naznačuje též důležitost dodržování skupinových norem,
- ostatními je slovně hodnocen jako *otravný, dětinský, kamarádský*,
- Jurij sám ostatní hodnotí převážně dle neformálních rolí – viz kap. 1.4.2 této diplomové práce. Spolužáky hodnotí jako *mozek třídy, boxer, šašek, podvodník*,
- dle informace třídní učitelky může obliba spočívat v dobrém finančním zázemí rodiny a s tím spojenou atraktivitou Jurije pro ostatní žáky z důvodu vlastnictví moderní elektroniky, apod.

6.2.2 Indexy žáků na středních školách

Kapitola bude obsahovat tabulky s indexy vlivu, ovlivnitelnosti, oblíbenosti a náklonnosti žáků středních škol, na kterých probíhalo sociometrické šetření. Pro jednodušší orientaci v zjištěných hodnotách budou uvedeny rovněž sociogramy jednotlivých tříd viz. příloha č. 6.

Střední škola 1

Tab. 8: Indexy a pořadí žáků

	Jméno a příjmení	Vliv		Obliba		Náklonnost		Ovlivnitelnost	
		AS	AS	AS	AS	AS	AS	AS	AS
1	Honza	3.833	4/6	3.167	3/6	3.333	4/6	3.500	3/5
2	Kuba S.	2.333	1/6	2.500	2/6	3.000	3/6	3.167	2/5
3	Nency	4.667	6/6	4.333	6/6	5.000	6/6	5.000	5/5
4	Tomáš	3.000	3/6	2.333	1/6	2.500	2/6	3.167	2/5
5	JAKUB Z.	4.500	5/6	3.333	4/6	3.000	3/6	3.167	2/5
6	Michael	2.667	2/6	3.167	3/6	3.667	5/6	4.000	4/5
7	Adam	3.833	4/6	3.500	5/6	1.833	1/6	2.833	1/5

Na základě výše uvedené tabulky pořadí s indexy pro **střední školu 1** lze konstatovat následující:

- Osoba s AS je Jakub Z.,
- Jakub Z. patří v kolektivu k nevlivným a spíše neoblíbeným žákům,
- Jakub Z. hodnotí ostatní jako vlivné a neutrálně sympatické, tedy má neutrální vztah k třídnímu kolektivu (index náklonnosti), avšak index ovlivnitelnosti naznačuje též důležitost dodržování skupinových norem,
- ostatními je slovně hodnocen jako *hloupý, neoblíbený, žijící ve vlastním světě*,
- Jakub Z. sám slovně hodnotí pouze jednoho spolužáka, se kterým jsou si vzájemně nesympatičtí.

Střední škola 2

Tab. 9: Indexy a pořadí žáků

	Jméno a příjmení	Vliv		Obliba		Náklonnost		Ovlivnitelnost	
1	Dominik	2.222	1/9	2.556	5/10	3.800	9/9	3.600	6/8
2	Martin	4.556	9/9	3.222	8/10	2.400	3/9	2.700	2/8
3	Jirka	2.667	3/9	2.111	3/10	2.600	4/9	3.300	4/8
4	Vítek	2.778	4/9	2.556	5/10	2.200	2/9	3.600	6/8
5	Daniel	3.444	7/9	2.444	4/10	2.600	4/9	3.400	5/8
6	Honza	2.556	2/9	2.667	6/10	3.200	8/9	4.000	7/8
7	Jana	3.889	8/9	2.778	7/10	3.000	7/9	4.100	8/8
8	PETR	3.111	5/9	2.000	2/10	2.700	5/9	3.300	4/8
9	JAKUB	4.556	9/9	3.444	9/10	1.000	1/9	2.100	1/8
10	Michal	3.444	7/9	1.667	1/10	2.900	6/9	3.000	3/8
11	FILIP	3.200	6/9	3.500	10/10	-	-	-	-

Na základě výše uvedené tabulky pořadí s indexy pro **střední školu 2** lze konstatovat následující:

- Osoby s AS jsou Petr, Jakub a Filip,
- Petr patří v kolektivu k méně vlivným, ale oblíbeným žákům,
- Jakub patří v kolektivu k nevlivným a neoblíbeným žákům,
- Filip patří v kolektivu k méně vlivným a neoblíbeným žákům,
- Petr hodnotí ostatní jako méně vlivné a neutrálně sympatické, tedy má neutrální vztah k třídnímu kolektivu (index náklonnosti),
- Jakub hodnotí ostatní jako vlivné a sympatické, tedy cítí se být součástí třídního kolektivu (index náklonnosti) a index ovlivnitelnosti naznačuje též důležitost dodržování skupinových norem,
- Filip ostatní odmítl hodnotit,
- Petr je ostatními slovně hodnocen *chytrý, tichý, inteligentní, málo komunikativní,*
- Jakub je ostatními slovně hodnocen jako *nevýrazný, zaostalý, složitě komunikující,*
- Filip je ostatními slovně hodnocen jako *komplikovaný, bez životního smyslu, flákač,*
- Petr sám hodnotí ostatní jako *nekompatibilní, neznámé osoby,*

- Jakub hodnotí pouze tři žáky z hlediska zábavnosti jako *veselé*,
- Filip slovní hodnocení odmítl.

Střední škola 3

Tab. 10: Indexy a pořadí žáků

	Jméno a příjmení	Vliv		Obliba		Náklonost		Ovlivnitelnost	
1	Václav	3.000	6/10	3.000	4/10	1.455	1/10	1.545	1/10
2	Anna	3.800	7/10	3.500	8/10	3.636	8/10	3.909	9/10
3	Kristýna	2.200	3/10	2.500	2/10	2.727	2/10	3.545	8/10
4	Adéla	3.800	7/10	3.400	7/10	3.182	6/10	3.273	6/10
5	Veronika	3.900	8/10	3.300	6/10	2.909	3/10	3.455	7/10
6	TEREZA	4.455	9/10	4.364	10/10	-	-	-	-
7	Alžběta	2.600	4/10	3.100	5/10	3.000	4/10	3.091	4/10
8	Romana	2.100	2/10	2.800	3/10	3.091	5/10	2.818	2/10
9	VOJTĚCH D.	2.700	5/10	2.500	2/10	3.273	7/10	3.182	5/10
10	Vojta E.	1.600	1/10	2.300	1/10	2.727	2/10	4.455	10/10
11	Aneta	4.500	10/10	3.800	9/10	4.818	10/10	3.000	3/10
12	Adriana	3.900	8/10	3.800	9/10	4.455	9/10	3.182	5/10

Na základě výše uvedené tabulky pořadí s indexy pro **střední školu 3** lze konstatovat následující:

- Osoby s AS jsou Tereza a Vojtěch D.,
- Tereza patří v kolektivu k nevlivným a neoblíbeným žákům,
- Vojtěch D. patří v kolektivu k méně vlivným, ale oblíbeným žákům,
- Tereza ostatní odmítla hodnotit, po dobu průzkumu ležela na lavici a poslouchala hudbu,
- Vojtěch D. hodnotí ostatní jako méně vlivné a méně sympatické, tedy spíše se necítí být součástí třídního kolektivu (index náklonnosti),
- Tereza je ostatními slovně hodnocena *lhářka, zlá, nepříjemná, nežije v reálném světě*,
- Vojtěch D. je ostatními slovně hodnocen jako *provokatér, upovídaný*,
- Tereza slovní hodnocení odmítla,
- Vojtěch D. hodnotí ostatní jako nepřátelské.

6.2.3 Indexy žáků na vysoké škole

Kapitola bude obsahovat tabulky s indexy vlivu, ovlivnitelnosti, oblíbenosti a náklonnosti žáků středních škol, na kterých probíhalo sociometrické šetření. Pro jednodušší orientaci v zjištěných hodnotách budou uvedeny rovněž sociogramy jednotlivých tříd viz. příloha č.7.

Následně jsou uvedeny tabulky pořadí a indexů studentů vysoké školy technického zaměření. Jak již bylo uvedeno výše, přítomnost osoby s AS zde není diagnostikována, avšak dle informace pedagoga s psychologickým vzděláním vykazují symptomy diagnózy AS.

Vysoká škola 1

Tab. 11: Indexy a pořadí žáků

	Jméno a příjmení	Vliv		Obliba		Náklonnost		Ovlivnitelnost	
1	Jan B	2.563	5/14	1.625	1/12	2.188	4/11	3.125	8/12
2	Adam	3.063	8/14	2.188	5/12	2.688	8/11	3.125	8/12
3	Jiří	2.500	4/14	3.313	11/12	2.625	7/11	2.250	1/12
4	Zdeněk	1.375	1/14	2.125	4/12	2.813	10/11	3.625	12/12
5	Pavel	3.438	10/14	2.750	10/12	2.688	8/11	3.313	9/12
6	Libor	4.563	14/14	3.500	12/12	2.125	3/11	2.625	2/12
7	Vojtěch	2.938	7/14	2.250	6/12	2.813	10/11	3.500	11/12
8	Jakub J	1.563	2/14	3.500	12/12	2.750	9/11	3.625	12/12
9	Michal	3.875	13/14	2.563	8/12	3.313	11/11	3.063	7/12
10	Lukáš	2.688	6/14	2.188	5/12	2.188	4/11	2.625	2/12
11	Tomáš	3.750	12/14	2.063	3/12	2.375	6/11	3.375	10/12
12	Jan P	3.688	11/14	2.500	7/12	1.563	1/11	2.875	5/12
13	Jakub P	3.875	13/14	2.688	9/12	2.375	6/11	3.625	12/12
14	Jakub Ř	3.313	9/14	2.125	4/12	1.875	2/11	3.000	6/12
15	Petr Š	2.438	3/14	2.063	3/12	2.375	6/11	2.688	3/12
16	Jan V	3.438	10/14	2.688	9/12	2.813	10/11	2.875	5/12
17	Petr W	3.063	8/14	1.750	2/12	2.313	5/11	2.813	4/12

Na základě výše uvedené tabulky pořadí s indexy pro **vysokou školu 1** lze konstatovat následující:

- Osoba s AS je suspektně Libor,
- Libor patří v kolektivu k nevlivným a neoblíbeným studentům,

- Libor hodnotí ostatní jako poměrně vlivné a sympatické, tedy má pozitivní vztah k třídnímu kolektivu (index náklonnosti) a index ovlivnitelnosti naznačuje též důležitost dodržování skupinových norem,
- ostatními je slovně hodnocen jako *nevýrazný, neschopný, problematický vzhledem k začleňování do kolektivu, v ústraní, neznámá osoba,*
- Libor sám slovně hodnotí jako *chytré, spolehlivé, inteligentní.*

Vysoká škola 2

Tab. 12: Indexy a pořadí žáků

	Jméno a příjmení	Vliv		Obliba		Náklonnost		Ovlivnitelnost	
1	Jan G	2.750	8/12	1.667	3/8	2.417	8/9	3.000	7/8
2	Radim	1.917	3/12	1.750	4/8	1.833	5/9	2.750	4/8
3	Jan M	2.417	5/12	1.917	5/8	2.500	9/9	3.083	8/8
4	Jan J	3.250	10/12	1.750	4/8	1.333	1/9	2.917	6/8
5	Jiří K	2.583	6/12	1.750	4/8	1.667	3/9	3.000	7/8
6	Michal	3.083	9/12	2.000	6/8	1.750	4/9	2.583	3/8
7	Václav	4.083	11/12	2.417	7/8	1.417	2/9	2.500	2/8
8	Helena	2.333	4/12	1.417	1/8	1.917	6/9	2.833	5/8
9	Michal S	1.500	1/12	1.583	2/8	2.500	9/9	2.917	6/8
10	Tomáš	4.667	12/12	3.417	8/8	1.667	3/9	2.750	4/8
11	Miroslav	3.083	9/12	2.000	6/8	2.417	8/9	2.833	5/8
12	Zdeněk	2.667	7/12	1.583	2/8	1.667	3/9	2.333	1/8
13	Jiří Z	1.667	2/12	2.000	6/8	2.167	7/9	2.500	2/8

Na základě výše uvedené tabulky pořadí s indexy pro **vysokou školu 2** lze konstatovat následující:

- Osoba s AS je suspektně Tomáš,
- Tomáš patří v kolektivu k nevlivným a neoblíbeným studentům,
- Tomáš hodnotí ostatní jako poměrně vlivné a sympatické, tedy má pozitivní vztah k třídnímu kolektivu (index náklonnosti) a index ovlivnitelnosti naznačuje též důležitost dodržování skupinových norem,
- ostatními je slovně hodnocen jako *arogantní, tichý, nekomunikativní, panikář, stresář, nepochopený,*
- Tomáš sám slovně hodnotí jako *nápomocné, chytré, pilné.*

6.3 Shrnutí, interpretace analýzy a závěry výsledků sociometrického šetření

Aby bylo možno hodnotit povahu daných a obdržených hodnocení žáků s AS, jsou nyní jejich pořadí a hodnocení uvedeny ve zvláštní tabulce – Tab. 13. Z důvodu zjednodušené orientace jsou jednotlivá pole tabulky označena barevně dle výše indexů takto:

- Hodnota indexu 1 – 2,33 ... **zeleně**,
- Hodnota indexu 2,34 – 3,66 ... **žlutě**,
- Hodnota indexu 3,67 – 5 ... **červeně**

Na obr. 3 je dále uveden graf zachycující průměrné hodnoty všech indexů žáků na ZŠ a SŠ. Graf bude sloužit k hodnocení vývoje indexů v různých stupních výukového procesu – na ZŠ a SŠ.

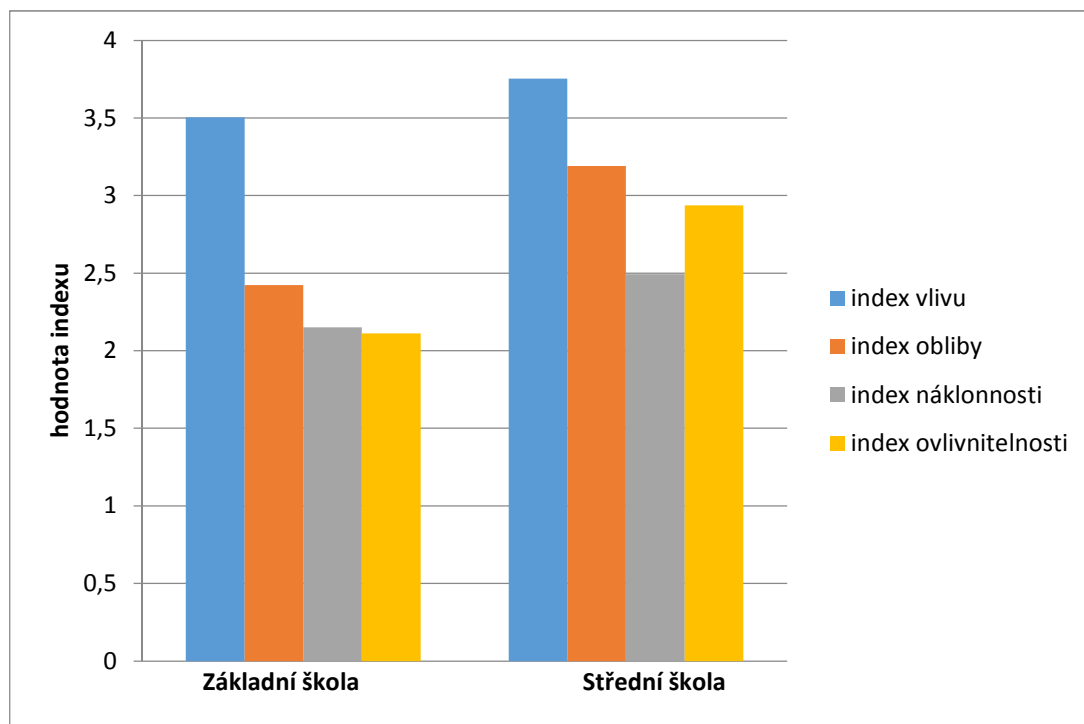
Tab. 13: Tabulka indexů a pořadí žáků ZŠ a SŠ s AS

Jméno	Vliv	Obliba	Náklonnost	Ovlivnitelnost	Hodnocení DAL	Hodnocení DOSTAL
	Pořadí ve skupině	Pořadí ve skupině	Pořadí ve skupině	Pořadí ve skupině		
Jakub SŠ	4.556	3.444	1.000	2.100	veselý, zábavný, dá se s ním dobře vykládat	nekomunikativní, má znalosti o PC, složitá komunikace, nemluví, zaostalý, mlží, nevýrazný, neznám
	9/9	9/10	1/9	1/8		
Petr SŠ	3.111	2.000	2.700	3.300	neznám ho, má špatný vliv, nekompatibilní povaha s mojí	kamarádský, pomůže, hodně chytrý, dobrý ale málo komunikativní, velmi inteligentní, je bez životního smyslu, tichý ale přátelský
	5/9	2/10	5/9	4/8		
Filip SŠ	3.200	3.500	nehodnotil	nehodnotil	Pozn. autorky: odmítal vyplnit dotazník, jen se díval.	průměrný, je to s ním opravdu těžké, všemu se směje, hrozný člověk bez životního smyslu, vadí mi jeho přístup ke všemu, flegmatik, flákač
	6/9	10/10	-	-		

Tereza SŠ	4.455	4.364	nehodnotila	nehodnotila	Pozn. autorky: nehodnotila- poslouchala rádio, ležela na lavici	<i>nedá se s ní rozumně bavit, lže, vymýšlí si, nevšímám si ji, zlobí, nepříjemná, chová se hrozně, je zlá, je divná, pořád chrápe</i>
	9/10	10/10	-	-		
Vojtěch SŠ	2.700	2.500	3.273	3.182	<i>chovají se hrozně, dá se s ním bavit k věci, namyšlený, vtipný, dobrá kamarádka</i>	<i>moc mluví, stále ruší, vtipálek, provokatér, je hnusný</i>
	5/10	2/10	7/10	5/10		
Jakub Z. SŠ	4.500	3.333	3.000	3.167	<i>není mi sympatický</i>	<i>d'ábel, nemám ho rád, hloupý, nízké IQ, věří v Harryho Pottera</i>
	5/6	4/6	3/6	2/5		
Štěpán ZŠ	3.500	2.143	1.000	1.133	<i>počítačový mistr, zajímá ho vesmír, zajímá se o kameny, je rybář, jezní na motorce, umí hrát na piano, rozumí činčilám, kočkám, koním</i>	<i>blábolí, do všeho strká nos, rád si povídá, dává mi info ohledně světa, přátelský, moc se nezapouje, hraje hry, hodný</i>
	13/15	4/11	1/12	1/11		
Jurij ZŠ	3.300	2.200	2.455	2.636	<i>nemám ji rád- je blbá kráva, retard, podvodník, pi..., boxér, šašek, maniak, chytrá</i>	<i>úchylnej, nechutnej, hlučný, dětinský, Ukrajinec, otravný</i>
	8/11	4/9	4/8	2/8		
Vít ZŠ	3.714	2.929	3.000	2.563	<i>kamarádský</i>	<i>trouba, ukecaný, urážlivý, divný, hodný, všechno ví a všechno zná, snaživý, pořád si stěžuje, ani sladký ani sláný, občas s ním prohodím pár slov, moc se s námi nebaví</i>
	11/13	10/13	10/11	4/10		

Pozn.: texty psané kurzívou jsou doslovné výroky členů zkoumané skupiny.

Z grafu na obr. 3 je patrný charakter všech sledovaných indexů při srovnání hodnot získaných na základních a středních školách.

Obr. 3: Průměrné hodnoty indexů na ZŠ a SŠ

Na základě zpracovaných sociometrických dat lze konstatovat následující:

- Osoby s AS vykazují téměř vždy malý vliv v rámci kolektivu školní třídy, tedy se přímo nepodílejí na dění ve skupině a mají tak malou možnost zasahovat do vzájemných interakcí,
- osoby s AS jsou stejnou měrou v rámci školní třídy hodnoceny jako oblíbení nebo neoblíbení, nelze tedy tuto vlastnost spojovat s diagnózou AS. Oblíbenost či neoblíbenost pravděpodobně souvisí spíše s okrajovými podmínkami, jako např. sociálním postavením osoby (rodičů) nebo typem školní třídy (výběrová, nevýběrová, apod.),
- osoba s AS hodnotí své spolužáky převážně jako vlivné a vykazuje vůči nim pouze neutrální sympatie,
- vyjádření sympatií souvisí s prožíváním uspokojení ze vztahu ke spolužákům, tedy míru adaptability žáka s AS ve školní třídě. V případě neutrálních sympatií tedy žák s AS nepocituje zvláštní pouto ke svým spolužákům,

- vyjádření vlivu souvisí zejména s důležitostí dodržovat skupinové normy. Lze pozorovat důležitost tohoto parametru pro osoby s AS,
- uvedené charakteristiky aplikované na VŠ studijní skupinu technického zaměření umožnily identifikovat osoby, které vykazují hodnoty podobné jako u žáků s diagnózou AS,
- jednalo se o osoby, u kterých bylo vyučujícím (s psychologickým vzděláním) vyjádřeno podezření o přítomnosti této diagnózy,
- porovnáním všech výše sledovaných sociometrických indexů žáků na základních a středních školách byl zjištěn jejich růst, což lze interpretovat jako snížení míry vlivu a sympatií osoby s AS (viděno očima intaktních spolužáků) a rovněž snížení vlivu a sympatií spolužáků (viděno očima osoby s AS). Lze tedy hovořit o postupném snižování míry integrace osoby s AS,
- znalost postavení znevýhodněných osob je zásadní pro předcházení rizik, jako jsou nepochopení vzniklých situací, neinkluzivní přístup k žákovi s AS, vliv despotického vůdce na skupinu a potažmo na osobu s AS a v neposlední řadě rovněž šikana.

7 Diskuse a přehled sledované oblasti

Předmětem a cílem předkládané diplomové práce je zmapování a posouzení postavení osoby s AS v malé sociální skupině – kolektivu školní třídy. Stále rostoucí počet osob s poruchou autistického spektra se projevuje i ve velkém množství existujících literárních pramenů určených jak odborníkům – lékařům, psychologům či učitelům, tak i veřejnosti – zejména rodičům dětí s diagnostikovanou poruchou autistického spektra.

Mezi literárními prameny určenými odborníkům lze jmenovat články v odborných časopisech, příspěvky ve sbornících konferencí, knihy či články na webových serverech věnujících se dané problematice.

Většina dostupné literatury věnující se problematice osob s AS se zaměřuje zejména na popis a projevy těchto osob očima intaktního člověka, např. učitele či rodiče a dále se věnuje určité problematice související s účelem vzniku daného literárního pramenu, např. rady a doporučení pro pedagoga při přítomnosti dítěte s AS ve školní třídě. Jako příklad lze uvést literaturu (Smith Myles et al., 2005) sloužící jako komplexní průvodce Aspergerovým syndromem pro pedagogy, nebo časopisecký článek (Carter, 2008). Uvedené publikace se částečně věnují i tématu této diplomové práce, stále ovšem identifikují a hodnotí pouze projevy a chování osoby s AS, navíc jen očima osob intaktních. Porovnáním relevantních tvrzení v uvedené literatuře a v předkládané diplomové práci lze konstatovat shodu zejména v oblasti zjištěného obtížného začleňování osob s AS a jejich snížené interakce s intaktními jedinci – pohledem intaktních jedinců.

Jako poměrně zásadní pro verifikaci výsledků předkládané diplomové práce se jeví práce (Rottheram-Fuller, 2010), která popisuje postavení jedinců s AS v rámci školní třídy na základních školách. Ze závěrů uvedené práce lze jmenovat zejména tvrzení, že necelá polovina (48%) osob s AS je sociálně začleněna do kolektivu školní třídy. Přestože článek neuvádí, zdali uvedené začlenění je potvrzeno i žákem s AS, lze sledovat dobrou shodu uvedeného závěru se zjištěními v této diplomové práci, totiž že část osob s AS se nejeví intaktním osobám jako nesympatická a rovněž část osob s AS hodnotí ostatní spolužáky jako sympatické – je zde tedy potvrzena účast osoby s AS na sociálních vazbách v rámci malé sociální skupiny.

Stejná literatura poskytuje další důležitý údaj pro ověření výsledků této práce. Je zde uveden fakt, že sociální začlenění do kolektivu školní třídy klesá s vyšším výukovým stupněm (ročníkem) školy. Ke stejnému zjištění, byť jsou na rozdíl od uvedeného článku

konfrontovány dva typy škol, základní a střední, vedlo i sociometrické šetření uvedené v této diplomové práci.

Uvedené shody mezi závěry předkládané diplomové práce a vybranou odbornou literaturou nepokrývají celý rozsah této práce. Použitá sociometrická metoda umožnila nahlédnout do malé sociální skupiny ze dvou rozdílných pohledů – osob s AS i osob intaktních, vzájemně tyto pohledy konfrontovat a stanovit charakteristické znaky osob s AS. I přes snahu autorky limitovanou časem ke zpracování této diplomové práce, nebyla nalezena odborná literatura postihující i hledisko hodnocení intaktních osob osobou s AS. Může to být do jisté míry dáno i jedinečností metody SO-RA-D, která není v zahraničí rozšířená.

8 Závěr

Postavení osob s Aspergerovým syndromem v majoritní společnosti je oboustranně komplikované, obě strany mohou čelit vzájemnému nepochopení v sociálních kontaktech. Diplomová práce si klade za cíl zmapovat postavení takovéto osoby v rámci malé sociální skupiny – kolektivu školní třídy očima jak osoby s AS, tak i jejich intaktních vrstevníků. Před realizací a interpretací samotného sociometrického měření, je nutné nejprve znát teoretické pozadí popisované problematiky.

Teoretická část diplomové práce se tedy zabývá popisem a identifikací sociálních interakcí mezi osobami s Aspergerovým syndromem a jejich intaktními vrstevníky. Práce popisuje diagnózu Aspergerova syndromu, jeho možné příčiny a obraz osoby s tímto syndromem. Popsána je malá sociální skupina (např. školní třída) z hlediska její dynamiky a struktury. Navazující část práce se zabývá postavením osoby s Aspergerovým syndromem v intaktní sociální skupině – školní třídě, jsou diskutovány vliv školy na žáka s AS, klasifikace žáka s AS ve školní třídě a styk s vrstevníky ve vyučovacím procesu. Práce se rovněž zabývá riziky pro člověka s Aspergerovým syndromem, která vyplývají s interakcí v rámci kolektivu malé sociální skupiny – školní třídy. Část práce rovněž obsahuje využití sociometrie jako nástroje ke zjišťování klimatu v malé sociální skupině.

Praktická část diplomové práce popisuje zjišťování a vyhodnocení sociometrických dat získaných metodou sociometricko-ratingového dotazníku – SO-RA-D. Uvedená kvalitativně-quantitativní metoda byla využita z důvodu její široké uplatnitelnosti v různých věkových skupinách respondentů, rovněž z důvodu poměrně jednoduchého zpracování získaných dat pomocí SW nástroje. Sociometrické měření probíhalo na třech typech vzdělávacích institucí – základních školách, středních školách a na vysoké škole. V případech základních a středních škol byla známa přítomnost osoby s AS, studijní skupiny na VŠ, kde je přítomnost osoby s AS suspektní, sloužily pro ověření validity vyřčených závěrů. Využitím SW nástroje pro vyhodnocení dotazníku SO-RA-D byly vytvořeny tabulky pořadí a sociometrických indexů hodnotících postavení členů sociální skupiny z hlediska vlivu, oblíbenosti, náklonnosti a ovlivnitelnosti, tedy z pohledu jak osoby s AS, tak i intaktních žáků. Zkoumán byl rovněž vliv stupně školy ve vzdělávacím procesu na hodnotu zkoumaných sociometrických indexů.

Předkládanou diplomovou práci je nutno chápat jako pilotní studii z důvodu poměrně omezeného výzkumného souboru, což bylo dáno poměrně krátkou dobou, ve které bylo možno průzkum realizovat a v mnohých případech rovněž neochotou vedení oslovených

základních a středních škol. I přes tento handicap jsou zjištěné závěry ve velké většině v souladu s odbornou literaturou, realizace některých šetření, zejména týkajících se zkoumání míry vlivu a sympatií osob s AS očima intaktních spolužáků, nebylo v dostupné literatuře nalezeno. V případných návazných pracích by bylo vhodné rozšířit výzkumný soubor o více školních kolektivů na všech úrovních vzdělávacího procesu a ověřit tak vybrané závěry, které nebylo možno konfrontovat s odbornou literaturou.

Jednoznačně lze konstatovat, že znalost nahlížení jak osoby s AS na intaktní skupinu, tak i této skupiny na osobu s AS je zásadní z hlediska inkluze těchto osob do kolektivu běžných školních tříd. Jen při znalosti těchto charakteristik bude začlenění těchto osob jednodušší a bude v menší míře docházet k negativním situacím – nepochopením různých situací počínaje a šikanou osoby s AS konče.

REFERENČNÍ SEZNAM

ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. Překlad Erik Herman, Miroslav Petržela, Dagmar Brejlová. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3.

ATTWOOD, Tony. *The complete guide to Asperger's syndrome*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers, 2007. ISBN 9781843104957.

ATWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom: porucha sociálních vztahů a komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-262-0193-9.

ČADILOVÁ, Věra, Hynek JÚN a Kateřina THOROVÁ. *Agrese u lidí s mentální retardací a s autismem*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-319-2.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada, 2010. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2742-4.

ČERNOUŠKOVÁ, Viola. *Sociální psychologie: Užití sociometrie v pedagogické praxi*. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1987.

DUBIN, Nick. *Šikana dětí s poruchami autistického spektra*. Praha: Portál, 2009. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-553-0.

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 2. Překlad Karel Balcar. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-626-8.

HABR, Jonáš, Anežka ŠOUBOVÁ a Vendula ROHLENOVÁ. *Metodika práce asistenta pedagoga: Podpora komunikace mezi žáky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4657-8.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HORT, Vladimír. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-472-9.
- HRABAL, Vladimír. *SO-RA-D: Sociometricko-ratingový dotazník : příručka*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, n.p., 1979, T-118.
- JELÍNKOVÁ, Miroslava. *AUTISMUS II.: Problémy v sociálních vztazích dětí s autismem*. Praha: Institut pedagogicko psychologického poradenství ČR, 2000.
- KAŠPÁRKOVÁ, Jana. *Výzkumný nástroj pro evaluaci školního klimatu: konstrukce a aplikace v praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1852-0.
- LAWSON, Wendy. *Život za sklem: osobní výpověď ženy s Aspergerovým syndromem*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-389-5.
- LEDGIN, Norm. *Asperger's and self-esteem: insight and hope through famous role models*. Arlington, Tex.: Future Horizons, c2002. ISBN 1885477856.
- MAREŠ, Jiří. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0174-8.
- MARTIN, Paul R. a P. P. G. BATESON. *Úvod do teorie a metodologie měření chování*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-526-4.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.
- NESNÍDALOVÁ, Růžena. *Extrémní osamělost*. 2., opr. a dopl. vyd. Praha: Portál, 1994. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-024-3.
- PEETERS, Theo. *Autismus: od teorie k výchovně-vzdělávací intervenci*. Praha: Scientia, 1998. ISBN 80-7183-114-X.
- PEŠEK, Roman. *Kyslíková maska pro rodiče dětí s Aspergerovým syndromem*. V Praze: Pasparta, 2013. ISBN 978-80-905576-1-1.

PETRUSEK, Miloslav. *Sociometrie: teorie, metoda, techniky*. Praha: Svoboda, 1969, 246 s. Sociologická knižnice.

PREIßMANN, Christine. *Život s Aspergerovým syndromem: příběh psychoterapie*. Praha: Portál, 2010. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-688-9.

PUNCH, Keith. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-468-7.

RONEN, Tammie. *Psychologická pomoc dětem v nesnázích: kognitivně-behaviorální přístupy při práci s dětmi*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-370-6.

SCHOPLER, Eric a Gary B. MESIBOV. *Autistické chování*. Praha: Portál, 1997. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-133-9.

SCHOPLER, Eric, Robert Jay REICHLER a Margaret LANSING. *Strategie a metody výuky dětí s autismem a dalšími vývojovými poruchami: příručka pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 1997. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-199-1.

STRAUSSOVÁ, Romana a Monika KNOTKOVÁ. *Průvodce rodičů dětí s poruchou autistického spektra: jak začít a proč*. Praha: Portál, 2011. Rádci pro zdraví. ISBN 978-80-262-0002-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Univerzita Karlova, 2002. ISBN 80-246-0181-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

VÍTKOVÁ, Marie (ed.). *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2004. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-071-9.

VOSMIK, Miroslav a Lucie BĚLOHLÁVKOVÁ. *Žáci s poruchou autistického spektra v běžné škole: možnosti integrace na ZŠ a SŠ*. Praha: Portál, 2010. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-687-2.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie. 2., přeprac. a rozš. vyd.* Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.

Internetové zdroje:

Autismus [online]. 2016 [cit. 2016-06-07]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Autismus>

CARTER, Erik W., Lynn G. SISCO, Lissa BROWN, Dana BRICKHAM, Zainab A. AL-KHABBAZ a William E. MACLEAN, JR. Peer Interactions and Academic Engagement of Youth With Developmental Disabilities in Inclusive Middle and High School Classrooms. *American Journal on Mental Retardation* [online]. 2008, **113**(6), 479-494 [cit. 2016-06-15]. DOI: 10.1352/2008.113:479-494. ISSN 0895-8017. Dostupné z: <http://www.aaidjournals.org/doi/10.1352/2008.113%3A479-494>

Diagnostika školní třídy. *Pedagogicko-psychologická poradna Ústeckého kraje* [online]. 2010 [cit. 2016-06-05]. Dostupné z: www.pppuk.cz/soubory/decin_dst.pdf

FRIEDLOVÁ, Karin, Lucia JUROVÁ, Lenka LINDOVSKÁ, Petra MACKOVÁ a Martina URBANCOVÁ. *Práce s třídním kolektivem: Metodika* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012 [cit. 2016-06-05]. ISBN 978-80-87652-70-1. Dostupné z: http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/metodika_6.pdf

Inteview with Dr Temple Grandin. *Www.autism-hepl.org* [online]. 1996 [cit. 2016-06-05]. Dostupné z: www.autism-hepl.org/story-temple-grandin-autism.htm

PARKER, S. K. Thimerosal-Containing Vaccines and Autistic Spectrum Disorder: A Critical Review of Published Original Data. *PEDIATRICS* [online]. 2004, **114**(3), 793-804 [cit. 2016-05-23]. DOI: 10.1542/peds.2004-0434. ISSN 0031-4005. Dostupné z: <http://pediatrics.aappublications.org/cgi/doi/10.1542/peds.2004-0434>

ROTHERAM-FULLER, Erin, Connie KASARI, Brandt CHAMBERLAIN a Jill LOCKE. Social involvement of children with autism spectrum disorders in elementary school classrooms. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* [online]. 2010, **51**(11), 1227-1234 [cit. 2016-06-15]. DOI: 10.1111/j.1469-7610.2010.02289.x. ISSN 00219630. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1469-7610.2010.02289.x>

SMITH MYLES, Brenda, Kristen HAGEN, Jeanne HOLVERSTOTT, Anastasia HUBBARD, Diane ADREON a Melissa TRAUTMAN. *Life Journey Through Autism: An Educator's Guide to Asperger Syndrome* [online]. Arlington, VA 22201: Organization for Autism Research, Inc., 2005 [cit. 2016-06-15]. Dostupné z: http://researchautism.org/resources/OAR_Guide_Aasperger.pdf

Sociometrie.cz [online]. 2016 [cit. 2016-06-05]. Dostupné z: www.sociometrie.cz

SEZNAM ZKRATEK

MKN-10 – Mezinárodní klasifikace nemocí 10. revize

AS – Aspergerův syndrom

PAS – poruchy autistického spektra

APLA – Asociace pomáhající lidem s autismem

NAUTIS – Národní ústav pro autismus, z.ú.

LORM – Společnost pro hluchoslepe

ZŠ – základní škola

SŠ – střední škola

VŠ – vysoká škola

SPC – speciálně pedagogické centrum

IVP – individuální vzdělávací plán

SO-RA-D – sociometrický ratingový dotazník

SW – software

CoC – chlapci o chlapcích

CoD – chlapci o dívkách

DoC – dívky o chlapcích

DoD – dívky o dívkách

joV – jedinec o všech

Voj – všichni o jedinci

atd. – atakdale

tzn. – to znamená

např. – například

Obr. – obrázek

Tab. - tabulka

SEZNAM OBRÁZKU

Obrázek č. 1: Sociogram pozitivního vlivu „ekonomická“ dichotomizace

Obrázek č. 2: Sociogram pozitivního vlivu „úplná“ dichotomizace

Obrázek č. 1: Průměrné hodnoty indexů na ZŠ a SŠ

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Matice vlivu

Tabulka č. 2: Matice sympatií

Tabulka č. 3: „Ekonomicky“ dichotomizovaná matice vlivu

Tabulka č. 4: „Úplně“ dichotomizovaná matice vlivu

Tabulka č. 5: Indexy a pořadí žáků ZŠ 1

Tabulka č. 6: Indexy a pořadí žáků ZŠ 2

Tabulka č. 7: Indexy a pořadí žáků ZŠ 3

Tabulka č. 8: Indexy a pořadí žáků SŠ 1

Tabulka č. 9: Indexy a pořadí žáků SŠ 2

Tabulka č. 10: Indexy a pořadí žáků SŠ 3

Tabulka č. 11: Indexy a pořadí žáků VŠ 1

Tabulka č. 12: Indexy a pořadí žáků VŠ 2

Tabulka č. 13: Indexy a pořadí žáků ZŠ a SŠ s AS

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Strom a postavami

Příloha č. 2: Záznamové archy SO-RA-D

Příloha č. 3a: Tabulka sociometrické matice – vliv

Příloha č. 3b: Tabulka sociometrické matice – obliba

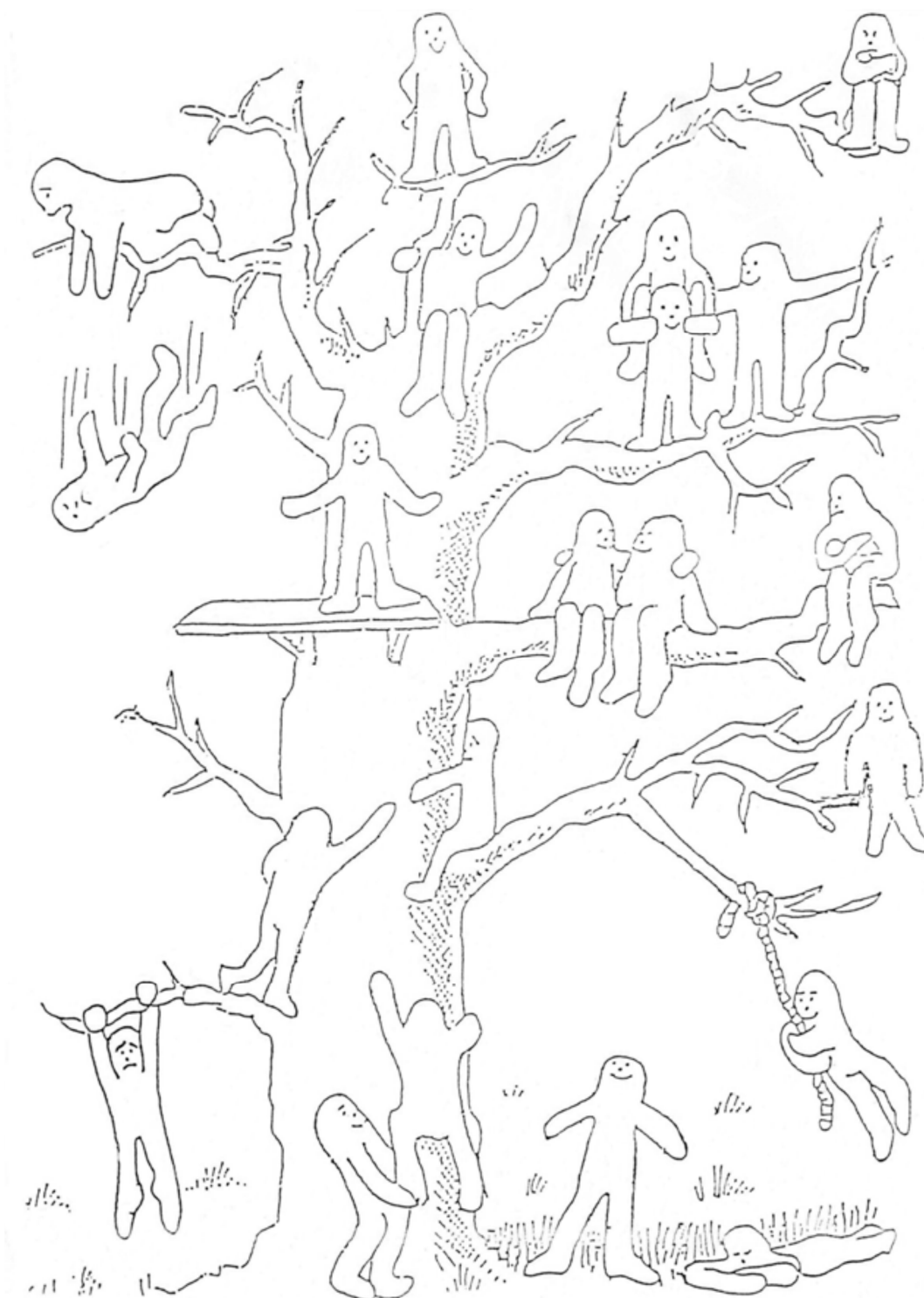
Příloha č. 4: Ukázka vyplněného dotazníku SO-RA-D

Příloha č. 5: Sociogramy ZŠ

Příloha č. 6: Sociogramy SŠ

Příloha č. 7: Sociogramy VŠ

Příloha č. 1: Strom s postavami - Sociometrický test pro děti v MŠ

Zdroj: FRIEDLOVÁ, JUROVÁ, LINDOVSKÁ, MACKOVÁ, URBANCOVÁ, 2012.

Příloha č. 2: Záznamové archy SO-RA-D

Sociometrický dotazník SO-RA-D

Autor průzkumu: Bc. Denisa Porubová

Účel: Zpracování diplomové práce

Třída: sedmá

Škola: ZŠ Ostrava

Jméno hodnotícího:

Vliv	Číslo	Jméno a Příjmení	Vysvětlení sympatií (1-2 slova, proč je mi sympatický(á), co je mi sympatické?)	Číslo	Sympatie
	1	Václav		1	
	2	Eva		2	
	3	František		3	
	4	Tereza		4	
	5	Ludmila		5	
	6	Ema		6	
	7	Tomáš		7	
	8	Vojtěch		8	
	9	Daniel		9	
	10	Alexandr		10	
	11	Eliška		11	
	12	Sylvie		12	
	13	Roman		13	
	14	Anna		14	
	15	Adam		15	
	16	Matěj		16	

Vysvětlení:

Vliv (myšleno dobrý i špatný):

- 1.nejvlivnější žák ve skupině
- 2.patří mezi několik nejvlivnějších
- 3.má průměrný vliv
- 4.má slabý vliv
- 5.nemá žádný nebo téměř žádný vliv

Sympatie:

- 1.velmi sympatický
- 2.sympatický
- 3.ani sympatický, ani nesympatický
- 4.spíše nesympatický
- 5.nesympatický

Pozn.: Osobní údaje budou anonymizovány.

V Ostravě dne

Děkuji za spolupráci ☺

Příloha č. 4: Ukázka vyplněného dotazníku SO-RA-D

Sociometrický dotazník SO-RA-D

Škola: SŠ prof. Zdeňka Matějčka

Jméno hodnotícího:

Vliv	Číslo	Jméno a Příjmení	Vysvětlení sympatií (1-2 slova, proč je mi sympatický(á), co je mi sympatické?)	Číslo	Sympatie
5	1		Nachci s ním mít nic společného (problémová)	1	4
1	2		Je afektivní Afektivní * ale je kámoš	2	3
5	3		Je to blázen	3	5
3	4		Málo mluví ale je v pohodě	4	2
5	5		Věří v Harryho Pottera a v bradavice	5	4
	6			6	
5	7		Často pi vymátlí	7	4
	8		8		
	9		9		
	10		10		
	11		11		
	12		12		
	13		13		
	14		14		
	15		15		
	16		16		
	17		17		
	18		18		
	19		19		
	20		20		
	21		21		
	22		22		
	23		23		
	24		24		
	25		25		

Vysvětlení:

Vliv (myšleno dobrý i špatný):

- 1..nejvlivnější žák ve skupině
- 2..patří mezi několik nejvlivnějších
- 3..má průměrný vliv
- 4..má slabý vliv
- 5..nemá žádný nebo téměř žádný vliv

Sympatie:

- 1..velmi sympatický
- 2..sympatický
- 3..ani sympatický, ani nesympatický
- 4..spíše nesympatický
- 5..nesympatický

Pozn.: Osobní údaje budou anonymizovány.

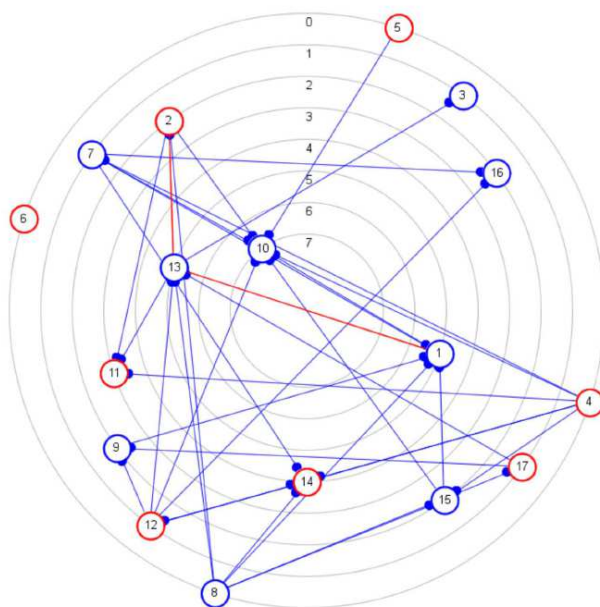
V Ostravě dne

Příloha č. 5: Sociogramy ZŠ

Základní škola 1

Sociogram pozitivního vlivu:

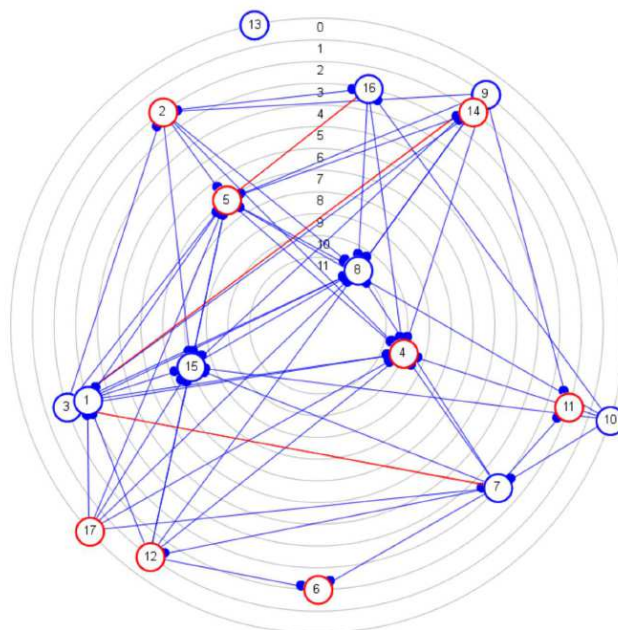
Graf - Vliv +

1	<u>Jan</u>
2	<u>Barbora</u>
3	<u>Aleš</u>
4	<u>Adéla</u>
5	<u>Romana</u>
6	<u>Eliška</u>
7	<u>Rostislav</u>
8	<u>Viktor</u>
9	<u>Filip</u>
10	<u>Jakub</u>
11	<u>Dorota</u>
12	<u>Nikola</u>
13	<u>Lukáš</u>
14	<u>Kateřina</u>
15	<u>VÍT</u>
16	<u>Prokop</u>
17	<u>Lucie</u>

Sociogram negativního vlivu:

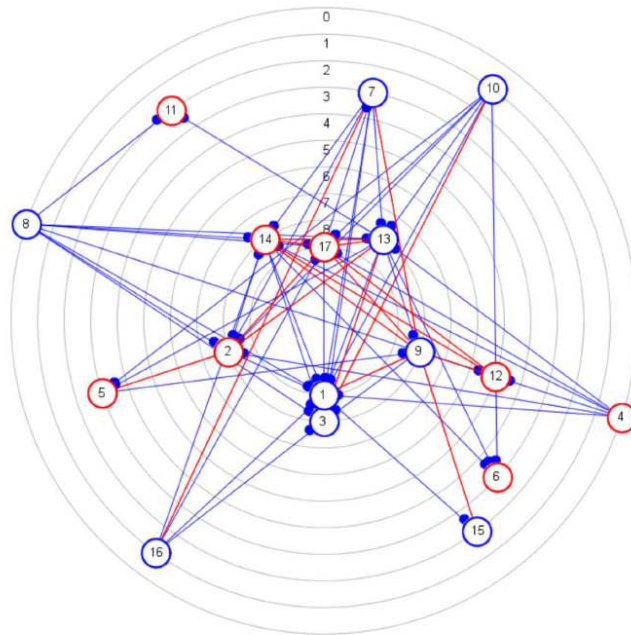
Graf - Vliv -

1	<u>Jan</u>
2	<u>Barbora</u>
3	<u>Aleš</u>
4	<u>Adéla</u>
5	<u>Romana</u>
6	<u>Eliška</u>
7	<u>Rostislav</u>
8	<u>Viktor</u>
9	<u>Filip</u>
10	<u>Jakub</u>
11	<u>Dorota</u>
12	<u>Nikola</u>
13	<u>Lukáš</u>
14	<u>Kateřina</u>
15	<u>VÍT</u>
16	<u>Prokop</u>
17	<u>Lucie</u>

Sociogram pozitivních sympatií:

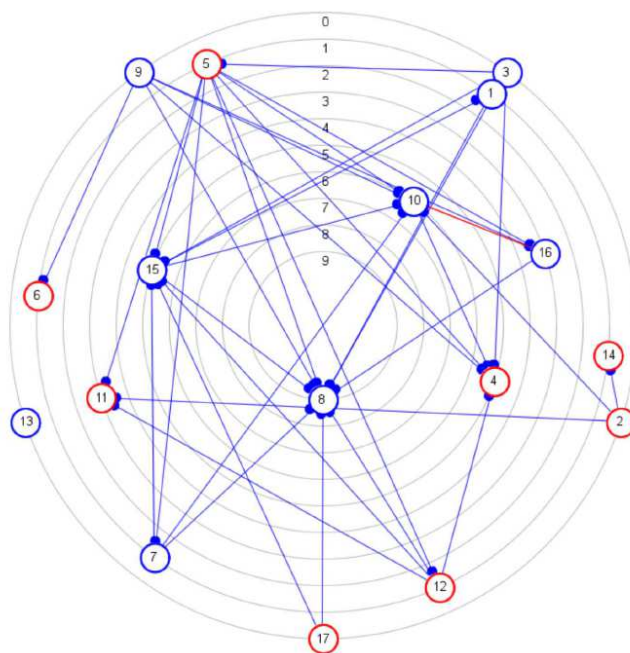
Graf - Sympatie +

1	<u>Jan</u>
2	<u>Barbora</u>
3	<u>Aleš</u>
4	<u>Adéla</u>
5	<u>Romana</u>
6	<u>Eliška</u>
7	<u>Rostislav</u>
8	<u>Viktor</u>
9	<u>Filip</u>
10	<u>Jakub</u>
11	<u>Dorota</u>
12	<u>Nikola</u>
13	<u>Lukáš</u>
14	<u>Kateřina</u>
15	<u>VÍT</u>
16	<u>Prokop</u>
17	<u>Lucie</u>

Sociogram negativních sympatií:

Graf - Sympatie -

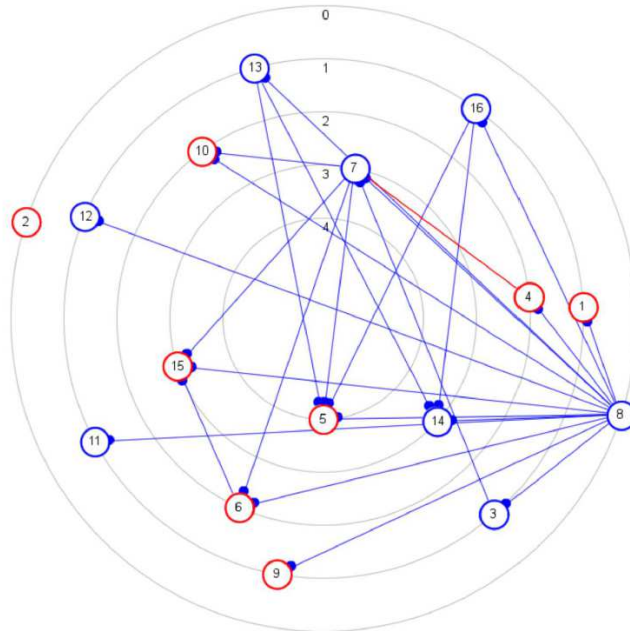

1	<u>Jan</u>
2	<u>Barbora</u>
3	<u>Aleš</u>
4	<u>Adéla</u>
5	<u>Romana</u>
6	<u>Eliška</u>
7	<u>Rostislav</u>
8	<u>Viktor</u>
9	<u>Filip</u>
10	<u>Jakub</u>
11	<u>Dorota</u>
12	<u>Nikola</u>
13	<u>Lukáš</u>
14	<u>Kateřina</u>
15	<u>VÍT</u>
16	<u>Prokop</u>
17	<u>Lucie</u>

Základní škola 2

Sociogram pozitivního vlivu:

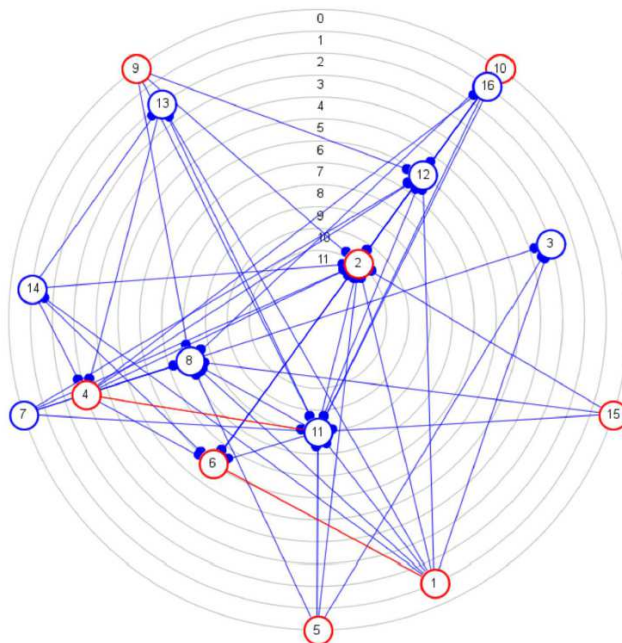
Graf - Vliv +

1	<u>Tereza</u>
2	<u>Jiřina</u>
3	<u>Vojtěch</u>
4	<u>Aneta Du.</u>
5	<u>Aneta Dv.</u>
6	<u>Anna</u>
7	<u>Hana</u>
8	<u>ŠTĚPÁN</u>
9	<u>Ellen</u>
10	<u>Adéla</u>
11	<u>Ondřej</u>
12	<u>Max</u>
13	<u>Jan</u>
14	<u>Vilém</u>
15	<u>Lucie</u>
16	<u>Antonín</u>

Sociogram negativního vlivu:

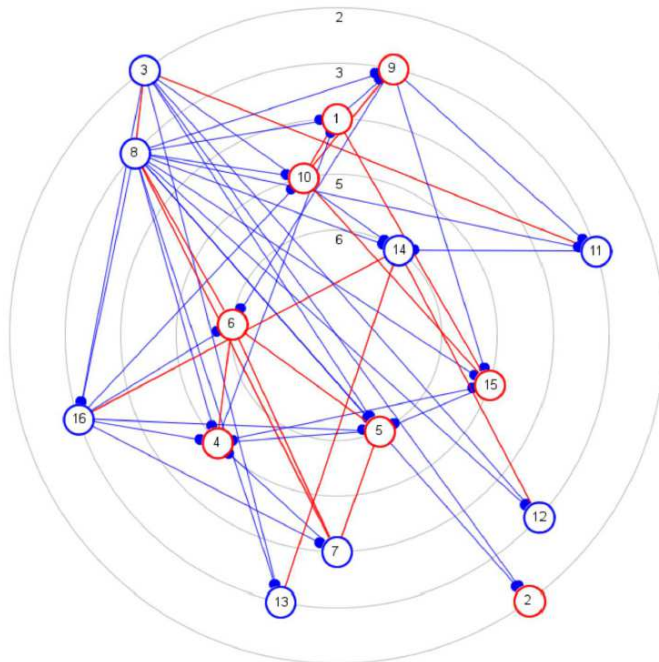
Graf - Vliv -

1	<u>Tereza</u>
2	<u>Jiřina</u>
3	<u>Vojtěch</u>
4	<u>Aneta Du.</u>
5	<u>Aneta Dv.</u>
6	<u>Anna</u>
7	<u>Hana</u>
8	<u>ŠTĚPÁN</u>
9	<u>Ellen</u>
10	<u>Adéla</u>
11	<u>Ondřej</u>
12	<u>Max</u>
13	<u>Jan</u>
14	<u>Vilém</u>
15	<u>Lucie</u>
16	<u>Antonín</u>

Sociogram pozitivních sympatií:

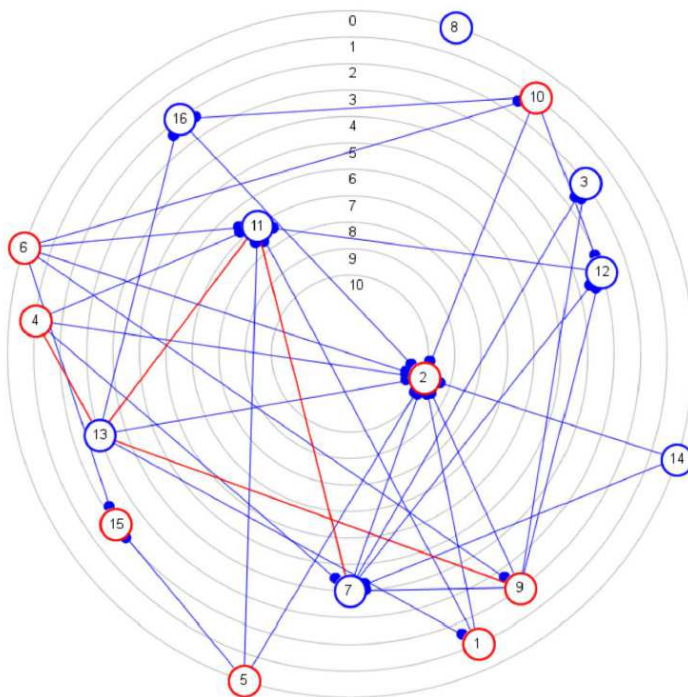
Graf - Sympatie +

1	<u>Tereza</u>
2	<u>Jiřina</u>
3	<u>Vojtěch</u>
4	<u>Aneta Du.</u>
5	<u>Aneta Dv.</u>
6	<u>Anna</u>
7	<u>Hana</u>
8	<u>ŠTĚPÁN</u>
9	<u>Ellen</u>
10	<u>Adéla</u>
11	<u>Ondřej</u>
12	<u>Max</u>
13	<u>Jan</u>
14	<u>Vilém</u>
15	<u>Lucie</u>
16	<u>Antonín</u>

Sociogram negativních sympatií:

Graf - Sympatie -

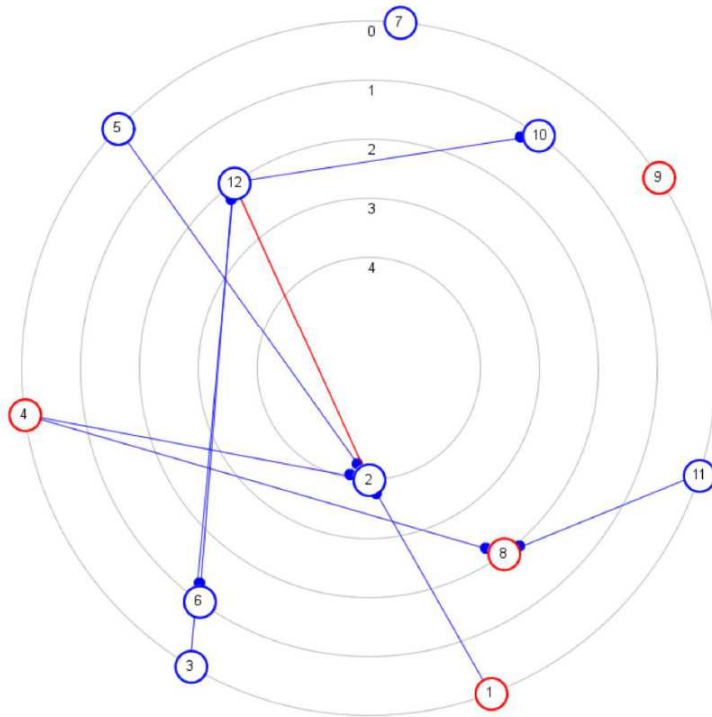

1	<u>Tereza</u>
2	<u>Jiřina</u>
3	<u>Vojtěch</u>
4	<u>Aneta Du.</u>
5	<u>Aneta Dv.</u>
6	<u>Anna</u>
7	<u>Hana</u>
8	<u>ŠTĚPÁN</u>
9	<u>Ellen</u>
10	<u>Adéla</u>
11	<u>Ondřej</u>
12	<u>Max</u>
13	<u>Jan</u>
14	<u>Vilém</u>
15	<u>Lucie</u>
16	<u>Antonín</u>

Základní škola 3

Sociogram pozitivního vlivu:

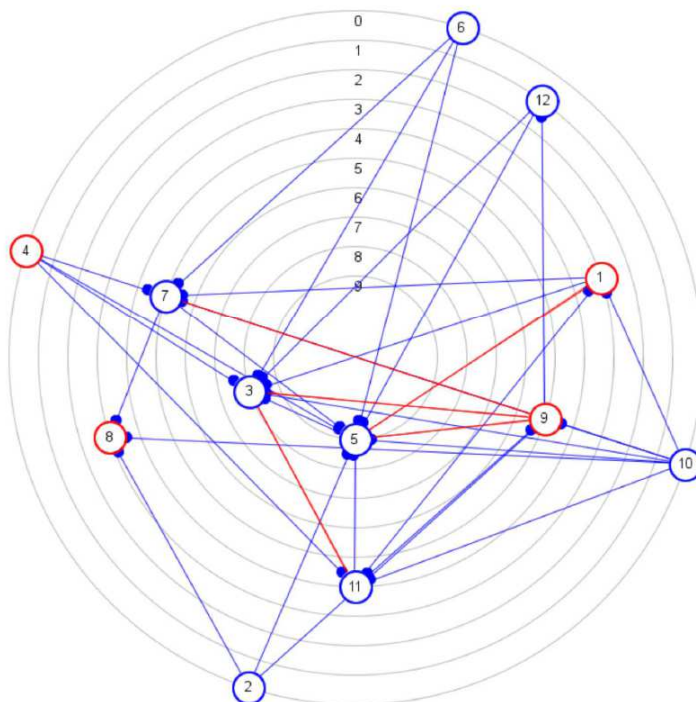
Graf - Vliv +

1	<u>Venuše</u>
2	<u>Dominik</u>
3	<u>Zdeněk</u>
4	<u>Barbora</u>
5	<u>Philip</u>
6	<u>Matyáš</u>
7	<u>Dalton</u>
8	<u>Lucie</u>
9	<u>Daniela</u>
10	<u>Radek</u>
11	<u>JURIJ</u>
12	<u>Artem</u>

Sociogram negativního vlivu:

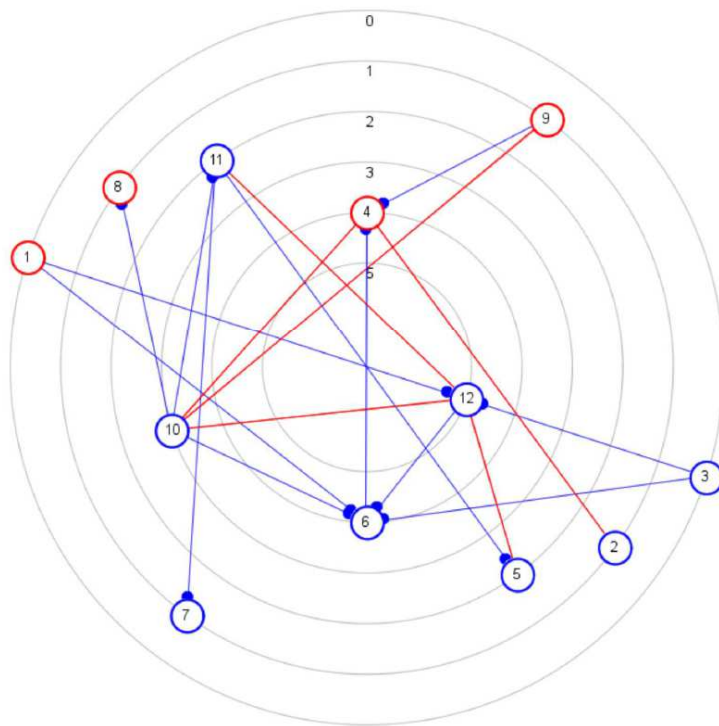
Graf - Vliv -

1	<u>Venuše</u>
2	<u>Dominik</u>
3	<u>Zdeněk</u>
4	<u>Barbora</u>
5	<u>Philip</u>
6	<u>Matyáš</u>
7	<u>Dalton</u>
8	<u>Lucie</u>
9	<u>Daniela</u>
10	<u>Radek</u>
11	<u>JURIJ</u>
12	<u>Artem</u>

Sociogram pozitivních sympatií:

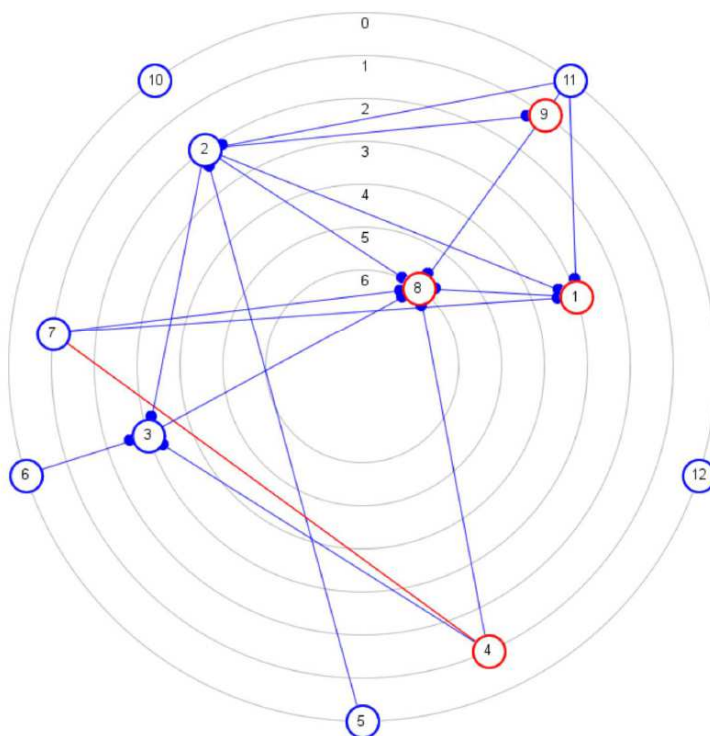
Graf - Sympatie +

1	<u>Venuše</u>
2	<u>Dominik</u>
3	<u>Zdeněk</u>
4	<u>Barbora</u>
5	<u>Philip</u>
6	<u>Matyáš</u>
7	Dalton
8	<u>Lucie</u>
9	<u>Daniela</u>
10	<u>Radek</u>
11	<u>JURIJ</u>
12	<u>Artem</u>

Sociogram negativních sympatií:

Graf - Sympatie -

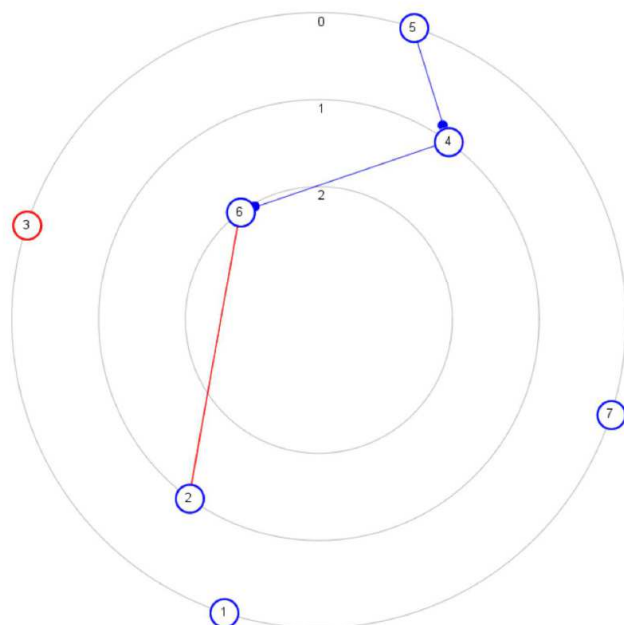
1	<u>Venuše</u>
2	<u>Dominik</u>
3	<u>Zdeněk</u>
4	<u>Barbora</u>
5	<u>Philip</u>
6	<u>Matyáš</u>
7	Dalton
8	<u>Lucie</u>
9	<u>Daniela</u>
10	<u>Radek</u>
11	<u>JURIJ</u>
12	<u>Artem</u>

Příloha č. 6: Sociogramy SŠ

Střední škola 1

Sociogram pozitivního vlivu:

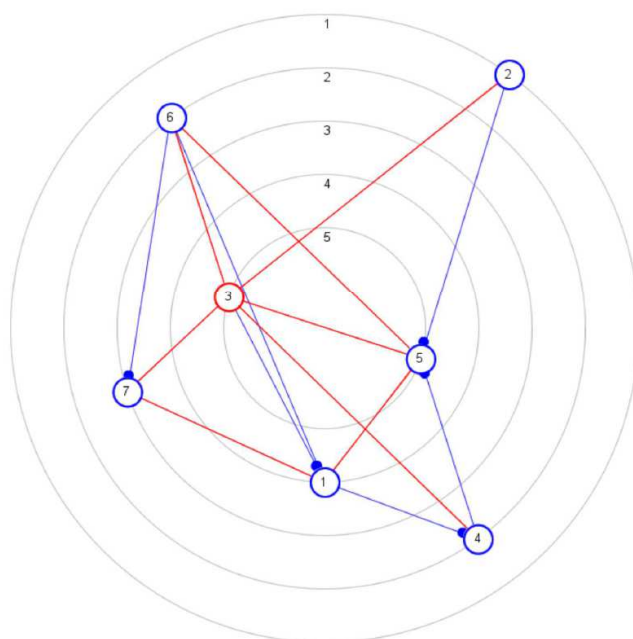
Graf - Vliv +

1	<u>Honza</u>
2	<u>Kuba S.</u>
3	<u>Nency</u>
4	<u>Tomáš</u>
5	<u>JAKUB Z.</u>
6	<u>Michael</u>
7	<u>Adam</u>

Sociogram negativního vlivu:

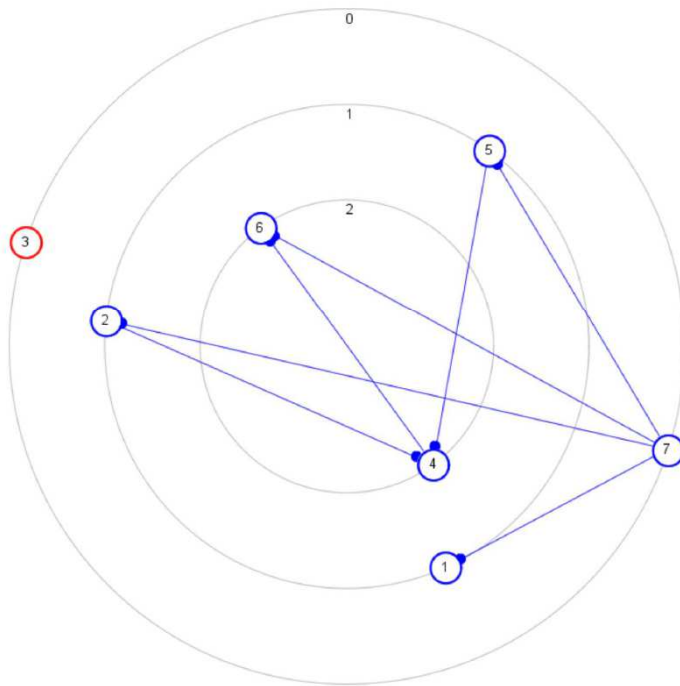
Graf - Vliv -

1	<u>Honza</u>
2	<u>Kuba S.</u>
3	<u>Nency</u>
4	<u>Tomáš</u>
5	<u>JAKUB Z.</u>
6	<u>Michael</u>
7	<u>Adam</u>

Sociogram pozitivních sympatií:

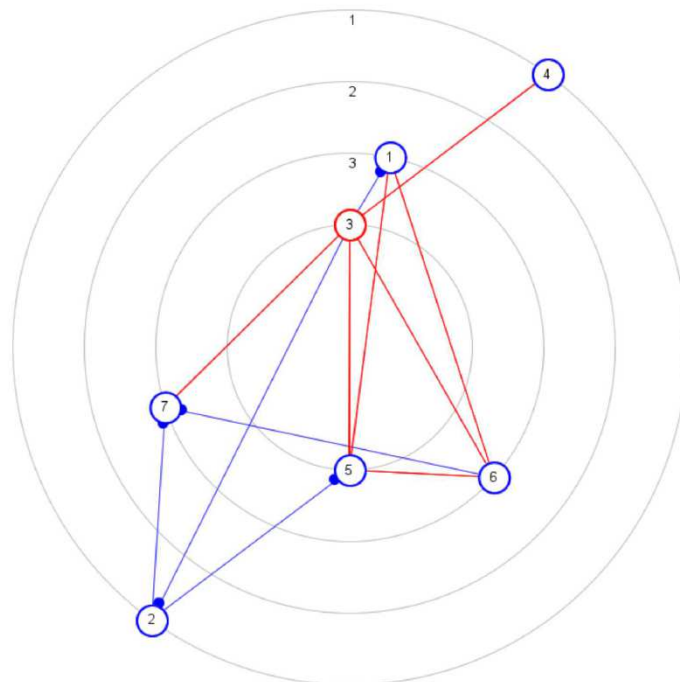
Graf - Sympatie +

1	Honza
2	Kuba S.
3	Nancy
4	Tomáš
5	JAKUB Z.
6	Michael
7	Adam

Sociogram negativních sympatií:

Graf - Sympatie -

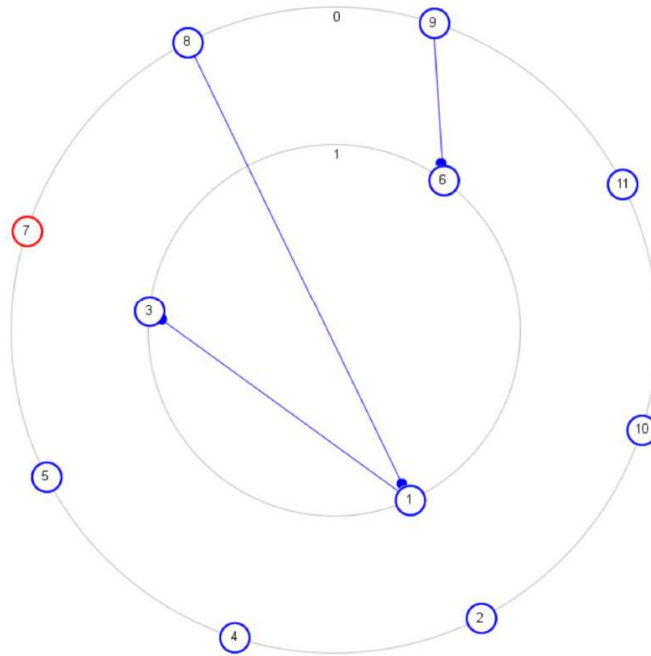

1	Honza
2	Kuba S.
3	Nancy
4	Tomáš
5	JAKUB Z.
6	Michael
7	Adam

Střední škola 2

Sociogram pozitivního vlivu:

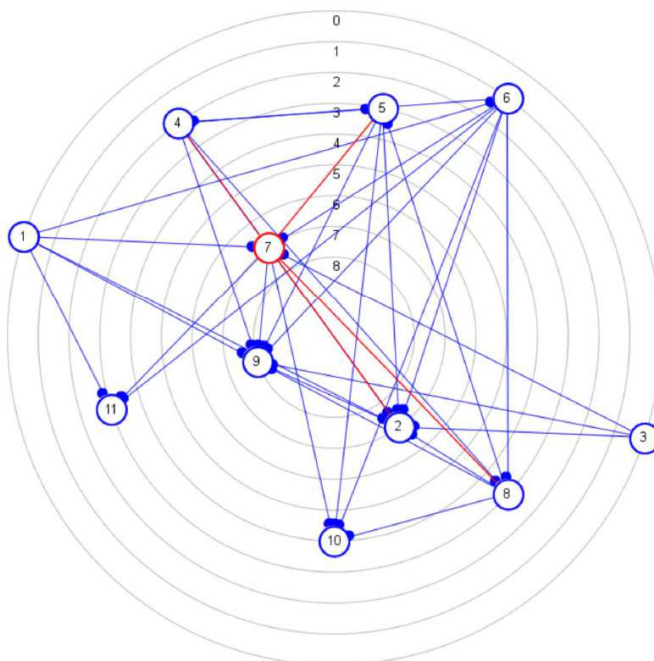
Graf - Vliv +

1	<u>Dominik</u>
2	<u>Martin</u>
3	<u>Jirka</u>
4	<u>Vítek</u>
5	<u>Daniel</u>
6	<u>Honza</u>
7	<u>Jana</u>
8	<u>PETR</u>
9	<u>JAKUB</u>
10	<u>Michal</u>
11	<u>FILIP</u>

Sociogram negativního vlivu:

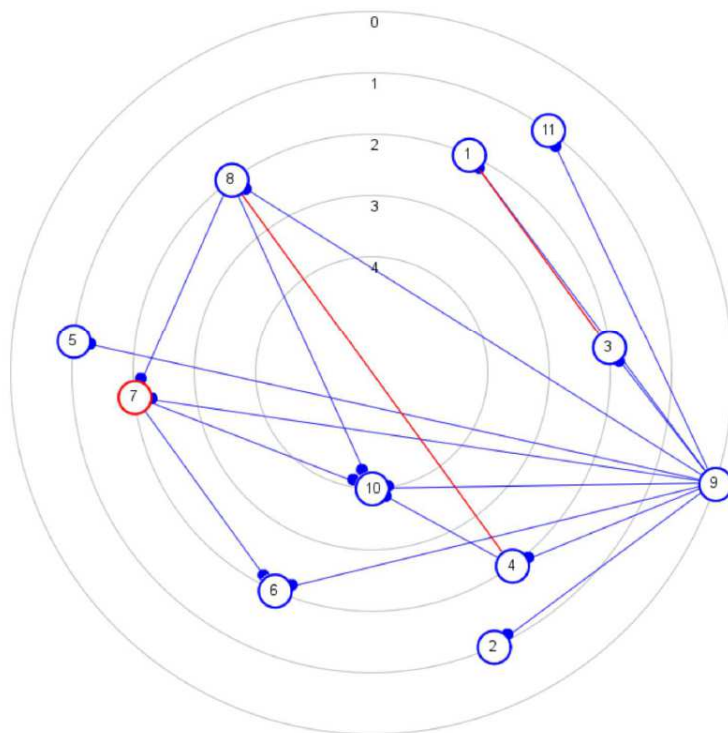
Graf - Vliv -

1	<u>Dominik</u>
2	<u>Martin</u>
3	<u>Jirka</u>
4	<u>Vítek</u>
5	<u>Daniel</u>
6	<u>Honza</u>
7	<u>Jana</u>
8	<u>PETR</u>
9	<u>JAKUB</u>
10	<u>Michal</u>
11	<u>FILIP</u>

Sociogram pozitivních sympatií:

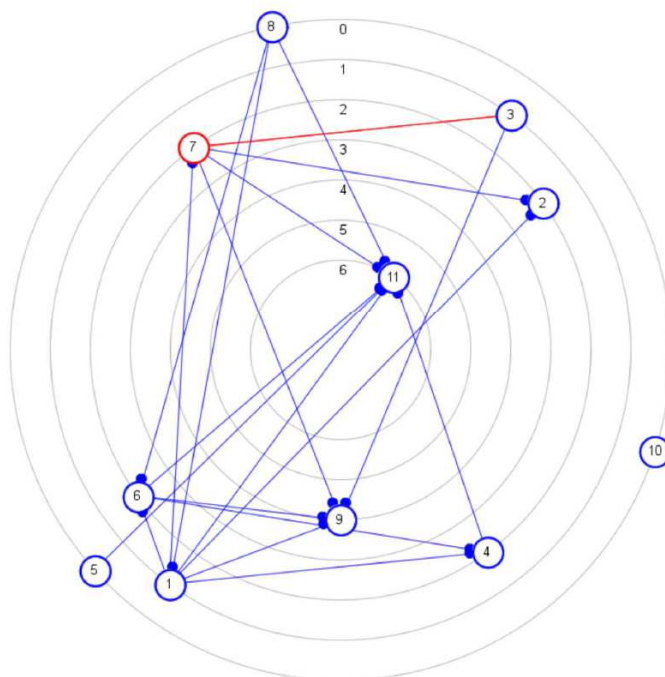
Graf - Sympatie +

1	<u>Dominik</u>
2	<u>Martin</u>
3	<u>Jirka</u>
4	<u>Vítek</u>
5	<u>Daniel</u>
6	<u>Honza</u>
7	<u>Jana</u>
8	<u>PETR</u>
9	<u>JAKUB</u>
10	<u>Michal</u>
11	<u>FILIP</u>

Sociogram negativních sympatií:

Graf - Sympatie -

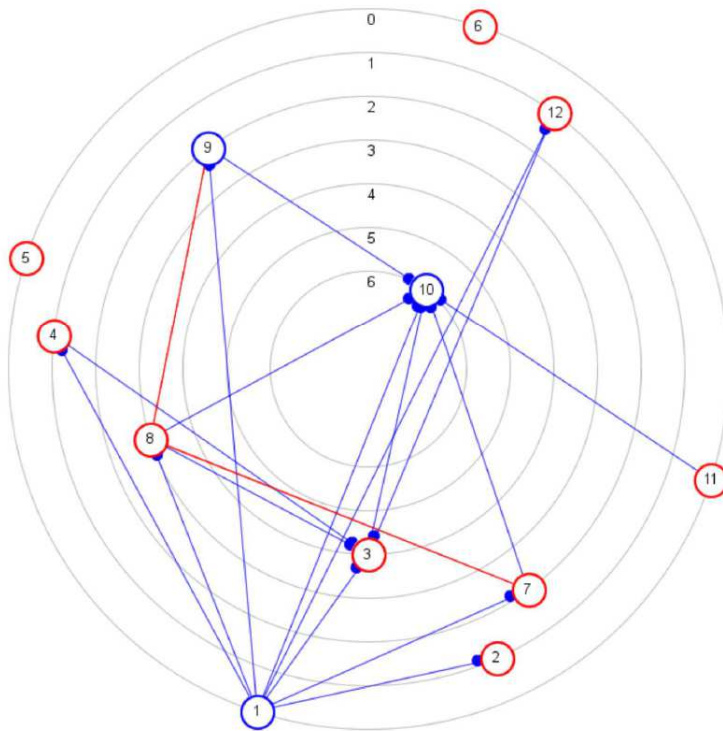

1	<u>Dominik</u>
2	<u>Martin</u>
3	<u>Jirka</u>
4	<u>Vítek</u>
5	<u>Daniel</u>
6	<u>Honza</u>
7	<u>Jana</u>
8	<u>PETR</u>
9	<u>JAKUB</u>
10	<u>Michal</u>
11	<u>FILIP</u>

Střední škola 3

Sociogram pozitivního vlivu:

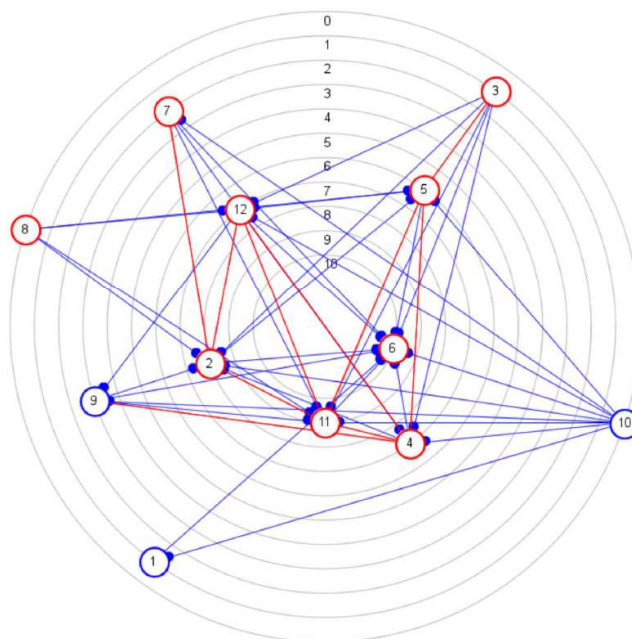
Graf - Vliv +

1	<u>Václav</u>
2	<u>Anna</u>
3	<u>Kristýna</u>
4	<u>Adéla</u>
5	<u>Veronika</u>
6	<u>TEREZA</u>
7	<u>Alžběta</u>
8	<u>Romana</u>
9	<u>VOJTĚCH D.</u>
10	<u>Vojta E.</u>
11	<u>Aneta</u>
12	<u>Adriana</u>

Sociogram negativního vlivu:

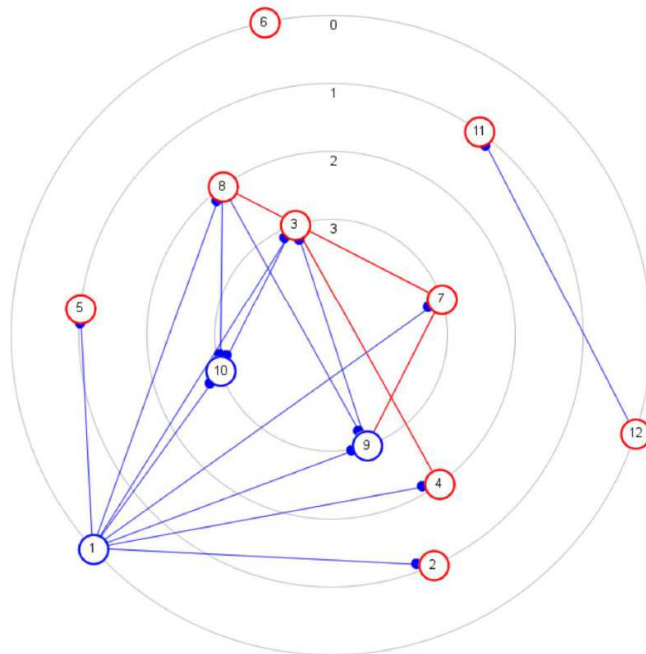
Graf - Vliv -

1	<u>Václav</u>
2	<u>Anna</u>
3	<u>Kristýna</u>
4	<u>Adéla</u>
5	<u>Veronika</u>
6	<u>TEREZA</u>
7	<u>Alžběta</u>
8	<u>Romana</u>
9	<u>VOJTĚCH D.</u>
10	<u>Vojta E.</u>
11	<u>Aneta</u>
12	<u>Adriana</u>

Sociogram pozitivních sympatií:

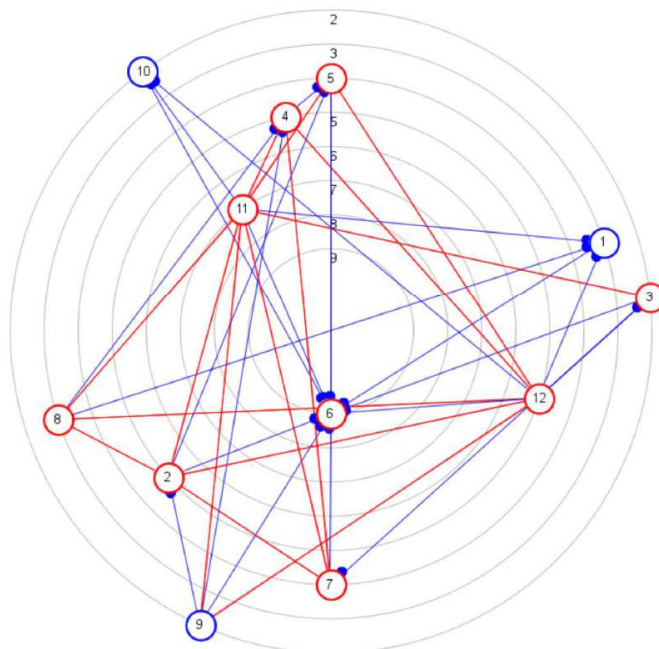
Graf - Sympatie +

1	<u>Václav</u>
2	<u>Anna</u>
3	<u>Kristýna</u>
4	<u>Adéla</u>
5	<u>Veronika</u>
6	<u>TEREZA</u>
7	<u>Alžběta</u>
8	<u>Romana</u>
9	<u>VOJTĚCH D.</u>
10	<u>Vojta E.</u>
11	<u>Aneta</u>
12	<u>Adriana</u>

Sociogram negativních sympatií:

Graf - Sympatie -

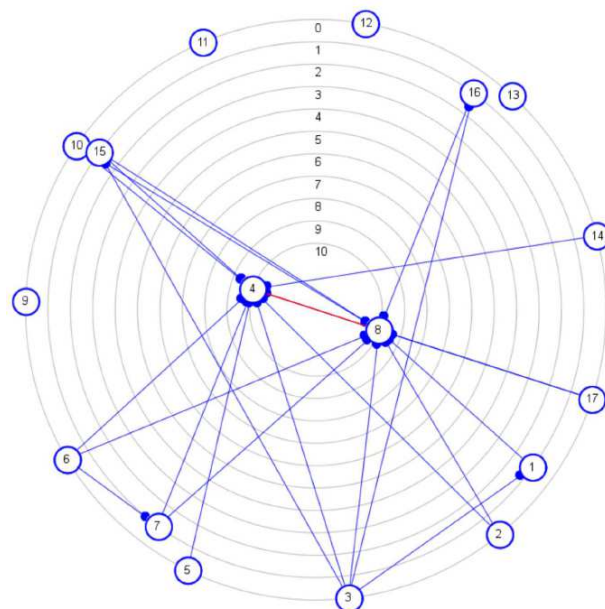
1	<u>Václav</u>
2	<u>Anna</u>
3	<u>Kristýna</u>
4	<u>Adéla</u>
5	<u>Veronika</u>
6	<u>TEREZA</u>
7	<u>Alžběta</u>
8	<u>Romana</u>
9	<u>VOJTĚCH D.</u>
10	<u>Vojta E.</u>
11	<u>Aneta</u>
12	<u>Adriana</u>

Příloha č. 7: Sociogramy VŠ

Vysoká škola 1

Sociogram pozitivního vlivu:

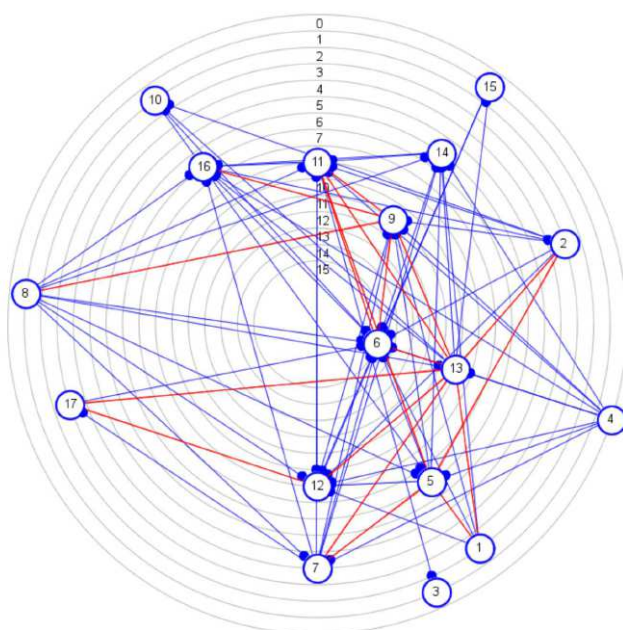
Graf - Vliv +

1	<u>Jan B</u>
2	<u>Adam</u>
3	<u>Jirí</u>
4	<u>Zdeněk</u>
5	<u>Pavel</u>
6	<u>Libor</u>
7	<u>Vojtěch</u>
8	<u>Jakub J</u>
9	<u>Michal</u>
10	<u>Lukáš</u>
11	<u>Tomáš</u>
12	<u>Jan P</u>
13	<u>Jakub P</u>
14	<u>Jakub Ř</u>
15	<u>Petr Š</u>
16	<u>Jan V</u>
17	<u>Petr W</u>

Sociogram negativního vlivu:

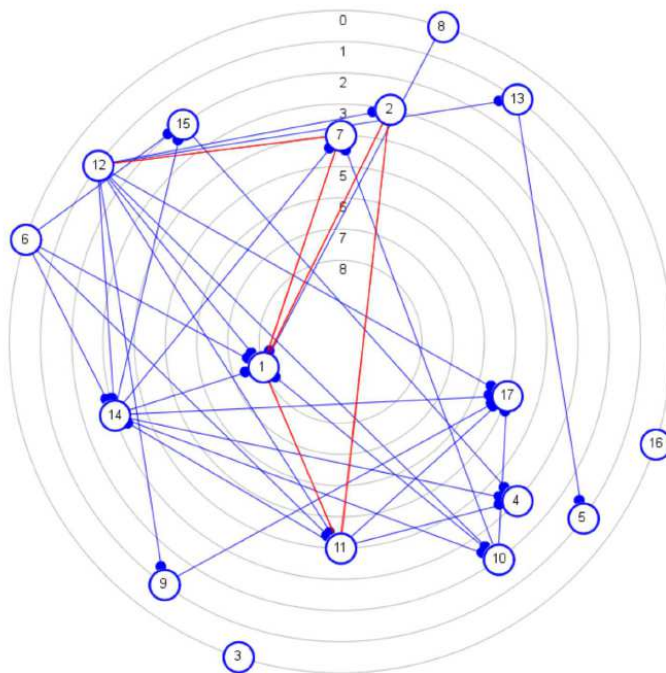
Graf - Vliv -

1	<u>Jan B</u>
2	<u>Adam</u>
3	<u>Jirí</u>
4	<u>Zdeněk</u>
5	<u>Pavel</u>
6	<u>Libor</u>
7	<u>Vojtěch</u>
8	<u>Jakub J</u>
9	<u>Michal</u>
10	<u>Lukáš</u>
11	<u>Tomáš</u>
12	<u>Jan P</u>
13	<u>Jakub P</u>
14	<u>Jakub Ř</u>
15	<u>Petr Š</u>
16	<u>Jan V</u>
17	<u>Petr W</u>

Sociogram pozitivních sympatií:

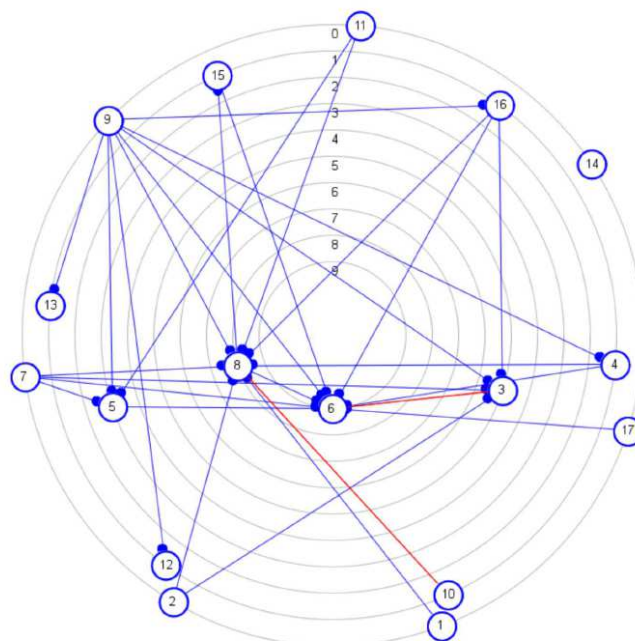
Graf - Sympatie +

1	<u>Jan B</u>
2	<u>Adam</u>
3	<u>Jiří</u>
4	<u>Zdeněk</u>
5	<u>Pavel</u>
6	<u>Libor</u>
7	<u>Vojtěch</u>
8	<u>Jakub J</u>
9	<u>Michal</u>
10	<u>Lukáš</u>
11	<u>Tomáš</u>
12	<u>Jan P</u>
13	<u>Jakub P</u>
14	<u>Jakub Ř</u>
15	<u>Petr Š</u>
16	<u>Jan V</u>
17	<u>Petr W</u>

Sociogram negativních sympatií:

Graf - Sympatie -

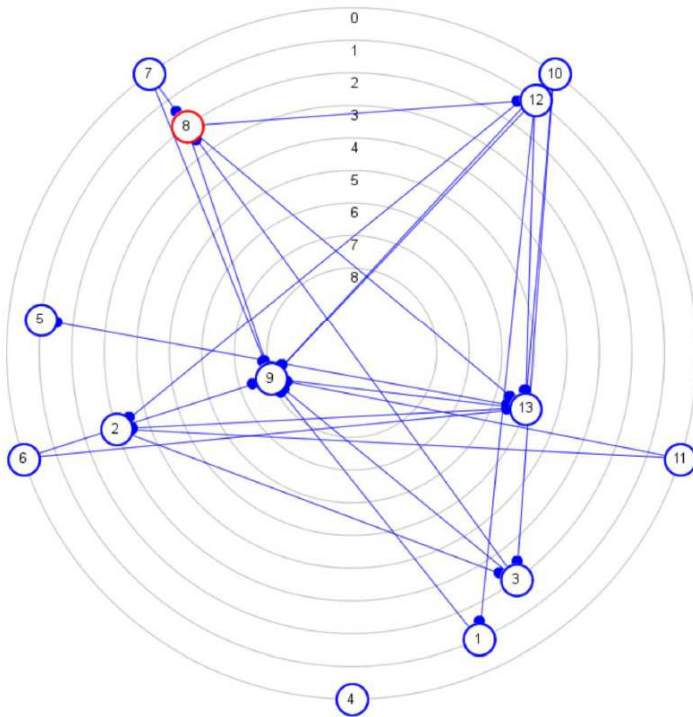

1	<u>Jan B</u>
2	<u>Adam</u>
3	<u>Jiří</u>
4	<u>Zdeněk</u>
5	<u>Pavel</u>
6	<u>Libor</u>
7	<u>Vojtěch</u>
8	<u>Jakub J</u>
9	<u>Michal</u>
10	<u>Lukáš</u>
11	<u>Tomáš</u>
12	<u>Jan P</u>
13	<u>Jakub P</u>
14	<u>Jakub Ř</u>
15	<u>Petr Š</u>
16	<u>Jan V</u>
17	<u>Petr W</u>

Vysoká škola 2

Sociogram pozitivního vlivu:

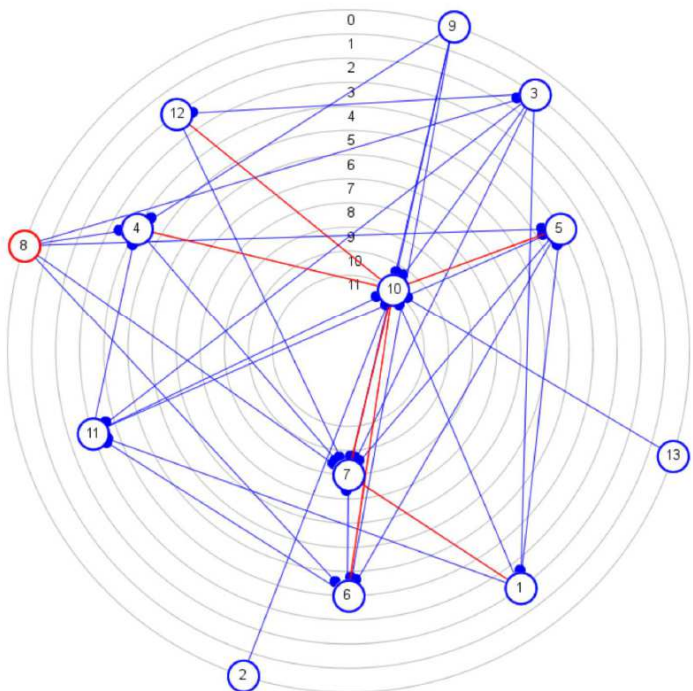
Graf - Vliv +

1	<u>Jan G</u>
2	<u>Radim</u>
3	<u>Jan M</u>
4	<u>Jan J</u>
5	<u>Jiří K</u>
6	<u>Michal</u>
7	<u>Václav</u>
8	<u>Helena</u>
9	<u>Michal S</u>
10	<u>Tomáš</u>
11	<u>Miroslav</u>
12	<u>Zdeněk</u>
13	<u>Jiří Z</u>

Sociogram negativního vlivu:

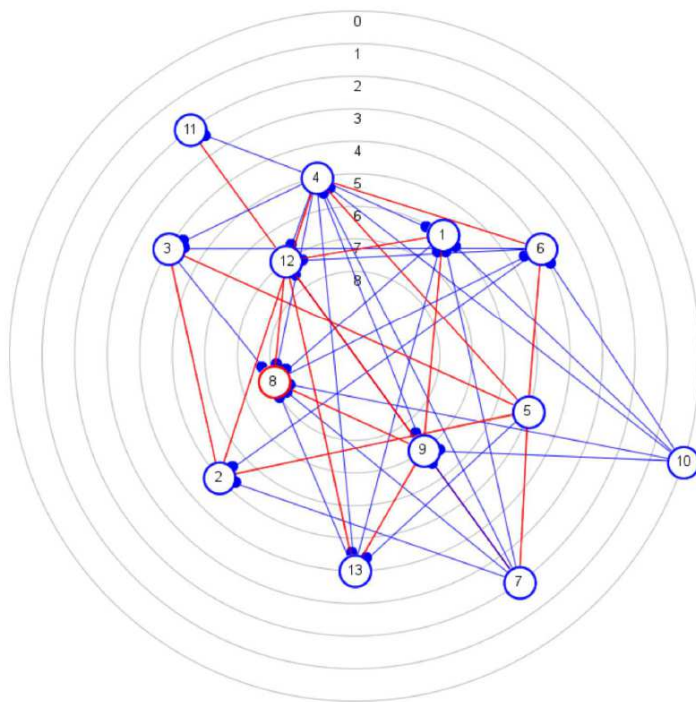
Graf - Vliv -

1	<u>Jan G</u>
2	<u>Radim</u>
3	<u>Jan M</u>
4	<u>Jan J</u>
5	<u>Jiří K</u>
6	<u>Michal</u>
7	<u>Václav</u>
8	<u>Helena</u>
9	<u>Michal S</u>
10	<u>Tomáš</u>
11	<u>Miroslav</u>
12	<u>Zdeněk</u>
13	<u>Jiří Z</u>

Sociogram pozitivních sympatií:

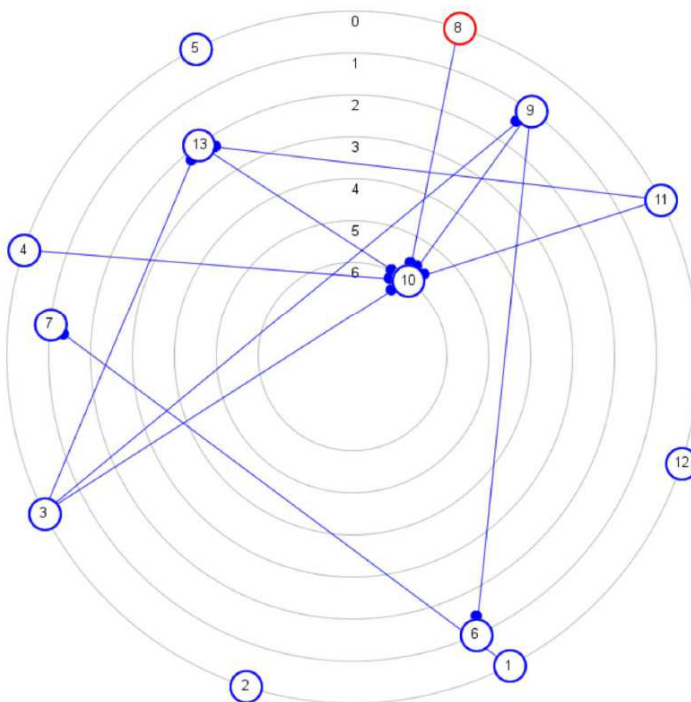
Graf - Sympatie +

1	Jan G
2	Radim
3	Jan M
4	Jan J
5	Jiří K
6	Michal
7	Václav
8	Helena
9	Michal S
10	Tomáš
11	Miroslav
12	Zdeněk
13	Jiří Z

Sociogram negativních sympatií:

Graf - Sympatie -

1	Jan G
2	Radim
3	Jan M
4	Jan J
5	Jiří K
6	Michal
7	Václav
8	Helena
9	Michal S
10	Tomáš
11	Miroslav
12	Zdeněk
13	Jiří Z

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Denisa Porubová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Michal Růžička, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Sociální skupina v kontextu vzdělávání, její význam a možná rizika (pilotní studie)
Název v angličtině:	Social group in the context of education, its significance and potential risks (pilot study)
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá postavením osoby s Aspergerovým syndromem v kolektivu malé sociální skupiny – školní třídy. Teoretická část popisuje problematiku související se sociální interakcí mezi osobami s Aspergerovým syndromem a jejich intaktními spolužáky v rámci malé sociální skupiny. Praktická část popisuje realizované sociometrické šetření za účelem identifikace postavení osoby s Aspergerovým syndromem v několika třídách na třech stupních vzdělávacího systému. Přínosem práce je sada charakteristických znaků typických pro osoby s Aspergerovým syndromem a jejich vývoj v rámci stupňů vzdělávacího systému.
Klíčová slova:	Aspergerův syndrom, malá sociální skupina, sociometrie
Anotace v angličtině:	The diploma work deals with the position of the person with Asperger's syndrome in the small social group – school class. The theoretical part describes the background related to the social interaction among persons with Asperger's syndrome and their intact peers within the small social group. The practical part describes the sociometric research done in order to identify the status of the person with Asperger's syndrome in several classes at three levels of the educational system. The benefit of the work is the set of attributes typical for persons with Asperger's syndrome and their development within levels of educational system.

Klíčová slova v angličtině:	Asperger's Syndrome, a small social group, sociometrics
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	72 stran
Jazyk práce:	Český jazyk